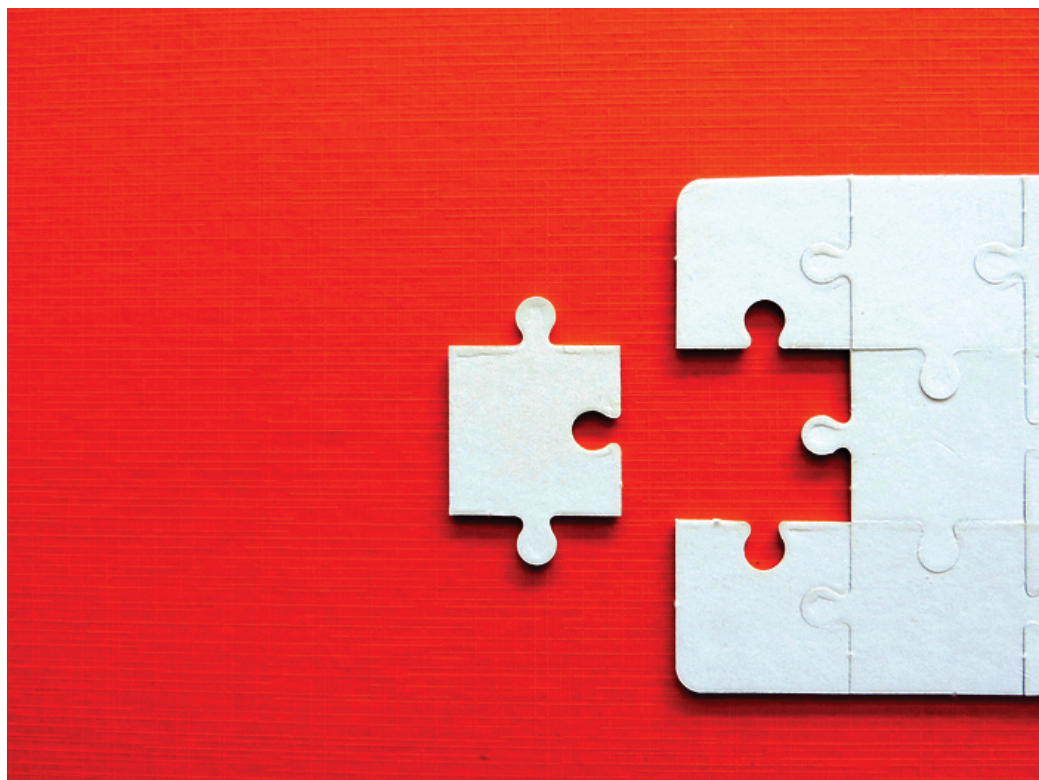

Предизвици

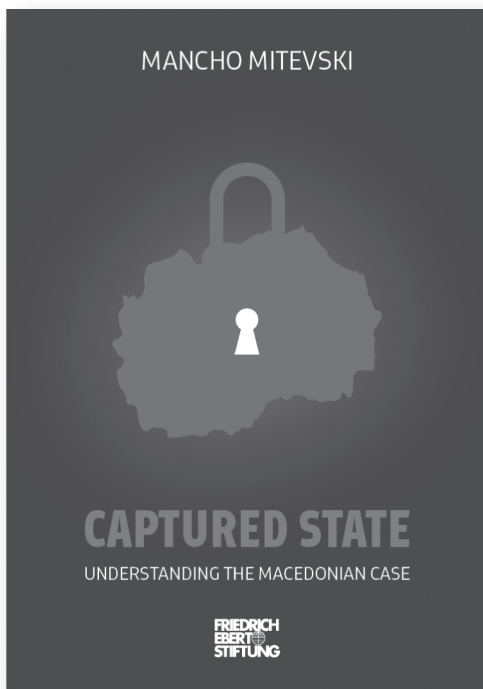
СПИСАНИЕ ЗА ОПШТЕСТВЕНИ ПРАШАЊА

ПОСТ - ПРЕСПАНСКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА И ПРЕДИЗБОРНА ЕВРОПА

FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG

БРОЈ 1
03/2019

Фондацијата Фридрих Еберт во Скопје со особено задоволство го најавува преводот на книгата *Заробена држава* од авторот Манчо Митевски. Книгата е издадена во 2018 година на македонски јазик, а преку англискиот превод на книгата, Фондацијата Фридрих Еберт ја проширува нејзината достапност и ѝ овозможува на меѓународната публика да ја прочита оваа моќна анализа. Книгата беше презентирана на 12 март 2019 во ЕУ Инфо центар во Скопје, а електронската верзијата може да се најде на <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/skopje/15211.pdf>

Манчо Митевски хронолошки и детално го објаснува начинот на кој македонската држава и македонското општество станаа заложници на една корумпирана политичка елита во периодот помеѓу 2006 – 2016 година. Уверени сме дека оваа книга посочува конкретни примери и идентификува рани предупредувања кои беа занемарени и игнорирани во случајот на Македонија. Оваа анализа помага да разбереме како во тој период се случи едно заробување на државата од тие размери и воедно да разбереме со каков обем на работа се соочува сегашната влада со цел да го надмине минатото. Но најважно од сè, оваа книга е корисно четиво за останатите примери на Балканот и пошироко со цел да ги идентификуваат и навремено да ги превенираат сличните случувања.

ЕВА ЕЛЕРАЈ

НИТА СТАРОВА

Изминатите години Република Северна Македонија помина низ период на интензивна политичка криза. Беа обелоденети скандали за политичка корупција и влијание врз медиумите и судската власт во време на десетгодишното владеење на претходната Влада. Студентите беа иницијални чинители на граѓански протести и поттикнаа поголемата мобилизација и на поширокото граѓанство. Периодот по одржувањето на вонредните Парламентарни избори во декември 2016 година и изборот на нова Влада беше придружен со екстремно ниво на несигурност. Она што следеше потоа и чекорите кои новата Влада ги презеде храбро и решително, ја врати земјата на патот на евроинтеграциските процеси, пред сè преку подобрување на нарушените билатерални односи со соседните земји, што резултираше со промена на името и нов момент за трансатлантските и европските перспективи.

Со новите перспективи, земјата се исправи и пред нови *предизвици*. Идејата за нашето стручно списание за општествени прашања е да понуди платформа за анализа и искажување на мислења и ставови токму за тие предизвици со кои Северна Македонија се соочува на политички и општествен план, сега и кесесоочува во иднина. Секој број на списанието ќе биде тематски, а темата за следниот број ќе биде објавувана на нашата интернет страница www.fes-skopje.org. Ги охрабруваме сите автори кои се заинтересирани во иднина да го споделат својот став и мислење по дадените теми, да не контактираат со можни предлози.

Првиот број на *Предизвици* се фокусира на моменталните можности и следните чекори на Северна Македонија во пресрет на Европските избори. Авторите ги споделуваат своите ставови во насока на клучните реформи и политики на кои треба да се посвети внимание во следниот период, и критички ги дискутираат досегашните достигнувања. Им благодариме на сите автори за нивните искрени и остри анализи и коментари и се надеваме дека овој број овозможува корисни податоци за сите читатели.

Ева Елерајт, директорка, Фондација Фридрих Еберт – Скопје
Нита Старова, проектна координаторка, Фондација Фридрих Еберт – Скопје

Over the past years, North Macedonia has been through a period of intense political crisis. Eventually scandals surrounding political corruption as well as influence on the media and the judiciary during the ten-year rule of the previous government were exposed. The students were the initial stakeholders of civil protests that encouraged greater mobilization of wider citizenship. The period after holding the early parliamentary elections in December 2016 and the election of a new government was accompanied by an extreme level of uncertainty. What followed afterwards were the courageous and deciding steps taken by the new government to bring the country back on track with the European integration process, primarily by improving the problematic bilateral relations with the neighboring countries resulting in a new name and a new momentum for transatlantic and European perspectives.

With the new perspectives, the country faced new *challenges*. The idea for our journal for social issues is to offer a platform for analyzing and expressing opinions regarding precisely those challenges North Macedonia faces now and will face in the future on a political and social level. Each issue of the magazine will be topic oriented, and the topic for the next issue will be published on our website www.fes-skopje.org. We encourage all authors who are interested in sharing their position and opinion on the given topics in the future, to contact us with their suggestions regarding possible contributions.

This first issue of *Challenges* focuses on the current opportunities and next steps for North Macedonia in light of the upcoming European elections. The authors share their opinions regarding crucial reforms, outline key policy areas that need attention during this time and critically discuss the achievements so far. We thank all contributing authors for their poignant, honest and sharp analysis and comments and hope this issue provides useful insights to all its readers.

Eva Ellereit, Director, FES Skopje

Nita Starova, Project Coordinator, FES Skopje

1	ЕДИТОРИЈАЛ EDITORIAL	77	ПАТ ОД ЕКОНОМСКА ОТВОРЕНОСТ ДО МЕЃУНАРОДНА ЕКОНОМСКА ИНТЕГРАЦИЈА ВАНЧО УЗУНОВ
4	COMMITTED TO THE EUROPEAN PEACE PROJECT ПОСВЕТЕНИ НА ЕВРОПСКИОТ МИРОВЕН ПРОЕКТ КНУТ ФЛЕКЕНШТАЈН	90	КАКО ЌЕ СЕ РАЗВИВА ЕВРОПСКИОТ ПРОЕКТ И КАКО ЌЕ СЕ ПРОШИРУВА ЕУ? АЛЕКСАНДАР Љ. СПАСОВ
10	ШТО Е ОНА ШТО МОЖЕ ДА НÈ ПОМИРИ? ДЕНКО МАЛЕСКИ	103	СОЗДАВАЊЕ ОДРЖЛИВА И ДОЛГОРОЧНА СТРУКТУРА ЗА ПРЕГОВАРАЊЕ И ПРИСТАПУВАЊЕ ВО ЕУ КАЛИНКА ГАБЕР
19	MACÉDOINE DU NORD: POUR L'OUEST, DU NOUVEAU СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА: ВЕСТИ ЗА ЗАПАД СЕБАСТИЕН ГРИКУР	112	ЗЕМЈАТА СО „ДУПЛО ДНО“, ШАРЕНАТА РЕВОЛУЦИЈА И ДЕЦАТА МАНЧО МИТЕВСКИ
37	ЕДНА ГОДИНА КАКО ДЕСЕТ РАДМИЛА ШЕКЕРИНСКА	130	ОСНОВНИТЕ ЧОВЕКОВИ ПРАВА, ПРАВОТО НА ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОПСТВЕНОСТ И ЕВРОИНТЕГРАЦИСКИТЕ ПРОЦЕСИ ЈЕЛЕНА РИСТИЌ
45	ВЛАДЕЕЊЕ НА ПРАВОТО НАСПРОТИ ВЛАДЕЕЊЕ НАД ПРАВОТО БЕСА АРИФИ		
59	PER ASPERA AD ASTRA ДРАГАН ПОПОВСКИ		
60	БЕЗБЕДНОСТА НА МАЛИТЕ ДРЖАВИ И ЧЛЕНСТВОТО НА „ПРЕСПАНСКА“ МАКЕДОНИЈА ВО НАТО ЛИДИЈА ГЕОРГИЕВА		
143	ПРОМОЦИЈА НА КНИГАТА НА МАНЧО МИТЕВСКИ „CAPTURED STATE“ – Understanding the Macedonian case	145	ЕКСПЕРТСКА ДЕБАТА НА ТЕМА “ЗНАЧЕЊЕТО НА СТРАТЕГИЈАТА И НОСЕЊЕ ЗАКОН ЗА ЗАШТИТА НА КРИТИЧНА ИНФРАСТРУКТУРА ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА”
144	CONTACTS FOR COMMON FUTURE – ПЛАТФОРМА ЗА МЛАДИНСКА СОРАБОТКА И ПОВРЗУВАЊЕ ПОМЕЃУ СЕВЕРНА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И ГРЦИЈА	146	ПРВА СРЕДБА НА РАБОТНАТА ГРУПА ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА ~ТРКАЛЕЗНА МАСА ЗА ИМПЛЕМЕНТИРАЊЕ НА ЕУ ДИРЕКТИВИТЕ ЗА КВАЛИТЕТ НА ВОЗДУХ~

НАСТАНИ

COMMITTED TO THE EUROPEAN PEACE PROJECT

KNUT FLECKENSTEIN

BUT WHILE ASKING THE CANDIDATE COUNTRIES TO COMPLY WITH THEIR OBLIGATIONS, BRUSSELS SHOULD NOT FORGET ABOUT ITS OWN DUTIES: THE EUROPEAN COUNCIL DECISION IN 2018 TO NOT OPEN ACCESSION TALKS WITH NORTH MACEDONIA AS WELL AS WITH ALBANIA WAS A VERY DISCOURAGING DECISION. NOW AHEAD OF THE NEXT MEETING IN JUNE 2019, WHICH WILL BE HELD AFTER PRESIDENTIAL ELECTIONS IN NORTH MACEDONIA AND AFTER EUROPEAN PARLIAMENT'S ELECTIONS, ALL EYES ARE ON THE COUNCIL. THE BALL LIES IN THEIR COURT

Major steps were taken in Skopje and Athens recently. It is with great interest that I am following the developments around the Prespa agreement and the resulting name change of the Former Yugoslav Republic of Macedonia into North Macedonia. Newspapers all around Europe and beyond have reported about the historic agreement, much has been said about both Alexis Tsipras' and Zoran Zaev's roles in this process, who took the agreement forward under great pressure – with a tear in one eye – that is for sure. But „the future is not mastered by those who stick to the past“, said once former German chancellor, Willy Brandt – thanks to him

the reconciliation process after World War II between Germany and East Europe took its course. Big changes need a great deal of courage and today unusual political courage was shown by Zaev and Tsipras and led amongst others, to the nomination of the two Prime Minister's for the Nobel Peace Prize.

In spring 2018 the European Commission published a document, presenting its new enlargement strategy for the Western Balkans. It takes note of the idea that a credible accession perspective could breathe new life into the region and drive development forward. Only a few months later, the Commission stated that North Macedonia and

Albania were ready for opening the accession negotiations and it did not take long until the European Parliament confirmed this in the respective country reports.

However, being such a diverse Union, unfortunately the member states have difficulties to speak with one voice, when it comes to crucial decisions. This is why the Commission stated in their Western Balkans strategy that besides key reforms that have to be delivered by the candidate countries, there are also bilateral disputes with member states that have to be solved in order to open the door to the accession negotiations. Why is resolving bilateral conflicts so important? The European Union cannot afford to access countries with unresolved conflicts that might complicate consensus finding in the Union – conflicts might even spill over to other member states.

The now North Macedonia and its neighbour state Greece set an excellent example by solving their bilateral conflict and in the meantime North Macedonia did good progress in meeting key reforms. The European Union welcomed the agreement between both countries, knowing that it had not been easy to reach. The Prespa Agreement is said to have not enough support with the people in both countries and indeed, a three decade lasting conflict is not solved overnight. But, let me recall the words of Willy Brandt, who says, those who live in the past cannot tackle the future and its challenges. The reconciliation process must begin now in both countries and political leaders must do there utmost to defend the decisions taken. At the end of the day it is not about pleasing the EU, the people must be convinced of the agreement's importance.

But while asking the candidate countries to comply with their obligations, Brussels should not forget about its own duties: The European Council decision in 2018 to not open accession talks with North Macedonia as well as with Albania was a very discouraging decision. Now ahead of the next meeting in June 2019, which will be held after presidential elections in North Macedonia and after European Parliament's elections, all eyes are on the Council. The ball lies in their court.

Skopje will have chances until then – equipped with a historic agreement – to proof that it is ready, by ensuring smooth presidential elections and by going ahead with key reforms. By doing so and with the good will of the member states, the opening of the accession talks for Skopje is rather likely. The EU needs to lead by example through its

own commitments, in keeping their word and rewarding the achievements made in North Macedonia. Another postponement would be disproportionate and create doubts about the EU's credibility.

In these days, ahead of the European Parliament elections in May 23 – 26, not only the EU is busy worrying about the election's outcome. And indeed there have been some worrying developments, anti-EU tendencies and parties driving anti-EU-campaigns while at the same time running for its most democratic institution – the European Parliament. We do not know what EU elections in May will bring, though they are approaching in big steps, the mood changes every day. But there is one thing I witnessed after 10 years in the Parliament: When it comes to the EU fundamental values, it does not matter whether you are green, liberal, conservative or a socialist. In crucial moments, we – progressive and pro-European parties – managed to stand together. Therefore I am convinced that a firm majority of parliamentarians will remain, willing and committed to enlarge the biggest peace project in the world, to enlarge the European family by our neighbours in the Western Balkans.

(The author is Member of the European Parliament from Hamburg, Germany since 2009. He is the Foreign Affairs Spokesperson of the group of the Alliance of Socialists and Democrats (S&D). Since 2017 he has been part of the so-called "Jean-Monet-Dialogue" for the Sobranie, a mediation platform provided by the European Parliament, foreseen to mediate conflicts in parliaments by creating a constructive dialogue and enhancing reconciliation.)

ПОСВЕТЕНИ НА ЕВРОПСКИОТ МИРОВЕН ПРОЕКТ

КНУТ ФЛЕКЕНШТАЈН

БРИСЕЛ ОЧЕКУВА ОД ЗЕМЈИТЕ КАНДИДАТИ ДА СЕ СПРАВАТ СО ОБВРСКИТЕ, ИСТОВРЕМЕНО НЕ ТРЕБА ДА ЗАБОРАВИ НА СВОИТЕ – ОДЛУКАТА НА ЕВРОПСКАТА КОМИСИЈА ВО 2018 ГОДИНА ДА НЕ ГИ ОТВОРИ ПРИСТАПНИТЕ ПРЕГОВОРИ СО СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА КАКО НИ СО АЛБАНИЈА БЕШЕ МНОГУ ОБЕСХРАБРУВАЧКА ОДЛУКА. СЕГА ВО ПРЕСРЕТ НА СЛЕДНАТА СРЕДБА ВО ЈУНИ 2019 ГОДИНА, КОЈА ЌЕ СЕ ОДРЖИ ПО ПРЕТСЕДАТЕЛСКИТЕ ИЗБОРИ ВО СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА И ПО ИЗБОРИТЕ ЗА ЕВРОПСКИОТ ПАРЛАМЕНТ, СИТЕ ОЧИ ЌЕ БИДАТ ВПЕРЕНИ ВО СОВЕТОТ. ТОПКАТА Е НА НЕГОВ ТЕРЕН

Неодамна, во Скопје и Атина беа направени клучни чекори. Со голем интерес ги следев случувањата и развојот на настаните поврзани со Преспанскиот договор и промената на името на Поранешна Југословенска Република Македонија, во Северна Република Македонија, како резултат на Договорот. Медиумите ширум Европа и пошироко, известуваа за овој историски Договор, многу се зборуваа за улогата на Алексис Ципрас и Зоран Заев во целиот процес, кои Договорот го донесоа под голем притисок – и со тешко срце – тоа е сигурно. Но, „со иднината не можат да се справат оние кои се заглавени во минатото“, рекол поранешниот германски канцелар Вили Брант – по чија за-

слуга се случи процесот на помирување меѓу Германија и Источна Европа по Втората светска војна. Големите промени бараат голема храброст, а денес невообичаена политичка храборост беше покажана од страна на Заев и Ципрас, заради што, меѓу другото, двајцата премиери беа номинирани за Нобеловата награда за мир.

Пролетта 2018 година, Европската комисија објави документ со кој ја презентираше новата Стратегија за проширување за Западен Балкан. Документот ја имаше предвид идејата дека кредибилните перспективи за пристапување може да донесат освежување во регионот и да придонесат кон развојот. Само неколку месеци подоцна, Комисијата соопшти дека Северна Македонија и Албанија се подготвени за отворање на пристапните преговори и не помина долго време кога и Европскиот парламент го потврди тоа во извештаите за овие земји.

Но, имајќи ја предвид разнородноста на Унијата, за жал, земјите-членки секогаш не се едногласни кога станува збор за клучни одлуки. Од овие причини, во Стратегијата за Западен Балкан, Комисијата соопшти дека покрај клучните реформи кои мора да бидат испорачани од страна на земјите-кандидати, постојат и билатерални спорови со земјите-членки кои мора да бидат решени, со цел да се отвори вратата на пристапните преговори. Зошто е важно решавањето на билатералните конфликти? Европската Унија не може да си дозволи да приклучи земји со нерешени конфликти кои можат да го усложнат постигнувањето на консензус во Унијата – конфликтите можат дури и да се пренесат на други земјите-членки.

Сегашна Северна Македонија и соседната земја Грција, претставуваат одличен пример за решавање на билатерален конфликт а, во меѓувреме, Северна Македонија бележи прогрес во спроведувањето на клучните реформи. Европската Унија го поздравил Договорот меѓу двете земји, знаејќи дека не беше воопшто лесно да се постигне. Се зборуваше дека Преспанскиот договор нема доволна поддршка од граѓаните на двете земји и, навистина, конфликт кој трае три декади не се решава преку ноќ. Но, дозволете ми да се навратам на зборовите на Вили Брант, кој вели дека оние кои живеат во минатото не можат да се справат со иднината и нејзините предизвици. Процесот на помирување мора да започне веднаш во двете земји и политичките лидери мора да направат сè што е потребно за да ги одбранат донесените одлуки. На крајот на краиштата, не се работи за тоа да ѝ се угоди на ЕУ, граѓаните мора да бидат убедени за важноста на Договорот.

Но, додека Брисел очекува од земјите-кандидати да се справат со своите обврски, истовремено не треба да заборави на сопствените – Одлуката на Европската комисија во 2018 година да не ги отвори пристапните преговори со Северна Македонија, како ни со Албанија, беше многу обесхрабрувачка одлука. Сега, во пресрет на следната средба во јуни 2019 година, која ќе се одржи по претседателските избори во Северна Македонија и по изборите во Европскиот парламент, сите очи ќе бидат впирени во Советот. Топката е на нивен терен.

До тогаш, Скопје ќе има можност – имајќи го историскиот Договор – да докаже дека е подготвено, со обезбедување регуларни Претседателски избори и со продолжување со клучните реформи.

На тој начин, и со добра волја на земјите-членки, отворањето на пристапните преговори е очигледно. ЕУ треба да раководи преку сопствен пример на исполнување на обврските, одржување на зборот и наградување на постигнувањата во Северна Македонија. Уште едно одложување ќе биде диспропорционално и ќе создаде нови сомнежи во кредибилитетот на ЕУ.

Овие денови, во пресрет на изборите во Европскиот парламент на 23 – 26 мај, не е само Европската Унија таа која е загрижена за изборните резултати. И, навистина, се случуваа некои загрижувачки процеси, анти-ЕУ тенденции и партии кои водеа анти-ЕУ кампањи, додека, истовремено, се кандидираат во најдемократската институција – Европскиот парламент. Не знаеме што ќе донесат изборите во мај, иако се многу бргу, расположението се менува секој ден. Но, има една работа за која можам да посведочам после 10 години во Парламентот – кога станува збор за основните вредности на ЕУ, нема значење дали припаѓаш на: зелените, либералите, конзервативците или социјалистите. Во клучни моменти ние – прогресивните и проевропските партии – успеавме да се одржиме заедно. Оттука, јас сум убеден дека мнозинството пратеници ќе останат подготвени и посветени на проширувањето на најголемиот мировен проект во светот, проширувањето на Европското семејство со нови соседи од Западен Балкан.

(Авторот е пратеник во Европскиот парламент од Хамбург, Германија, уште од 2009. Тој е известувач за надворешни работи на групата на Алијансата на социјалистите и демократите. Од 2017, тој е дел од процесот наречен Жан Моне Дијалог за Собрание, Платформа за медијација, усвоена од Европскиот парламент, со цел да се справи со конфликтите во Парламентот преку воспоставување на конструктивен дијалог и помирување.)

превод на македонски: Нита Старова

ШТО Е ОНА ШТО МОЖЕ ДА НЁ ПОМИРИ?

ДЕНКО МАЛЕСКИ

СО СКЛУЧУВАЊЕТО НА ПРЕСПАНСКИОТ ДОГОВОР ПОМЕЃУ ГРЦИЈА И СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА, ВОДОДЕЛНИЦА ВО ИСТОРИЈАТА НА ДВЕТЕ ДРЖАВИ, НАНЕСЕН МУ Е ГОЛЕМ ПОРАЗ НА НАЦИОНАЛИЗМОТ НА БАЛКАНОТ. ПОТОЧНО НАНЕСЕН МУ Е НАЈГОЛЕМИОТ ПОРАЗ НА ГРЧКИОТ И НА МАКЕДОНСКИОТ НАЦИОНАЛИЗАМ ОД СОЗДАВАЊЕТО НА НЕЗАВИСНАТА МАКЕДОНСКА ДРЖАВА ВО 1991 ДО ДЕНЕС. ДВАТА НАЦИОНАЛИЗМИ КОИ НАСТАПУВАА ПОД СЛОГАНОТ ДЕКА, КАКО ШТО ВЕЛИ ЕДНА НАША ПОПУЛАРНА НАРОДНА ПЕСНА - „ИМА САМО ЕДНА ВИСТИНА ШТО СЕ ВИКА МАКЕДОНИЈА“, БЕА ПРИНУДЕНИ ДА ПРИФАТАТ ДЕКА ТОА НЕ Е ТАКА, ДЕКА ИМА И ДРУГА ВИСТИНА ЗА МАКЕДОНИЈА

Нешто како иронија на историјата е дека во годината кога се очекува подем на влијанието на десницата, на национализмот и на популизмот на мајските избори во Европа, ова влијание е драстично намалено на Балканот. Имено, со склучувањето на Преспанскиот договор меѓу Грција и Северна Македонија, вододелница во историјата на двете држави, нанесен му е голем пораз на национализмот на Балканот. Поточно, нанесен му е најголемиот пораз на грчкиот и на македонскиот национализам, од создавањето на независната македонска држава во 1991 година, до денес.

Национализмот од двете страни, кој настапува под слоганот дека, како што вели една наша популарна песна: „Има само една вистина што се вика Македонија“, беше принуден да прифати дека тоа не е така, дека има

и друга вистина за Македонија. Оттаму и логичниот компромис. Но, и повеќе од тоа: со Преспанскиот договор, македонското прашање, кое постои уште од балканските војни од 1912 и 1913 година, кога соседните балкански држави ја поделија меѓу себе последната

отоманска провинција во Европа, почна да се разрешува во прилог на младата македонска нација и нејзината држава создадена од АСНОМ во 1945 година и родена во Европа како независна држава во 1991 година. Патот до Преспа, со кој се реши деценискиот спор околу името и идентитетот на Македонците од двете страни на границата, беше долг и ни малку лесен. Во меѓувреме, од почетоците на конфликтот, до денес, ниту Македонија, ниту Европа, се исти. Различни се и меѓународните околности во кои се роди независната македонска држава, од оние во кои се реши спорот.

Во тие деведесетти, во Европа владееше огромен ентузијазам дека крајот на Студената војна го означува раѓањето на „новиот светски поредок“ во кој ќе владее правото, а не силата, дека либералната демократија е конечно откриената форма на политичка организација на државите, означувајќи го „крајот на историјата“, дека Европа со Мастрихт неповратно се обединува. Со еден збор, дека европските држави отвораат една чиста страница во историјата на светската политика. Таква, чиста, страница, како што ќе видиме малку подоцна, не постои. Постојат само веќе испишани страници на кои може да се додаде нешто. По можност, добро и корисно за народите. Но, еуфоријата, нè направи, по малку, заробеници на идеологијата за „новиот светски поредок“ на владеење на правото, а не на силата или на интересите. Тоа, пак, не кореспондираше со меѓународната стварност која, во многу битни аспекти, остана онаа истата која ја познававме од историските учебници. Таа лекција набргу ја научивме и ние во Македонија, почнувајќи од моментот кога Арбитражната комисија на Бадентер го објави своето советодавно мислење дека Македонија и Словенија ги исполнуваат условите да бидат признаени од државите-членки на ЕЗ, до отрезнувањето дека политиката на истите тие држави не мора да го прифати советот на своите најистакнати правници, туку одлучи според други, политички, критериуми.

Храбрата македонска нација која за првпат доби своја држава и немаше ни трошка државничко искуство, мораше да апсолвира тешки, безвременски и универзални лекции од домашната и меѓународната политика, па постојано беше растргната меѓу правото и политиката. Пософистицираните умови на земјата успеаја да ги разберат и двата процеса прифаќајќи го приматот на политичкиот процес како одлучувачки: дека државната политика и на нашите

пријатели е производ на избори, на државен интерес или на недостиг на државен интерес, на солидарност со сојузникот, па макар и така незгоден каков што беше Грција... . Беше потребно да се разбере политичката логика затоа што и во вакви реални политички ограничувања да се стори повеќе за нашата држава, политичарите од Европа и од САД беа подготвени, зад сцената, да ни помогнат да опстанеме. И, опстанавме.

Независност остварена по мирен пат и со правни средства

Фактот дека Македонија ја оствари својата независност со политиката на мирољубиво самоопределување, а не со војни, беше доказ дека нешто, сепак, се имаше сменето во Европа и во светот. Тврдењето на националистите дека без крвопролевање нема независна држава, се покажа погрешно, а поддршката за политиката на мир од страна на ЕЗ и САД беше целосна. Како што беше целосна и поддршката да се испочитува волјата на македонскиот народ за сопствената држава. Во таа смисла, тоа, сепак, беа некои други времиња од оние што ги знаеме од историските читанки кога безбедносниот вакуум во Македонија, создаден со распаѓањето на југословенската федерација, ќе беше исполнет со моќта на некоја од соседните држави. Таа домашна и надворешна комбинација, на решителност од нашата страна – да се држиме до принципите на дијалог и мирно решавање на комплицираните проблеми на етнички сложената југословенска федерација, ни ја донесе безрезервната поддршка на Западот, што резултираше во независност остварена по мирен пат и со правни средства.

Никој повеќе од протагонистите на тој „правен“ успех, меѓу кои сум и јас, во својство на тогашен министер за надворешни работи, не беше повеќе разочаран од фактот дека младата држава мораше „правниот асфалт“ до независноста, да го замени со „џомбастиот макадам“ на реалната светска политика, онаа која почива врз односите на моќта и на интересите кои стојат зад поведението на државите во меѓународното општество. Јас, сега повторно универзитетски професор, морав да влезам во една мачна фаза на себе-едукација и едукација на македонската политика и општество за реалностите на меѓународното општество на држави. Знаев дека брзото прилагодување на тие реалности и потрагата по компромис во времињата кога на Европа и на светот им одеше добро, ќе

беше добро и за народот на Македонија. Но, брза промена на свеста нема, а во политиката она што е добро за политичарите не мора да е добро и за народот. Добро за политиката, пак, беше да се бега од проблемот зашто тоа овозможуваше да се дојде и да се остане на власт. Се разбира, консолидацијата на плурализмот во државата без ден искуство со демократија, внатрешниот конфликт меѓу етничките Македонци и етничките Албанци и промените на политичкиот систем со Охридскиот договор, со кој државата стана мултинационална, процеси кои беа проследени со широко распространета корупција во општеството, го туркаше на страна проблемот со Грција, крајно непопуларен кај народот, па следствено и кај политичарите.

И, кога помислувавме дека во нашиот животен век нема да се реши отворениот проблем со Грција, се случи политички земјотрес на меѓународната сцена. Големите тектонски поместувања во релациите помеѓу Русија и Западот, го вратија „македонското прашање“, па и Балканот, во центарот на светската политика. „Кубанизацијата“ на овој дел на Европа веќе не беше доволна брана против опасноста Русија да му наштети на западниот сојуз, мешајќи се во внатрешните работи на „мекиот stomак на Европа“. Она за што западните дипломати, кревајќи раце од проблемот, велеа дека е „историски процес“ на зреење на политиките на Грција и на Македонија до конечно решение, стана ургентно прашање врзано за националната безбедност на САД и на западниот сојуз. Македонија стана опасен дел од „мекиот stomак“ на Европа и на западниот воен сојуз, лесно подложен на руско влијание и потенцијален извор на дестабилизација на регионот.

Како ќе ја убедите Грција да прифати компромис, го прашувам мојот американски соговорник, загрижен дека она што не можеше да се реши три децении, ќе се реши во наредната година, како што планираше големата сила. Неговиот одговор беше кус: „Се работи за безбедносно прашање. Тоа, како што знаеме, е прашање од врвен приоритет за секоја држава. Што конкретно ќе значи кога Америка ќе го нарече грчко-македонскиот проблем за security issue, остана да следам и да видам. Со големо внимание, тоа и го правев. Најкусо речено, се покажа дека во моментот кога големата светска сила се заинтересира за решавање на проблемот, проблемот, со поддршка на Германија и Велика Британија, се реши. Тоа, се разбира, не ја намалува улогата на храброто политичко водство од двете страни на

границата, но без овој доминантен интерес, тие нема да можеа да го решат проблемот заглавен во национализам со длабоки корења во умовите и срцата на двата народа.

Парадоксот на меѓународната политика е во тоа што кога на Европа ѝ одеше добро, кога САД беше на врвот на својата моќ и посветен на мултилатерализмот, а односите со Русија беа добри, немаше доволно внимание, кое произлегува од државен интерес, за решавање на нашиот проблем. Кога на Европа ѝ тргна лошо, со Брежит, со бранот бегалци и со порастот на националистичкиот популизам, дури и во Германија и Холандија, да не говориме за оној во Унгарија и Полска, кога истиот тој националистички популизам ја зафати Америка со администрацијата на Доналд Трамп и се заострија односите со Русија, се создадоа услови за решавање на македонско-грчкиот проблем. Овие процеси говорат дека прирачниците за меѓународната политика кои се потпираат врз учењата на старите мајстори, а пишуваат за ривалитетот на големите сили, за нивните интереси, а особено за безбедносниот интерес кој може да „поместува планини“ во односите помеѓу државите, сè уште важат.

Преспанскиот договор ѝ ги отвора вратите на Република Северна Македонија кои водат до една нормална европска држава-членка на евроатлантските сојузи, во мир со своите соседи. Договорот, имено, е производ и на безбедносните сознанија на Грција дека без решение на проблемот со кој би ѝ се отвориле европските перспективи на соседната земја, влијанието на Бугарија и на Албанија, може да ја разбие државата. Ваквата безбедносна дилема би поттикнала анксиозност кај балканскиот национализам, враќајќи нè назад во историјата полна со конфликти. Сега, тркалото на историјата е откочено и може да се врти напред кон стабилизација на младата држава и афирмација на младата македонска нација, како дел од западните сојузи. Постпреспанска Северна Македонија треба да ги затвори историските теми со уште една членка на НАТО и на ЕУ, Бугарија, за да си ја обезбеди иднината како дел од овие сојузи. Заедничката историја од времето на Отоманското царство и посебноста на модерната македонска држава и нација денес, треба да се помират со афирмирање на една политика свртена кон иднината, а не кон обид да се реставрира минатото. Така ќе биде најдобро и најбезбедно за сите.

Како членка на НАТО, ја решаваме нашата безбедносна дилема, така што целата општествена енергија, во иднина, ќе може да се посвети на консолидација на нашата сложена демократија. Тоа е нашата домашна безбедносна дилема. Ослободени од илузиите од годините на раѓањето на новата независна држава, трезвено треба да се соочиме со новите предизвици. Европа е во неволја, Америка е во неволја, светот е во неволја, а ние сме дел од тој свет. Далечни се дебатите за „новиот светски поредок“, за крајот на историјата, за доминација на правото над политиката. Сè е обратно од она време во кое нашата држава стана дел од меѓународното општество на држави. Има нешто позитивно во сето тоа: национализмот нема да има изговор за своето неодговорно поведение во идеализираната верзија за животот во меѓународната политика. Патот до идеалите го попречува суровата реалност. Можеби токму таа реалност, а не онаа идеализираната, е најдобриот учител на народите.

Македонија може да стане и фактор на помирвање меѓу балканските народи

Има една вистина која, во постпреспанска Македонија ние и сите наши соседи, треба да ја апсолвираме. Пред десетина години, подготвувајќи излагање за една меѓународна конференција посветена на односите со Грција, меѓу другото, го напишав следното. Поголемиот дел од нашите недоразбирања можат да се најдат во симплифицираната верзија на балканската историја којашто ги произведува лудостите карактеристични за фанатизираната приврзаност кон идентитетот. Овие историски симплификации се производ на ривалските национални проекти на балканските држави. Се разбира, национализмот на Балканот ја демонстрира менталната навика карактеристична за сиот европски национализам: митологијата за припадност на многу посебни луѓе кои маршираат заедно од мугрите на историјата, до денес, водејќи битки, трпејќи и славејќи порази и победи и над сè, никогаш не заборавајќи ги понижувањата од други. На нациите, имено, се гледа како на етнички чисти човечки ракети кои патуваат низ историјата, од времиња до кои не допира сеќавањето, па сè до денес. Меѓутоа, има значајни разлики во одвивањето на историските процеси меѓу Балканот и западниот дел од европскиот континент. Во Западна Европа, уште од времето на средниот век, сведоци сме на еден жив процес на перманентни политички поделби, на подеми и падови на разни центри на моќ

и, конечно, некаде во шеснаесеттиот век, како последица на зголеменото чувство на лојалност кон пошироки политички форми, на појавата на еден број препознатливи нации и држави. Балканските процеси се поинакви. Имено, во овој регион, кој не заостанувал во својот политички развој зад Западна Европа во раниот среден век, петстотините години отоманска власт ги закочија трендовите за создавање на националните држави.

Опаѓањето на моќта на Отоманското царство во текот на деветнаесеттиот век резултира со создавањето на независни држави на неговата периферија, меѓу нив и Србија, Грција и Бугарија. Отоманската моќ врз Македонија, со својата централна геополитичка положба во царството, сè уште е силна. Приказната на нашите сегашни неволји датира од времето на почетокот на дваесеттиот век кога модерниот европски концепт за нација-држава, која почива врз формулата „една нација, една држава, една територија и една историја“, ненадејно се проектира во последната отоманска провинција во Европа – Македонија. Секој од соседите положуваше право на територијата и на народот на оваа мултиетничка отоманска провинција. За нас Македонците, поразот на Илинденското востание во 1903 година имаше два ефекта: го означи крајот на панбугарскиот проект кој не можеше да се реализира заради противењето на соседните држави и ривалитетот на големите сили. Но, исто така, го означи и почетокот на, како што Мисирков го има наречено, македонскиот „национален сепаратизам“ од бугарската нација. Таа година, Крсте Мисирков, роден во Пела, градот на Александар Велики, повикува на создавање на словенска македонска нација, со сопствен јазик и со посебен национален идентитет. Тоа, сметал тој, бил единствениот начин да се спречи поделбата на Македонија и асимилацијата на нејзиниот народ од соседните држави. Но, поделбата и асимилацијата не можеле да бидат спречени.

Кога во текот на Балканските војни од 1912 и 1913 година, Македонија е поделена меѓу нејзините соседи, тие ги вложија сите свои сили да ја довтасаат новата фаза што се отвори во процесот на градењето на европската нација-држава: конституирање на силна врска меѓу државата како политички ентитет и нацијата како културен ентитет. Така, балканските држави го почнуваат процесот на асимилација, често многу брутален кон „другите“. Ширењето на националните идеологии се врши преку моќни агенсии на националната

пропаганда, главно преку системот на образование, поддржано од репресивниот механизам на државата. Размената на население меѓу Грција, Бугарија и Турција, го менува етничкиот состав на грчкиот дел од Македонија. Во тој процес и популации од различно етничко потекло се асимилираат во новиот грчки идентитет, граден околу грчкиот јазик и култура. На другата страна на границата, во она што беше српска Македонија, каде што се одвиваше истиот процес на србизација, идејата на Мисирков за посебна словенска македонска нација се реализира во текот на Втората светска војна од комунистичкото

движење, како дел од решението на југословенското национално прашање. Нов, домороден македонски бренд кој постоел како тенденција за надминување на грчките, српските и бугарските влијанија, конечно избива на површина. Се раѓа новата македонска нација. Меѓутоа, настанувањето на македонската држава со свој јазик и култура, го одржува во живот и сеќавањето за поделената татковина, идеја којашто е реафирмирана во документите на новиот ентитет во југословенската федерација. Како и во другите национални случаи, заедничкото страдање, без оглед на наметнатите граници, станува еден од симболите на новата нација.

Либералните луѓе кај нас и кај нашите соседи ја разбираат оваа приказна и го поддржуваат Договорот од Преспа кој на земјата ѝ ги отвора вратите кон модерниот свет. Но, национализмот е силен секаде, па и во Македонија. И по склучувањето на Преспанскиот договор, останува доминантното чувство меѓу Македонците дека грчкото поведение во минатото личи на обид да се уништи нашето постоење („тие ни ја зедаа земјата“), додека денес личи на обид, како што рекол Кант, „да се уништи нашето постоење како морална личност“ („сега ни го зедаа името“).

САМО ВИСТИНАТА ЗА НАСТАНУВАЊЕТО И ПОСТОЕЊЕТО НА МАКЕДОНСКАТА НАЦИЈА И ВАЖНОСТА ДА СТАНЕ ДЕЛ ОД ЗАПАДНИОТ СОЈУЗ МОЖЕ ДА НЕ ПОМИРИ НАС ДОМА, НО И СО СОСЕДИТЕ. ОБЕДИНЕТИ ОКОЛУ ВИСТИНАТА ДОМА, НЕКОГАШНОТО „ЈАБОЛКО НА РАЗДОР“ МАКЕДОНИЈА, ДЕНЕС МОЖЕ ДА СТАНЕ И ФАКТОР НА ПОМИРУВАЊЕ МЕЃУ БАЛКАНСКИТЕ НАРОДИ ПРЕКУ ПОДДРШКА ЗА НОВАТА МАКЕДОНСКА НАЦИЈА И НЕЈЗИНАТА ДРЖАВА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА, ЧЛЕНКА НА НАТО И НА ЕУ. ТОА Е ВЕРОЈАТНО ДА СЕ СЛУЧИ ЗАТОА ШТО Е НАЈИСПЛАТЛИВАТА ВАРИЈАНТА ЗА СИТЕ, ФАКТОР ОД ПРЕСУДНО ЗНАЧЕЊЕ ВО МЕЃУНАРОДНАТА ПОЛИТИКА

Што е она што може да нè помири? Само вистината за настанувањето и постоењето на македонската нација и важноста да станеме дел од западниот сојуз може да нè помири нас дома, но и со соседите. Обединети околу вистината дома, некогашното „јаболко на раздорот“, Македонија, денес може да стане и фактор на помирување меѓу балканските народи преку поддршка за новата македонска нација и нејзината држава Република Северна Македонија, членка на НАТО и на ЕУ. Веројатно е тоа да се случи затоа што е најисплатливата варијанта за сите, фактор од пресудно значење во меѓународната политика.

(Авторот е универзитетски професор и поранешен министер за надворешни работи на Република Македонија)

MACÉDOINE DU NORD: POUR L'OUEST, DU NOUVEAU

SÉBASTIEN GRICOURT

VIS-À-VIS DE L'UE, LE GOUVERNEMENT A PLEINEMENT CONSCIENCE QUE REDOUBLER D'EFFORTS DANS LES DOMAINES DE L'ÉTAT DE DROIT CONSTITUE POUR LUI LE SEUL LEVIER D'ACTION. C'EST LE SENS DU PLAN 18, QUI EN REMETTANT NOTAMMENT L'ACCENT SUR DES DOMAINES LACUNAIRES ET SUSMENTIONNÉS DU PLAN PRÉCÉDENT, PRÉPARE LA MACÉDOINE DU NORD À L'OUVERTURE DES CHAPITRES 23 ET 24. CONSACRÉS AUX DROITS FONDAMENTAUX, À LA JUSTICE ET À LA SÉCURITÉ, C'EST UN PROCESSUS FASTIDIEUX QUI ATTEND SKOPJE.

Et si le sud-est européen devenait un jour une anomalie géographique du passé une fois intégrée dans un grand ensemble de l'Union européenne (UE) que l'on appellerait intégralement l'Ouest ? Une fois n'est pas coutume pour les Balkans occidentaux, les bonnes nouvelles y étant si rares, nous sommes tentés de nous projeter avec idéalisme dans l'avenir de la région après la ratification de l'accord de Prespa par la Grèce et par cette ancienne province yougoslave dénommée dorénavant Macédoine du Nord.

Mais le réalisme nous oblige à modérer ce propos introductif enthousiaste au vu des nombreux défis qui restent à relever. Il n'en demeure pas moins que l'attente de l'ouverture des négociations d'adhésion, contrariée au Conseil européen de juin 2018, n'a objectivement plus de raisons de ne pas être comblée. Ce serait une grave erreur si les Etats membres sceptiques, la France en tête, imposaient de nouveau un report de décision qui sonnerait comme un refus à cette perspective d'intégration.

UE et Balkans occidentaux : un destin commun réaffirmé

En février 2018, la Commission européenne publiait une communication définissant les axes d'une « perspective d'élargissement

crédible »¹. L'emploi d'un vocabulaire direct auquel le langage communautaire nous avait peu habitués interpellait les dirigeants des Etats balkaniques sur les manquements à la démocratie et aux libertés fondamentales, à l'Etat de droit et à la lutte contre la corruption et le crime organisé.

Le document stratégique marquait surtout un point d'étape important du retour de l'intérêt européen pour les Balkans occidentaux. Il est vrai qu'il fut motivé en grande partie par le constat d'une influence européenne menacée dans ce voisinage où se croisent les défis que l'UE elle-même peine à relever : légitimité de l'UE remise en cause (Brexit), croissance économique et chômage de masse, migrations, terrorisme, Russie, Turquie, Chine. Toutes ces questions concentrent les faiblesses de la cohésion européenne, sans compter les coups portés à son autorité par des Etats membres de l'UE, en partie voisins des Balkans occidentaux, contre les valeurs fondamentales du projet européen.

Ainsi, et c'était le sens du discours de l'état de l'Union du président de la Commission européenne Jean-Claude Juncker en septembre 2017, il ne peut y avoir plus de stabilité dans le voisinage de l'UE sans une perspective d'élargissement crédible. Observons que la réaffirmation de cette évidence aurait pu, dans des environnements européen et balkanique plus optimistes, revigorer les engagements d'intégration pris lors du Conseil de Thessalonique de 2003.

Pourtant, bien que cette ambition d'ancrer les Etats balkaniques à l'UE fût réaffirmée en 2018 dans un contexte où les gouvernements à Tirana et à Skopje démontraient une même volonté politique à faire sauter les verrous qui entravent la voie de leurs réformes, ces efforts ne suffirent pas. Il en faut évidemment bien plus pour convaincre à l'unanimité les Etats membres de l'UE.

La voie de l'intégration reste la mère des réformes

Il faut reconnaître que sans un engagement clair et déterminé du gouvernement du dirigeant social-démocrate Zoran Zaev à remettre le pays sur les rails de l'intégration, la résolution de la dispute avec la Grèce (comme le Traité d'amitié avec la Bulgarie en août 2017) n'aurait pas été rendue possible. Après des années de profondes polarisations politiques et ethniques ayant provoqué des éruptions de violences,

1 6 février 2018 : https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-credible-enlargement-perspective-western-balkans_en.pdf

la Macédoine du Nord démontre aujourd'hui dans un environnement régional gagné par les dérives antidémocratiques et le scepticisme à l'égard du projet européen, que ce dernier reste un moteur.

Le plan *Hurdling on 3, 6 and 9*, lancé en juillet 2017 par le premier ministre en place depuis à peine deux mois après des mois de tensions politiques extrêmes, avait pour vocation principale de remettre en mouvement le pays sur la voie des réformes, en franchissant de manière visible et comptable des paliers trimestriels. Certes, les analystes peuvent relever avec justesse que sur les 130 activités du plan, seulement 12% auraient recouvert les mesures du Programme national des acquis communautaires 2016-2017, ou que 51% auraient concerné à la fois les Réformes prioritaires urgentes et les recommandations du Groupe d'experts seniors sur le système d'Etat de droit², réitérées depuis juin 2015 par la Commission européenne.

Il n'empêche que cette même étude en référence reconnaît qu'en dépit du boycott des députés du VMRO-DPMNE et des périodes de tensions extrêmes au Parlement, le plan parvint à remplir un degré satisfaisant à hauteur de 60% des mesures remplies. Surtout, le principal objectif de cette mise en mouvement des réformes fut rempli avec la recommandation sans ambiguïté de la Commission invitant le 17 avril 2018 le Conseil à ouvrir avec la République de Macédoine des négociations d'adhésion.

Un an après le lancement de cette première série de mesures, le *Plan 18* présenté en juillet 2018 n'est pas que celui de l'année de son application ou la simple addition des trois paliers trimestriels susmentionnés. Il correspond surtout à un moment politique délicat qui répondait aux conclusions du Conseil européen sur cette ouverture des négociations. En effet, le 28 juin 2018, il maintenait des conditionnalités et reportait à un an plus tard sa décision.

L'accord de Prespa du 17 juin 2018 conclu après plus d'un quart de siècle sous la médiation de l'ONU a résolu la dispute du nom avec la Grèce et ouvert la voie à l'intérêt supérieur d'une coopération stratégique et multisectorielle entre les deux voisins. Mais cet aboutissement diplomatique n'était pas un critère susceptible de changer l'état d'esprit des dirigeants européens actuels, en particulier français, qui s'opposent dans l'immédiat à une ouverture des négociations avec l'UE. La réussite

² "Hurdling on 3, 6 and 9: the recommendation has been secured, what is next?" Institute for Democracy Societas Civilis and Konrad Adenauer Stiftung, mai 2018.

ou l'échec du referendum à venir n'était pas même le sujet de préoccupation, et nous pouvons le déplorer alors que la décision du Conseil européen faisait courir un risque d'échec à ce referendum.

Néanmoins, la réponse négative de l'UE trouvait d'une certaine manière chez le gouvernement une compensation le 11 juillet 2018 lors du sommet de l'OTAN à Bruxelles où l'Alliance invita formellement Skopje à commencer la négociation de son adhésion. Cette perspective, directement dépendante de la ratification de l'accord de Prespa à Skopje après referendum, et à Athènes par voie parlementaire, pouvait constituer un incitatif jugé suffisant pour voter au referendum.

Vis-à-vis de l'UE, le gouvernement a pleinement conscience que redoubler d'efforts dans les domaines de l'Etat de droit constitue pour lui le seul levier d'action. C'est le sens du *Plan 18*, qui en remettant notamment l'accent sur des domaines lacunaires et susmentionnés du plan précédent, prépare la Macédoine du Nord à l'ouverture des chapitres 23 et 24. Consacrés aux droits fondamentaux, à la justice et à la sécurité, c'est un processus fastidieux qui attend Skopje.

AINSI, L'OPPOSITION DU PRÉSIDENT DE LA RÉPUBLIQUE EMMANUEL MACRON À L'OUVERTURE DES NÉGOCIATIONS AVEC LA MACÉDOINE ET L'ALBANIE APPARUT COMME UNE RUPTURE AVEC UNE RELANCE DE L'INFLUENCE FRANÇAISE DANS LES BALKANS. OU DU MOINS IMPOSA-T-IL UNE INFLUENCE NÉGATIVE. CETTE OPPOSITION APPARUT D'AUTANT PLUS INCONGRUE QU'ELLE CONTREDISAIT LE DISCOURS « INITIATIVE POUR L'EUROPE », TRÈS REMARQUÉ ET APPRÉCIÉ, QU'IL AVAIT PRONONCÉ À L'UNIVERSITÉ DE LA SORBONNE LE 26 SEPTEMBRE 2017

Quand la France manque une occasion favorable à l'Europe

Le report de la décision de l'UE pour l'ouverture des négociations avec Skopje n'est donc pas à chercher dans l'absence de reconnaissance par Bruxelles des efforts du gouvernement Zaev. Mais avant de revenir sur cette séquence de 2018, revenons sur la France. Depuis la fin des conflits armés dans l'espace ex-yougoslave, lorsqu'elle pouvait encore compter dans la République de Macédoine sur deux Représentants spéciaux de l'UE successifs à Skopje en 2001 et 2002, la France a laissé l'Allemagne assumer le rôle de principal promoteur de l'intégration euro-atlantique des Etats balkaniques.

Cette ligne a eu pour conséquence que pendant une décennie Paris ne consacra son attention sur ces Etats que par le seul prisme du

maintien de leur stabilité, ou par l'accompagnement de processus politiques sans qu'elle fût à l'initiative. Il fallut attendre le gouvernement socialiste pour qu'un regain d'intérêt multisectoriel pour la coopération et les investissements dans la région fût visible. Ce fut le cas en juillet 2013 dès le premier sommet des chefs d'Etats réunis par l'initiative croato-slovène de Brdo-Brijuni, mais également à Paris en juillet 2016 quand se tint le troisième sommet du processus de Berlin.

Ainsi, l'opposition du président de la République Emmanuel Macron à l'ouverture des négociations avec la Macédoine et l'Albanie apparut comme une rupture avec une relance de l'influence française dans les Balkans. Ou du moins imposa-t-il une influence négative. Cette opposition apparut d'autant plus incongrue qu'elle contredisait le discours « Initiative pour l'Europe », très remarqué et apprécié, qu'il avait prononcé à l'université de La Sorbonne le 26 septembre 2017.

De l'Europe « souveraine et unie » qu'il promouvait alors, il ramenait le 17 avril 2018 lors du sommet UE-Balkans de Sofia le débat à la question de « l'approfondissement de l'UE avant son élargissement ». Cette question apparut d'abord anachronique alors que le sujet avait été évacué après le grand élargissement de 2004, et que les entrées de la Roumanie et de la Bulgarie en 2007 ou de la Croatie en 2013 ne remettent pas en cause le fonctionnement de l'UE. La présidence roumaine de ce semestre ne paralyse pas l'UE malgré les graves errements de Bucarest sur le respect de l'Etat de droit.

Surtout, la justification du président français avait sa dose d'insincérité sur la réalité du processus d'adhésion des pays candidats. Lorsqu'il réaffirme qu'il n'y aura « pas d'ouvertures de négociations sans conditions », il feint d'ignorer que les conditionnalités sont la nature même du processus de négociations d'adhésion chapitre après chapitre. En ce sens, les Etats méritants des Balkans occidentaux n'ont pas besoin de réentendre la promesse européenne de 2003 mais plutôt d'être encouragés par les efforts reconnus qu'ils réalisent.

La réforme de l'UE, y compris des modes de décision et de la démocratisation de son fonctionnement, est une nécessité réelle. De fait, la communication de la Commission susmentionnée réaffirme aussi cela³. Mais il apparaît malhonnête que par crainte d'exploitation de la question par l'extrême-droite en France à un an du scrutin européen, le président français ait dénaturé le débat de l'élargissement. Pour reprendre

3 Page 2 : « Notre Union doit être plus forte et plus solide, avant d'être plus grande ».

les paroles du ministre macédonien des affaires étrangères Nikola Dimitrov, nous ne pouvons que convenir que « les deux processus sont complémentaires », élargissement et approfondissement doivent avancer « en parallèle »⁴.

Mais outre cette position française dont la motivation était finalement plus nationale qu'européenne, l'adage qui affirme que l'Europe n'avance que lorsque le couple franco-allemand fonctionne, s'est vérifié.

Au cours du premier semestre 2018, la position allemande prit du temps à se consolider en faveur d'un feu vert pour une ouverture conditionnelle des négociations d'adhésion, ouverture que le SPD aurait souhaité inconditionnelle. Les divergences entre les partenaires de la coalition gouvernementale concernaient surtout les réserves de la CDU envers l'Albanie, placée dans le même calendrier de décisions que la République de Macédoine. Sous la pression de la commission des questions européennes du Bundestag, un compromis avec la coalition de la chancelière Angela Merkel avait fini par être adopté, avec des conditionnalités plus dures pour Tirana que pour Skopje⁵. Forte de la position unifiée, la chancelière dut néanmoins se heurter au refus du président français lors de la traditionnelle rencontre intergouvernementale pré-sommet européen de Meseberg, et qui eut lieu au surlendemain de l'accord de Prespa.

Les conclusions du Conseil de l'UE des affaires générales du 26 juin 2018 adoptées par le Conseil européen deux jours plus tard refléteront ainsi un compromis franco-allemand qui masque mal leurs divergences : conditionnalités réitérées avant ouverture des négociations pour l'Allemagne, et report de la décision à 2019 après les élections européennes pour la France.

En refusant d'exprimer une opinion positive pour ouvrir les négociations avec Skopje (et Tirana), Paris a ainsi laissé la voie ouverte aux autres Etats membres sceptiques envers l'intégration des Balkans occidentaux (Danemark, Pays-Bas). Si, comme l'affirment de nombreux commentaires, cette attitude française à Meseberg ne trouverait sa

4 « D'une vision commune à des réalisations concrètes : vers des Balkans unis dans une Europe unie », Fondation Robert Schuman, 21 janvier 2019.

5 Plus de détails dans : « North Macedonia: What's next? », Auteurs: Ioannis Armakolas, Igor Bandović, Dimitar Bechev, Bodo Weber, revu par Srdjan Cvijić, Open Society Foundations, janvier 2019.

justification que dans la question du nombre de demandeurs d'asile albanais en France, rappelons d'abord que ce chiffre est en baisse constante⁶.

Ensuite, cette position dénoterait finalement une frilosité sur l'Europe de la part du président français qui affiche tant ses ambitions européennes. Car, enfin, c'est précisément en donnant des signes positifs aux Etats méritants candidats ou qui aspirent à rejoindre l'UE, que la confiance et l'espoir reviendront chez les peuples des Balkans au lieu qu'ils ne songent qu'à quitter leur pays.

Juin 2019 : peut-être l'occasion ultime pour un message positif

A travers ces lignes, mon intention n'a pas été de dissimuler les nombreux défis que les autorités et la société doivent encore surmonter pour ancrer le pays sur la voie de l'intégration. Celle qui consiste à rejoindre l'OTAN, probablement lors du sommet à Londres de décembre 2019, est plus aisée que celle vers l'UE. Il n'est pas à attendre de cette dernière qu'elle provoque mais plutôt qu'elle accompagne les transformations, lesquelles ne peuvent advenir d'abord que de la société et de la volonté commune de vivre ensemble.

Mais témoin direct du conflit armé de 2001⁷, je mesure le chemin parcouru depuis les accords d'Ohrid, aussi incomplet soient-ils dans leur application. Quinze ans plus tard, des membres de la minorité albanaise ont fait campagne pour l'Union sociale-démocrate de Macédoine à l'occasion des élections législatives de décembre 2016. Après une décennie de capture de l'Etat et de paroxysme ethno-nationaliste du VMRO-DPMNE, l'arrivée au pouvoir du SDSM suscite ainsi des attentes à la hauteur des désillusions qui existent dans une grande partie de la société.

Ces désillusions trouvèrent notamment leur expression dans la forte abstention du referendum du 30 septembre 2018 (36,11% de participation), puis dans les critiques à l'égard des amnisties accordées pour atteindre les deux tiers des votes nécessaires à l'adoption des

6 Source officielle du ministère de l'intérieur au 15 janvier 2019 pour les ressortissants d'Albanie : 7633 en 2017 (1er groupe de demandeurs), 5763 en 2018 (3ème groupe de demandeurs).

7 A l'époque comme interprète (albanophone) et délégué du Comité international de la Croix Rouge.

changements constitutionnels dérivant de l'Accord de Prespa. Près de deux ans après les élections législatives, à peine plus de la moitié des électeurs de 2016 se déplacèrent aux urnes en 2018, tandis que les élections municipales d'octobre 2017 avaient pu dépasser le taux des 51% de participation. Pour expliquer le faible intérêt pour le referendum, nul ne peut nier les impacts non mesurables de la décision décourageante du Conseil européen, les appels au boycott et l'ingérence russe, mais également l'état des listes électorales.

Problème récurrent depuis le recensement imparfait de 2002, celui-ci ne put être réitéré en 2012 sous la pression (et soupçons de malversations financières) de la coalition au pouvoir, le VMRO-DPMNE et le BDI, ce partenaire albanais incontournable aujourd'hui avec le SDSM. Il y a un an, le premier ministre annonçait qu'un recensement aura lieu en 2020. Tenir cet engagement s'avère désormais doublement indispensable pour mener les réformes ajustées au développement social et économique du pays, et pour contribuer à la réconciliation qui passera par la fin des spéculations sur les chiffres ethniques.

Cette question n'est qu'une des tâches fondamentales qui incombe au gouvernement pour créer les conditions de la confiance et de la relance du pays. Dans ce sens, après des années d'obstruction institutionnelle de la part du président de la République, l'élection présidentielle de ce printemps constitue une chance pour confirmer l'espoir que le gouvernement tente d'insuffler. Aussi, il est indispensable que, candidat depuis 2005, Skopje reçoive des signaux positifs de l'UE. Dans l'immédiat, en avril, le rapport de la Commission devrait reconnaître les progrès réalisés dans les domaines attendus des réformes judiciaires et de l'administration publique en particulier.

L'autre donnée favorable à Skopje est que l'application effective de l'accord de Prespa permettra un consensus de la coalition allemande, même si celle-ci pourrait sortir fragilisée du scrutin européen. Il reviendra donc à la France d'oser être à la hauteur de ses ambitions. Pour

L'AUTRE DONNÉE FAVORABLE À SKOPJE EST QUE L'APPLICATION EFFECTIVE DE L'ACCORD DE PRESPA PERMETTRA UN CONSENSUS DE LA COALITION ALLEMANDE, MÊME SI CELLE-CI POURRAIT SORTIR FRAGILISÉE DU SCRUTIN EUROPÉEN. IL REVIENDRA DONC À LA FRANCE D'OSER ÊTRE À LA HAUTEUR DE SES AMBITIONS. POUR L'INSTANT, COMME L'INDIQUE SANS SURPRISE LA VISITE À SKOPJE DE LA MINISTRE FRANÇAISE DES AFFAIRES EUROPÉENNE LE 26 FÉVRIER 2019, PARIS NE COMPTE PAS SORTIR DE SA POSITION DE 2018

l'instant, comme l'indique sans surprise la visite à Skopje de la ministre française des affaires européennes le 26 février 2019, Paris ne compte pas sortir de sa position de 2018. Il n'est pas question de parler d'élargissement sans approfondissement de l'UE, avant les élections européennes.

Qu'elle que soit l'issue de ces élections le 26 mai 2019, il sera temps de ne pas autoriser que les Balkans occidentaux paient au Conseil européen de juin le prix du vote des citoyens européens. Avant d'entrer dans une nouvelle mandature européenne emplies d'incertitudes, Paris porterait alors une lourde responsabilité si elle prolongeait son refus d'ouvrir les négociations. Permettre cette ouverture serait sans conséquence sur la scène politique intérieure, mais la dénier encouragerait les forces populistes et illibérales qui menacent les Etats balkaniques. Ce serait un coup porté à un gouvernement à Skopje qui n'a jamais été autant agi pour sortir le pays de ses impasses. En Macédoine du Nord, l'Ouest doit bien admettre qu'il y a du nouveau.

(Sébastien Gricourt, ancien conseiller politique dans les Balkans, directeur de l'Observatoire Balkans de la Fondation Jean Jaurès)

СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА: ВЕСТИ ЗА ЗАПАД

СЕБАСТИЕН ГРИКУР

ВО ОДНОС НА ЕУ, ВЛАДАТА Е ЦЕЛОСНО СВЕСНА ДЕКА УДВОЛУВАЊЕТО НА НЕЈЗИНИТЕ НАПОРИ ВО ОБЛАСТИТЕ НА ВЛАДЕЕЊЕТО НА ПРАВОТО Е ЕДИНСТВЕНАТА ГАРАНЦИЈА ШТО МОЖЕ ДА ЈА ПОНУДИ. ОВА Е ЗНАЧЕЊЕТО НА ПЛАН 18, КОЈ, СО ПОСЕБЕН АКЦЕНТ НА ПРАЗНИНИТЕ ВО ОБЛАСТИТЕ ОД ПРЕТХОДНИОТ ПЛАН, ЈА ПОДГОТВУВА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА ЗА ОТВОРАЊЕ НА ПОГЛАВЈАТА 23 И 24. ПОСВЕТЕНО НА ФУНДАМЕНТАЛНИТЕ ПРАВА, ПРАВДА И БЕЗБЕДНОСТ, СКОПЈЕ СЕ СООЧУВА СО МАЧЕН ПРОЦЕС

Што ако Југоисточна Европа некогаш стане географска аномалија на минатото, интегрирана во Европската Унија (ЕУ), која ќе се вика Запад како целина? Невообичаено за Западниот Балкан, каде што добрата вест е толку ретка, во искушение сме регионот да го проектираме со идеализам во иднината по ратификувањето на Преспанскиот договор од страна на Грција и од поранешната југословенска провинција, која сега се вика Северна Македонија.

Но, реалноста нè тера да бидеми умерени во однос на оваа ентузијастичка воведна изјава со оглед на многуте предизвици што остануваат. Сепак, очекувањето за отворање на пристапните преговори, спречено од Европскиот совет во јуни 2018 година, објективно повеќе нема причина да не се исполни. Би било голема грешка доколку скептичните земји-членки, Франција на прво место, повторно наложат одложување на одлуката што би се сметало како негирање на можноста за интеграција.

ЕУ и Западен Балкан: заедничката судбина повторно потврдена

Во февруари 2018 година, Европската комисија објави коминике со кое ги дефинира столбовите на „кредибилната перспектива за проширување“.¹ Со директно обраќање, на кое не сме навикнати заради јазикот на заедницата, Комисијата ги прозва лидерите на балканските држави за: недостатокот на демократија и основни

¹ 6 февруари 2018 година: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-credible-enlargement-perspect-western-balkans_en.pdf

слободи, владеењето на правото и недоволната борбата против корупцијата и организираниот криминал.

Стратешкиот документ претставува важна пресвртница во враќањето на европскиот интерес на Западен Балкан. Точно е дека во голема мера беше мотивирано од констатацијата дека европското влијание е загрозувано во овие простори, во време кога самата ЕУ се бори со многу предизвици: легитимноста на прашањето на ЕУ (Брегзит), економскиот раст и масовната невработеност, миграцијата, тероризмот, Русија, Турција, Кина. Сите овие прашања се фокусираат на слабостите на европската кохезија, да не ги спомнуваме ударите врз нејзиниот авторитет од самите земји-членки, некои од нив соседи на Западниот Балкан, против темелните вредности на европскиот проект.

Всушност, тоа беше и значењето на говорот на претседателот на ЕУ, Жан-Клод Јункер, во септември 2017 година, кога рече дека не може да има поголема стабилност во соседството на ЕУ без перспектива за вистинско проширување. Да забележиме дека повторното потврдување на оваа вистина, во повеќе оптимистички европски и балкански средини, може да ги оживее заложбите за интеграција изразени на Солунскиот совет во 2003 година.

Сепак, и покрај тоа што оваа амбиција за интеграција на балканските држави за ЕУ беше потврдена во 2018 година во контекст во кој владите во Тирана и Скопје ја покажаа истата политичка волја за надминување на пречките на патот на нивните реформи, овие напори не беа доволни. Се чини дека е потребно многу повеќе за да се убедат земјите-членки на ЕУ.

Патот кон интеграцијата останува мајка на реформите

Мора да се признае дека без јасната заложба на Владата на лидерот на социјалдемократите, Зоран Заев, да ја врати земјата на патот на интеграцијата, решавањето на спорот со Грција (како и Договорот за пријателство со Бугарија во август 2017 година) не би било можно. По неколку години длабока политичка и етничка поларизација, предизвикувајќи ерупции од насилство, Северна Македонија денес, во регионалната средина, освоена од антидемократски налети и скептицизам кон европскиот проект, покажува, сепак, дека токму тој проект останува нејзин двигател.

Планот 3,6,9, кој беше отпочнат во јули 2017 година од страна на премиерот, само два месеца по екстремните политички тензии, првенствено беше наменет за враќање на земјата на патот на реформите, со видливо и отчетно преминување на поставените квартални одредници. Аналитичарите со право може да нагласат дека од 130 активности на планот, само 12% би ги покриле мерките од Националната програма за законодавство на ЕУ за 2016-2017 година или дека 51% би се однесувале на итните приоритетни реформи и препораки од Високата експертска група за Системот за владеење на правото,² повторувана од јуни 2015 година, од страна на Европската комисија.

Сепак, истата референтна студија укажува дека и покрај бојкотот на пратениците на ВМРО-ДПМНЕ и периодите на екстремни тензии во Собранието, планот успеа да исполни задоволителен степен од 60% од мерките. Пред сè, главната цел на спроведувањето на реформите беше потврдена со недвосмислената препорака на Комисијата која го покани Советот, на 17 април 2018 година, да отвори преговори за пристапување на Република Македонија.

Една година по започнувањето на оваа прва серија мерки, *Планот 18*, презентирани во јули 2018 година, не ја означува само годината на неговата примена, ниту простото дополнување на трите тримесечни одредници споменати погоре, туку, пред сè, се однесува на деликатниот политички момент во однос на заклучоците на Европскиот совет за отворање на преговорите. Всушност, на 28 јуни 2018 година, тој ги повтори условите и ја одложи својата одлука за две години.

Преспанскиот договор од 17 јуни 2018 година, склучен по повеќе од четврт век со посредство на ОН, го реши спорот околу името со Грција и го отвори патот за стратешка и мултисекторска соработка меѓу двата соседа. Но, овој дипломатски резултат не беше критериум што успеа да го промени начинот на размислување на актуелните европски лидери, особено на францускиот, кои се противат на отворањето на преговорите со ЕУ, во блиска иднина. Успехот или неуспехот на референдумот не беше воопшто предмет на загриженост, за жал, иако се знаеше дека одлуката на Европскиот совет го изложува референдумот на ризик од неуспех.

2 „Пречки на 3, 6 и 9: препораката е обезбедена, што е следното?“ Институтот за демократија Societas Civilis и Фондацијата „Конрад Аденауер“, мај 2018 година.

Сепак, негативниот одговор на ЕУ на некој начин беше компензиран со Самитот на НАТО во Брисел, на 11 јули 2018 година, на кој Алијансата официјално го покани Скопје да ги започне пристапните преговори. Оваа перспектива, директно зависна од ратификацијата

ОТПОРОТ НА ПРЕТСЕДАТЕЛОТ НА РЕПУБЛИКАТА, ЕМАНУЕЛ МАКРОН, КОН ОТВОРАЊЕТО НА ПРЕГОВОРИТЕ СО МАКЕДОНИЈА И АЛБАНИЈА, СЕ ПОЈАВИ КАКО ЕДЕН ПРЕКИН ПРЕД ЗАЖИВУВАЊЕТО НА ФРАНЦУСКОТО ВЛИЈАНИЕ НА БАЛКАНОТ. ПОТОЧНО НЕГОВОТО НЕГАТИВНО ВЛИЈАНИЕ. ОВОЈ ОТПОР ИЗГЛЕДАШЕ УШТЕ ПОНЕПРИЈАТЕН, ЗАШТО БЕШЕ ВО СПРОТИВНОСТ СО НЕГОВИОТ ЗАБЕЛЕЖЛИВ И МНОГУ ЦЕНЕТ ГОВОР „ИНИЦИЈАТИВА ЗА ЕВРОПА“, ШТО ГО ОДРЖА НА УНИВЕРЗИТЕТОТ СОРБОНА НА 26 СЕПТЕМВРИ 2017 ГОДИНА

на Преспанскиот договор во Скопје по референдумот и во Атина од страна на Парламентот, можеше да претставува доволен поттик за гласање на референдумот.

Во однос на ЕУ, владата е целосно свесна дека удвојувањето на нејзините напори во областите на владеењето на правото е единствената гаранција што може да ја понуди. Ова е значењето на *План 18*, кој, со посебен акцент на празнините во областите од претходниот план, ја подготвува Северна Македонија за отворање на поглавјата 23 и 24. Посветено на фундаменталните права, правда и безбедност, Скопје се соочува со мачен процес.

Кога Франција пропушта добра можност за Европа

Одложувањето на Одлуката на ЕУ за отворање на преговорите со Скопје не треба да се бара во отсуството на признанието од страна на Брисел за напорите на Владата на Заев. Но, пред да зборуваме за овие случувања во 2018 година, да се вратиме на Франција. На крајот на вооружените конфликти во поранешните југословенски територии, кога во Република Македонија имаше двајца последователни специјални претставници на ЕУ во Скопје во 2001 и 2002 година, Франција ѝ дозволи на Германија да ја преземе улогата како главен промотор на евроатлантските интеграции на балканските држави.

Ова значеше дека цела деценија Париз го фокусираше своето внимание на овие држави само во однос на одржување на нивната стабилност или преку придружни политички процеси без никаква сопствена иницијатива. Дури кога социјалистите дојдоа на власт, се забележа обновен мултисекторски интерес за соработка

и инвестиции во регионот. Ова беше случај во јули 2013 година, на првиот Самит на шефовите на држави, свикан од хрватско-словенечката иницијатива Брдо-Бриони, но исто така, и во Париз во јули 2016 година, кога се одржа третиот Самит на Берлинскиот процес.

Така, отпорот на претседателот на Републиката, Емануел Макрон, кон отворањето на преговорите со Македонија и Албанија, се јави како еден прекин пред заживувањето на француското влијание на Балканот. Поточно, неговото негативно влијание. Овој отпор изгледаше уште понепријатен, бидејќи беше во спротивност со неговиот забележлив и многу ценет говор „Иницијатива за Европа“, што го одржа на Универзитетот Сорбона, на 26 септември 2017 година.

Од „суверена и обединета“ Европа која ја промовираше тогаш, на 17 април 2018 година, на Самитот ЕУ-Балкан во Софија, го врати прашањето за „продлабочување на ЕУ пред проширување“. Ова прашање првично изгледаше анахроно, бидејќи беше надминато по проширувањето од 2004 година, а пристапувањето на Романија и Бугарија во 2007 година или на Хрватска во 2013 година, не го доведе во прашање функционирањето на ЕУ. Романското претседателство последното полугодие не ја парализираше ЕУ и покрај сериозните неуспеси на Букурешт во почитувањето на владеењето на правото.

Образложението на францускиот претседател звучеше, пред сè, неискрено во однос на реалноста на процесот на пристапување на земјите-кандидати. Кога вели дека нема да има „безусловно отворање за преговорите“, тој се преправа како да не знае дека условите се самата природа на поглавјата за процесот на пристапување. Во оваа смисла, заслужните држави на Западен Балкан немаат потреба повторно да ги слушаат ветувањата од 2003 година, туку да бидат поттикнати преку признание за напорите што ги прават.

Реформата на ЕУ, вклучувајќи го и процесот на донесување одлуки и демократизацијата на нејзиното функционирање, е вистинска потреба. Всушност, горенаведеното коминике на Комисијата, го потврдува токму тоа.³ Но, нечесно е заради стравот од злоупотреба на ова прашање од екстремната десница во Франција една година пред европските избори, францускиот претседател да ја искривува дебатата за проширувањето. Според зборовите на македонскиот министер за надворешни работи, Никола Димитров, можеме да се

3 Страна 2: „Нашата Унија мора да биде посилна и поцврста, пред да биде поголема“.

согласиме само дека „двата процеси се комплементарни“, проширувањето и продлабочувањето мора да се движат „паралелно“.⁴

Но, покрај оваа француска позиција, поттикната повеќе од националното, отколку од европското, се потврдува изреката дека Европа напредува само кога функционира франко-германскиот пар.

Во првата половина од 2018 година, на Германија ѝ требаше извесно време за да се консолидира за да даде зелено светло за условно отворање на пристапните преговори, наспроти желбата на СПД тоа да биде безусловно. Разликите меѓу партнерите на владината коалиција се однесуваа, главно, на резервите на ЦДУ за Албанија, ставена во истиот календар на одлуки како Република Македонија. Под притисок на Комитетот за европски прашања на Бундестагот, конечно беше постигнат компромис со коалицијата на канцеларката Ангела Меркел, со тоа што за Тирана беа дадени потешки услови, отколку за Скопје.⁵ Со оваа усогласена позиција, канцеларката, сепак, се соочи со одбивањето на францускиот претседател за време на традиционалниот европски меѓувладин состанок на Месеберг, што се одржа два дена по договорот во Преспа.

Заклучоците на Советот за општи прашања на ЕУ од 26 јуни 2018 година, усвоени од страна на Европскиот совет два дена подоцна, го отсликуваат француско-германскиот компромис кој не ги крие нивните разлики: повторените услови пред отворањето на преговорите за Германија и одложувањето на одлуката до 2019 година, по европските избори за Франција.

Одбивајќи да даде позитивно мислење за отворање на преговорите со Скопје (и Тирана), Париз им го отвори патот на другите земји-членки кои се скептични за интеграцијата на Западен Балкан (Данска, Холандија). Доколку, како што велат многу коментари, овој француски став во Месеберг е само заради бројот на албански баратели на азил во Франција, треба да потсетиме дека оваа бројка е во постојан пад.⁶

4 „Од заедничка визија, до конкретни достигнувања: кон обединет Балкан во обединета Европа“, Фондација „Роберт Шуман“, 21 јануари 2019 година.

5 Повеќе детали во: „Северна Македонија: Што понатаму?“ Автори: Јоанис Армаколас, Игор Бондович, Димитар Бечев, Бодо Вебер, разгледани од Срѓан Цвиич, Фондација за отворено општество, јануари 2019 година.

6 Официјален извор на Министерството за внатрешни работи на 15 јануари 2019 година за државјани на Албанија: 7.633 во 2017 година (1и група на кандидати), 5.763 во 2018 година (3ти група на кандидати).

Потоа, оваа позиција конечно укажа на неискреноста на францускиот претседател кон Европа, кој толку многу јавно ги изразува неговите европски амбиции. Впрочем, токму со давање позитивни знаци на заслужните земји-кандидати или аспиранти за пристапување во ЕУ, ќе се врати довербата и надежта на балканските народи, наместо да размислуваат само да ја напуштат својата земја.

Јуни 2019: можеби крајната можност за позитивна порака

Преку овие редови, мојата намера не беше да ги скријам многуте предизвици што властите и општеството треба да ги надминат за да ја зацврстат земјата на патот кон интеграцијата. Зачленувањето во НАТО, веројатно на самитот во Лондон во декември 2019 година, е полесно од патот кон ЕУ. Од ЕУ не треба да се очекува да ги провоцира, туку да ги придружува трансформациите, што треба да се случат во општеството и со заедничката волја за соживот.

Но, како директен сведок на вооружениот конфликт од 2001 година,⁷ напредокот постигнат во спроведувањето на Охридските договори, го оценувам како недоволен. Петнаесет години подоцна, припадниците на албанското малцинство водат кампања за Социјалдемократскиот сојуз на Македонија на Парламентарните избори во декември 2016 година. По една деценија на заробување на државата и етно-националистичкиот пароксизам на ВМРО-ДПМНЕ, доаѓањето на власт на СДСМ ги крена очекувањата на ниво на разочарувањето што постои во голем дел од општеството.

Ова разочарување излезе на виделина при силната неизлезност на Референдумот на 30 септември 2018 година (36,11% учество), а потоа и во критикувањето на амнестијата дадена за да се постигнат две третини од гласовите потребни за усвојување на уставните измени што произлегуваат од Преспанскиот договор. Речиси две години по општите избори, едвај нешто повеќе од половина од оние што излегоа во 2016 година, излегоа на гласачките места во 2018 година, додека на Локалните избори во октомври 2017 година одсивот беше над 51%. За да се објасни нискиот интерес за Референдумот, никој не може да го негира: влијанието на обесхрабрувачката одлука на Европскиот совет, повиците за бојкот и мешањето на Русија, но и состојбата со избирачкиот список.

⁷ Во тоа време како преведувач (албански) и делегат на Меѓународниот комитет на Црвениот крст.

Проблемот се должи на неспроведување на пописот од 2002 година. Во 2012 година се направи обид за спроведување на попис, кој не успеа заради притисокот (и сомневање за финансиски малверзации) на владејачката коалиција, ВМРО-ДПМНЕ и ДУИ, неизбежниот албански партнер, кој денес е во коалиција со СДСМ. Пред една година, премиерот објави дека пописот ќе се спроведе во 2020 година. Реализацијата на оваа заложба е уште поважна сега заради неопходноста да се спроведат реформите во областа на социјалниот и економскиот развој на земјата, и со цел да се постигне помирување кое ќе се случи со ставање крај на шпекулациите за етничките бројки.

Ова прашање е една од фундаменталните задачи кои Владата треба да ги заврши со цел градење и заживување на довербата во земјата. Во оваа смисла, по неколку години институционална опструкција од страна на претседателот на државата, претседателските избори оваа пролет се шанса да се потврди надежта која Владата се обидува да ја влее. Исто така, неопходно е, како земја кандидат од 2005 година, Скопје да добие позитивни сигнали од ЕУ. Во блиска иднина, во април, извештајот на Комисијата треба да го признае очекуваниот напредок постигнат во областите на судските реформи и особено јавната администрација.

Другата добра вест за Скопје е дека ефективната имплементација на Преспанскиот договор ќе овозможи консензус на германската коалиција, дури и ако европските избори ја ослабнат таа коалиција. Ќе остане уште Франција да се осмели да биде на висина на своите амбиции. Засега, како што се покажа со посетата на францускиот министер за европски прашања на Скопје, на 26 февруари 2019 година, не се очекува Париз да ја напушти својата позиција од 2018 година. Не доаѓа предвид да се зборува за проширување без продлабочување на ЕУ, пред европските избори.

Без оглед на исходот од изборите на 26 мај 2019 година, Западен Балкан не треба, на Европскиот совет во јуни, да ја плати цената

**ДОБРА ВЕСТ ЗА СКОПЈЕ
Е ДЕКА ЕФЕКТИВНАТА
ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА
ПРЕСПАНСКИОТ ДОГОВОР ЌЕ
ОВОЗМОЖИ КОНСЕНЗУС НА
ГЕРМАНСКАТА КОАЛИЦИЈА,
ДУРИ И АКО ЕВРОПСКИТЕ
ИЗБОРИ ЈА ОСЛАБНАТ. ЌЕ
ОСТАНЕ УШТЕ ФРАНЦИЈА
ДА СЕ ОСМЕЛИ ДА БИДЕ
НА ВИСИНА НА СВОИТЕ
АМБИЦИИ. ЗАСЕГА, КАКО
ШТО СЕ ПОКАЖА СО
ПОСЕТАТА НА ФРАНЦУСКИОТ
МИНИСТЕР ЗА ЕВРОПСКИ
ПРАШАЊА НА СКОПЈЕ НА
26 ФЕВРУАРИ 2019 ГОДИНА,
НЕ СЕ ОЧЕКУВА ПАРИЗ
ДА ЈА НАПУШТИ СВОЈАТА
ПОЗИЦИЈА ОД 2018 ГОДИНА**

на гласовите на европските граѓани. Пред да влезе во нов европски мандат полн со неизвесности, Париз ќе сноси голема одговорност доколку повторно се изјасни против започнувањето на преговорите. Гласањето за почеток на преговорите нема да има никаква последица на домашната политичка сцена, но гласањето против, ќе ги охрабри популистичките и нелиберални сили кои ги загрозуваат балканските држави. Тоа ќе биде удар за Владата во Скопје, која има направено толку многу за да ја извлече земјата од ќорсокак. Западот мора да признае дека има нешто ново во Северна Македонија.

(Авторот е потпретседател на Социјалистичка партија на Франција, поранешен политички советник на Балканот, директор на Балканската опсерваторија на Фондацијата „Жан Жорес“.)

превод на македонски: Блерина Старова Златку

ЕДНА ГОДИНА КАКО ЗА ДЕСЕТ

РАДМИЛА ШЕКЕРИНСКА

ВНИМАНИЕТО ШТО ГО ДОБИВМЕ НЕ МОЖЕ ДА СЕ СПОРЕДИ СО НИТУ ЕДНО ВНИМАНИЕ ШТО ГО ДОБИЛА ДРУГА ЗЕМЈА ОД РЕГИОНОВ, А ТОА ДА БИЛО ОД ПРИЧИНИ КОИ НЕ СЕ ВОЈНА ИЛИ ЗА БЕГАЛЦИ. СЕ РАЗБИРА, ФАКТОТ ШТО ПРВАТА ЕВРОПСКА И АМЕРИКАНСКА ПОЛИТИЧКА ПОСТАВА НЕ СТАВИ НА СВОИТЕ АГЕНДИ ЗНАЧЕШЕ И ДЕКА НИ СЕ ЗГОЛЕМУВА ОДГОВОРНОСТА ДА ПОКАЖЕМЕ ДЕКА СМЕ СЕРИОЗЕН ПАРТНЕР И ИСКРЕН, А НЕ ДЕКЛАРАТИВЕН ПОДДРЖУВАЧ НА ЕВРОАТЛАНТСКИТЕ ВРЕДНОСТИ

Враќајќи се од Брисел овој февруари, низ глава ми пролетаа моментите кои ни ја обележаа годината. Се сетив на подготовките за првата посета на генералниот секретар на НАТО, Јенс Столтенберг, кога сите негови советници ја повторуваа тезата: „менаџирајте ги очекувањата“; се сетив на неговите зборови во почетокот на 2018 година со кои уште еднаш ни ги повтори условите за влез во НАТО; се сетив на стравот кај многумина дека Алијансата не е подготвена за нови проширувања... Се сетив колку беше лесно да се навикнеме на статус кво во врска со нашите стратешки интереси; да кажеме: „сега не е време“, да попуштиме пред тезата дека децениските проблеми се нерешливи. Се сетив и на неколку моменти кога со колегите отворено си кажавме: „нè избраа да ги менуваме работите, да ги решаваме проблемите, а не да им се предаваме на апатијата и чувството дека сме немоќни пред светот“.

Заради тие моменти и заради таа решеност сега летав кон Брисел на првиот состанок на НАТО-членките на кој седнуваме со нив на маса. Како земја која си го заслужила тоа место. Како земја која ги совладаła препреките и научила од грешките. Како земја пример, а не проблем.

Слично чувство на гордост и задоволство имав пред повеќе од десет години кога како вицепремиерка седев до доцните часови во мојата канцеларија, разгледувајќи го Прашалникот на Европската комисија за подготвеноста на државите-кандидати за членство во ЕУ. Тогаш, замислував како ќе изгледа мојата земја како членка на НАТО и ЕУ. Замислував интеграција во оптимален рок, замислував модерна инфраструктура, среќни луѓе и угледни државни институции. Си велев, конфликтот во 2001 помина, сега повеќе ништо не може да не спречи во одењето напред. Иако на јавна сцена се соочував со скепса околу добивањето на кандидатски статус, отсебно ги подготвував документите, бодрејќи се самата себе, дека за успехот не треба среќа, туку работа, што се покажа како точно бидејќи ЕК ни го додели статусот на земја-кандидат. Ме обзеде горчина за изгубеното време потоа.

И, додека размислував на првите зборови што ќе им ги упатам на министрите за одбрана од земјите-членки на Алијансата, сфатив дека зад нас е година на настани што се одвиваат со летечка брзина. За една година го постигнавме она што се пропушти во последните десет: договор со Бугарија, долги преговори со Грција, постојана комуникација со НАТО, посети за поддршка: Столтенберг, Матис, Меркел, Курц, Тереза Меј... . Целиот свет како да ги впрегна своите сили да ѝ помогне на нашата мала и убава земја. Нема да претерам ако кажам дека вниманието што го добивме не може да се спореди со ниту едно внимание што го добила друга земја од регионот, а тоа да било од причини кои не се војна или бегалци. Се разбира, фактот што првата европска и американска политичка постава не стави на своите агенди значеше и дека ни се зголемува одговорноста да покажеме дека сме сериозен партнер и искрен, а не декларативен поддржувач на евроатлантските вредности. Тоа беше време кога акциите на нашата држава на политичката берза скокнаа до небо и ќе беше политичка кусогледост да не се препознае и искористи тој момент. За среќа, ние го препознавме.

Итни мерки во одбраната

Признавам – имав чувство на триумф при влегувањето во импозантната зграда на Алијансата. Стотината новинарски екипи со фул опрема беа првиот знак дека доаѓам на настан кој има светско значење, а од кој и ние станавме дел. Опкружени во таква атмосфера, измешани заедно со другите претставници од земјите-членки на

НАТО, нивните растрчани тимови, сфаќаа дека пред вашата држава се отвора вистинска перспектива. Ме преплавија честитки од сите страни. За миг ми прелетаа пред очи, тепањето и нападите на 27 април, навредите и заканите на кои бевме изложени од страна на поранешната власт, опасностите кои нè демнеа од сите страни. Но, добро, патот до успехот е трнлив. И, тоа не само кога сте во опозиција, туку и кога сте во власта.

Така, првиот проблем со кој требаше да се соочам во Министерството за одбрана по преземањето на должноста министерка, беше несразмерно малиот буџет на функциите што ги има ова важно Министерство. Втората работа беа ниските плати на униформираниот состав, и третата работа беше генералната занемареност на припадниците на нашата Армија. Моравме работите да ги менуваме брзо и плански. Премиерот, министерот за финансии, а потоа и целата Влада, ги прифатија и ги поддржаа аргументите дека нашата Армија заслужува повеќе и дека како институција која чекореше заедно со државата низ долгата и мачна транзиција, заслужува подобар третман отколку што добивала од претходната власт. Клучниот аргумент беше дека Армијата функционираше како наш најуспешен амбасадор во НАТО.

Резултатот беше 15% поголем буџет во 2018 година и дополнителни 0,2 процентни поени од БДП во 2019. Сите припадници на АРМ добија за 10% повисоки плати во 2018, а оваа година и припадниците на АРМ и вработените во Министерството во септември ќе добијат за 5% поголема плата. Буџетот за нашата институција ќе продолжи да расте секоја наредна година за 0,2 процентни поени од БДП, а целта ни е до 2024 да изнесува 2% од БДП. Со еден збор, се враќаме на стандардите кои пред 10-11 години беа изгубени како во овој, така и во многу други сектори на функционирање на државата. Го градиме стандардот од кој полза може да имаат само државата и Армијата и паралелно ги поправаме штетите што ѝ беа нанесени на одбраната со континуираното намалување на средства од 2008, до лани.

Во јули 2018 година, Владата го усвои Стратегискиот одбранбен преглед, документ што Министерството за одбрана го изработи за рекордно време и со кој се утврдени идните правци за развој и реформи во одбранбениот сектор. Буџетот за 2019 година и буџетите во следните години ќе бидат во поддршка на утврдените реформи кои произлегуваат од овој документ, а пред сè, за забрзано

опремување и модернизација на Армијата и исполнување на стандардите на НАТО во сите области на одбраната. Зголемениот буџет ќе резултира со: квалитативно зајакнување на персоналот, опремување на АРМ согласно НАТО стандардите и подобрување на условите за работа на припадниците на Армијата.

Заради подобрување на борбената готовност на Армијата, значително е зголемен износот за одржување на борбената и неборбената техника за 125%. Како што спомнав претходно, одржувањето на постојната опрема во Армијата подолг временски период било запоставено.

Ако има Република Северна Македонија со нешто да се гордее, тоа е учеството на нашите војници во мисиите. Без претерување, тие се истакнуваат, речиси, во секоја операција и за нив нивните старешини од: германската, турската или американската армија, имаат редовно пофални зборови. Две години по ред го зголемуваме нашето учество во мисиите предводени од: НАТО, ЕУ и ООН.

Зошто НАТО е историски успех

Да почнеме од политичките придобивки. Членството во НАТО ќе го зајакне територијалниот интегритет и суверенитет на нашата земја. Имајќи предвид низ што сè поминуваше нашата земја во периодот на војните низ поранешна Југославија и потоа, колкава цена плаќавме за регионалната и домашната нестабилност, колку резерви и стравови имаа нашите граѓани и одредени инвеститори – оваа придобивка е клучна.

Основната цел на НАТО е да ги штити своите членки. Алијансата се заснова врз принципот на колективна одбрана, чие начело е дека доколку една земја-членка е нападната, тогаш е нападната целата Алијанса. НАТО ја помагаше стабилноста и заштитата на луѓето и надвор од своите граници: помогна да запре крвопролевањето во Босна и во Косово. Во ширењето на стабилноста и безбедноста НАТО соработува со над 40 партнерски земји и со најмоќните организации, како: Обединетите Нации, ЕУ, ОБСЕ и Африканската Унија. Во моментот, НАТО претрпува важна трансформација и фокусот го става и на сајбер доменот каде важи сличното правило на соработка и солидарност: споделува со своите членки информации за закани, ги обучува да ги препознаваат, испраќа експерти за сајбер безбедност кај земјите-членки доколку се нападнати.

И економијата веќе реагираше

Но, бидејќи дома најмногу сме заинтересирани за економските бенефити од НАТО, најважната работа што треба да ја знаеме е дека економските перформанси на една држава зависат најмногу од нејзината способност да испорачува безбедност и стабилност на долги патеки. Овие предуслови не само што ја мотивираат домашната економска активност, туку и ја зголемуваат довербата кај локалните и кај странските инвеститори.

Додека го пишувам овој текст ги гледам и последните извештаи од Народната банка кои покажуваат дека токму 2018, годината кога ја добивме НАТО поканата и ги почнавме пристапните разговори за членство е годината во која бележиме рекорд кај странските директни инвестиции, 625 милиони евра, т.е. речиси 4 пати повеќе од 2017 година и повеќе од: 2012, 2013 и 2014 година заедно!

Тоа е сигналот кој го праќа НАТО-членството. Тоа е лекцијата која ја научивме и од претходните проширувања.

Ќе се послужам со неколку примери нотирани во извештаите на Светската банка: во 2004 година при влезот на Естонија во НАТО, растот на БДП во оваа земја изнесувал 6,2%, а веќе во следната 2005 година пораснал на 9,3, за во 2006 година да се зголеми на 10,2%. Или, во 2004 година при влезот на Латвија во НАТО растот на БДП во оваа земја изнесувал 8,3%, а веќе во следната 2005 година пораснал на 10,6 и во 2006 на 11,8%. Во Естонија, странските директни инвестиции се триплирале благодарение на позитивниот ефект врз економијата што го има членството во НАТО и тоа од 968,5 милиони евра, на 3,1 милијарди евра странски инвестиции по зачленувањето во НАТО.

Во соседството, Црна Гора, земја-членка на НАТО од април 2017 година, само за една година забележа двоен пораст на инвестициите, од 96 милиони евра, на 215 милиони евра во 2018 година. Исто така, Црна Гора бележи и 25% раст на туристи кои доаѓаат од други држави. Во Албанија, странските директни инвестиции пораснаа, речиси, двојно по приемот во НАТО, и тоа во време на глобалната економска криза. Според податоците, странските директни инвестиции во Албанија изнесуваа 5,5% од БДП пет години пред приемот во НАТО, додека пет години подоцна странските директни инвестиции пораснаа на 9,1%.

Некој ќе рече дека економските перформанси и просперитетот на една нација не се првенствена цел на НАТО, но примарната функција на НАТО да гарантира безбедност се рефлектира позитивно и врз економската стабилност. Членството во НАТО налага владеење на правото, независни институции и ефикасно владеење, што ја намалува неизвесноста и ја зголемува отпорноста на државниот систем. Сето тоа ги зголемува потенцијалите за брз премин од локална и изолирана економија, во поотворена економија. А, тоа на нашата земја, во моментов, ѝ треба најмногу.

ЖАЛАМ ШТО И ОПОЗИЦИЈАТА НЕ УЧЕСТВУВАШЕ ВО НОСЕЊЕТО НА ТЕШКИТЕ ОДЛУКИ, БИДЕЈЌИ ТАКА ЌЕ ПОКАЖЕШЕ ВИСОКА СВЕШТ ЗА ДРЖАВНИОТ ИНТЕРЕС И ЌЕ УЧЕСТВУВАШЕ ВО ЕДНА ИСТОРИСКА, ДА ЈА НАРЕЧАМ, АКЦИЈА ЗА ИЗВЛЕКУВАЊЕ НА НАШАТА ТАТКОВИНА ОД ДЛАБОКАТА КРИЗА. СОЗДАДОВМЕ ЦВРСТА ОСНОВА ЗА РАЗВОЈ НА НАШАТА ДРЖАВА И ПОУБАВ ЖИВОТ НА ИДНИТЕ ГЕНЕРАЦИИ

Ништо не успева како успех

Учеството во политиката ми ги изостри инстинктите во „читањето“ на јавното расположение за различните политички чекори на оваа Влада и претходните влади. Внимателно „ослушнував“ како ќе биде дочекана одлуката за потпишување на Протоколот за пристапување на нашата земја во НАТО. Се разбира, анкетите кои се спроведуваа долги години наназад околу членството во НАТО, ми беа познати, но политичкиот контекст и момент беа посебни и како такви бараа и посебна анализа. Беше видливо дека јавноста ја дочека убавата вест со голема доза на оптимизам и олеснување. Олеснување дека најпосле ги елиминиравме сите стравови за нашата иднина и дека како членка на најмоќниот воено-политички сојуз на денешницата, заедно сме посилни.

Најголемото изненадување дојде од опозицијата, која иако со сите сили го блокираше Преспанскиот договор, наложи организиран бојкот на Референдумот, и ги исклучи пратениците од нивните редови кои гласаа за уставните измени, кои се обиде да ги минира, на крај испрати недвосмислени честитки за успехот во НАТО. Таков тон преовладуваше и кај претседателот Иванов и кај одредени првенци на ВМРО-ДПМНЕ од кои дури и слушнавме дека: „Македонија донесе тешки одлуки и НАТО тоа треба да го респектира“.

Можеби требаше тоа и да го очекуваме. Како велат – „ништо не успева како успех“. Сите оние кои велеа дека Владата создава нерелан оптимизам, дека процесот ќе биде долг и непредвидлив, дека нашите соседи нема да се држат до договореното... сите можни теории зошто не можеме да успееме... сега почнаа да се „качуваат на возот на успехот“. На ова можам само да додадам дека жалам што и опозицијата не учествуваше во носењето на овие тешки одлуки бидејќи така ќе покажеше висока свест за државниот интерес и ќе учествуваше во една историска, да ја наречам, акција за извлекување на нашата татковина од длабоката криза. Создадовме цврста основа за развој на нашата држава и поубав живот на идните генерации.

Соседите први ратификуваат

Веќе сега, додека сме во фаза на ратификацискиот процес, ги гледаме првите резултати од нашата политика за зачленување во НАТО, на која ѝ претходеше новата политика кон нашите соседи, особено низ договорите со Бугарија и Грција. Овие соседи, со кои имавме со децении нарушени односи, сега беа првите што го ратификуваа Протоколот за наше пристапување во Алијансата, а зад нив не заостанаа и останатите: Албанија, Словенија, Хрватска, Романија, Црна Гора.

Овие брзи реакции од нашите соседи не може поинаку да се протолкуваат освен како пријателство и добрососедство кои се круна на новиот надворешно-политички курс што почнавме како Влада да го практикуваме, а тоа е наместо непријатели, да создаваме пријатели во регионов. Ова е време на прогресивните сили во регионов и ние како држава сме на самиот врв на оваа агенда, што нè прави посилни и самоуверени во новите процеси кои не очекуваат. Периодот на ратификација, вообичаено, трае една година, но зошто по трийсетгодишниот маратон во НАТО да не истрчаме и еден спринт до Лондон, каде во декември ќе се одржува самит на Алијансата. Тоа би бил убав завршеток на една успешна година за нашата земја.

Работиме и очекуваме дека во јуни ќе добиеме позитивна одлука во врска со преговорите со Европската Унија. Се подразбира дека патот кон ЕУ сега е почист, а хоризонтот побистар, кога во овој процес влегуваме како членка на НАТО. Меѓутоа, критериумите и нивното исполнување ќе го стават на стрес тест целиот: политички,

економски и социјален систем на Република Северна Македонија, но паралелно со овој процес ќе се одвива подигањето на стандардите во севкупното живеење во нашата држава. Нè чека период исполнет со предизвици и искушенија, во кој ќе нè храбри сознанието дека периодот на транзиција е зад нас и дека сега градиме едно ново и модерно општество.

Да не си ја бојкотираме иднината

Идниот месец нè очекуваат претседателски избори за кои некои опозициски кругови отворено заговараат бојкотирање, според истото сценарио од Референдумот. Не пропагирам и не пишувам како министерка и висок член на владејачката партија, туку како граѓанка на оваа земја: зарем не е време и опозицијата да даде свој придонес во прекинувањето на спиралата на „војна“ меѓу двете водечки партии? Како одговорна власт вложивме многу во успешноста на процесот на влез на нашата татковина во НАТО, кој е од значење за сите партии и граѓани, им дадовме шанса на државните, а не на партиските интереси, и без задршка ќе кажам дека очекуваме и ВМРО-ДПМНЕ да ја заземе својата улога на одговорна и совесна опозиција. За политичка битка има уште многу мегдани и средства, но организиран бојкот на овие избори е анахрон чекор кој првенствено ќе ѝ наштети на партијата што го оркестрира, но и на државата во чии интереси се колне.

Една мала забелешка на крај: на почетокот на мај нашата земја за првпат ќе биде посетена од Папата. За известување од неговата посета се најавени преку 150 новинарски екипи од светот. Тоа ќе нè направи светска вест, вторпат годинава по успехот на Преспанскиот договор и Протоколот за наше членство во НАТО. Добиваме уште една шанса за излез на меѓународната сцена и обидот да се протуркаат вести за краткотрајни политички поени не е само штетен, туку и неодговорен кон сопствената држава и кон сопствените граѓани. Да почнеме да се однесуваме европски, да дадеме сите пример на своите поддржувачи и симпатизери како треба да се однесуваат патриоти кон својата земја. Нашите граѓани, нашите семејства и нашите деца, го заслужуваат тоа.

(Авторката е заменичка на претседателот на Владата и министерка за одбрана)

ВЛАДЕЕЊЕ НА ПРАВОТО НАСПРОТИ ВЛАДЕЕЊЕ НАД ПРАВОТО

БЕСА АРИФИ

СИТЕ ПОРАКИ КОИ
КОНТИНУИРАНО
СТИГНУВААТ ОД ПАРТНЕРИТЕ
НА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА,
ПОДДРЖУВАЧИ ВО
ДОСТИГНУВАЊЕ НА
ЦЕЛТА НА ИНТЕГРИРАЊЕ
НА ЕВРО-АТЛАНТСКИТЕ
СТРУКТИРИ, УПОРНО ЈА
НАГЛАСУВААТ ВАЖНОСТА
НА ВОСПОСТАВУВАЊЕ НА
ОДГОВОРНОСТ ЗА ИЗВРШЕНИ
КРИВИЧНИ ДЕЛА И НА
БЕСПРЕКОРНО ВЛАДЕЕЊЕ
НА ПРАВОТО. ЈАСНО Е ДЕКА
ОВА ЌЕ БИДЕ ЛАЈТ-МОТИВОТ
НА ЦЕЛИОТ ИНТЕГРАЦИСКИ
ПРОЦЕС КОЈ МОЖЕБИ ЌЕ
ПОТРАЕ, НО НА КРАЈОТ БИ
ТРЕБАЛО ДА РЕЗУЛТИРА
СО ТАКВО ОПШТЕСТВЕНО
СОЗРЕВАЊЕ ШТО ЌЕ
ОВОЗМОЖИ ВИСТИНСКО
ФУНКЦИОНИРАЊЕ НА
ПРАВНАТА ДРЖАВА

Вовед

Целиот процес на длабоки општествени промени во ова поднебје започна со студентските протести во, сега веќе далечната, 2014 година, чиј главен слоган беше: „Нема правда, нема мир“. Студентите изразија жестоко несогласување со начинот на кој се создаваше правото во оваа држава, а што наликуваше повеќе на сериско произведување на закони за потребите на владетелите, отколку на демократски процес на спроведување на механизмите за контрола и баланс. Кога повозрасните и поискусните молчеа, студентите без било какви калкулации кажаа „не“ на обидот на власта да интерферира во универзитетската автономија и

фрлаа копии на Уставот кон зградата на Владата, за да ја потсетат истата на темелните вредности на оваа држава, меѓу кои се брои токму владеењето на правото.

Тој познат слоган на студентите беше главна инспирација и на протестите на Шарената револуција, кои започнаа токму вечерта на 12 април 2016 година, кога Иванов ги објави озогласените помилувања со кои се обиде да оневозможи продолжување на постапките

што ги започна СЈО, со цел да гарантира неказнивост за високите функционери осомничени, а подоцна обвинети и осудени за тешки казнени дела. Секој ден, во текот на неколку месеци, протестите на граѓаните – претставници на сите етнички заедници кои живеат во оваа држава, започнуваа токму пред зградата на СЈО. За првпат во историјата на оваа земја, граѓани од различни етникуми, заедници и групи протестираа за една возвишена цел, владеење на правото. Токму барањето правда за сите сомнежи отворени во процесот на обелоденување на нелегално прислушнуваните разговори ги обедини тие граѓани под заеднички именител: вербата дека е можно еден ден да живеат во правна држава, каде што законот ќе важи за сите и каде што никој нема да биде исклучен од казнената одговорност, без разлика на неговата функција.

Речиси пет години подоцна, владеењето на правото сè уште наликува на тешко остварлив идеал. Во изминатите години, и во последните месеци, се уверивме повеќепати дека во политички нестабилни држави владеењето на правото е тешко да се воспостави. Во такви држави, вообичаено, токму правдата е таа што често се жртвува на олтарот на политиката, со цел да се постигнат одредени цели кои се оценуваат дека се поважни од правдата. А, битката во политиката е секогаш битка на бројки и компромиси. А, во тие компромиси правдата секогаш не е приоритет. Таквата состојба има тешки последици по работењето за достигнување на главната цел, а тоа е воспоставување на начелото на законитост и на носење одговорност за сторени злодела.

Со политичкото стабилизирање на државата, повторно се наметнува владеењето на правото како приоритет во процесите кои се стратешки важни за иднината на државата. Така, сите пораки кои континуирано стигнуваат од партнерите на Северна Македонија, поддржувачи во достигнување на целта на интегрирање на евроатлантските структури, упорно ја нагласуваат важноста на воспоставување на одговорност за извршени кривични дела и на беспрекорно владеење на правото. Јасно е дека ова ќе биде лајтмотивот на целиот интеграциски процес кој, можеби, ќе потрае, но на крајот би требало да резултира со такво општествено созревање што ќе овозможи вистинско функционирање на правната држава.

Предизвици при ослободувањето на „заробената држава“

Начинот на организација на власта и на задржување на истата во земјите на Балканот, долго време се идентификуваше или, сè уште се идентификува, со концептот на, тоа што Закарија и други автори го нарекуваат, нелиберална демократија. Во таква состојба функционираше и нашата држава во подолг временски период, во кој постепено се идентификуваше концентрирање на целата власт во рацете на врвот на извршната власт, кој всушност, истовремено, претставуваше и врхушка на партијата, која останувајќи на власт за долги временски периоди, а врз основа на клиентелистички и, речиси, феудални врски, постепено стана главен фактор на одлучување за сите поважни работи не само во државните работи, туку и, воопшто, во општествените работи кои ги засегаат сите граѓани на една земја. Таа состојба наликуваше често на субординацијата, хиерархијата и начинот на функционирање на криминалните организации, заради што, повеќе светски автори таквиот начин на владеење го карактеризираат како мафиократија. Од сите начини на објаснување на функционирањето на една нелиберална демократија каде главниот збор го има врхушката на партијата на власт, било тие објаснувања да го опфатат сегментот на тоталитаризмот или на конзервативизмот на ставовите на таа врхушка, единствено концептот на функционирање на една криминална организација може да го опише во целина тој процес на водење, менаџирање и поврзување на таа врхушка со сите значајни сегменти во општеството. Таа состојба на нелиберална демократија и на длабоко политизирање на: правосудството, јавната администрација и тајните служби во кругот на европските институции, се нарече „заробена држава“. Тој термин за првпат во извештаите за нашата држава беше користен во Извештајот на Групата високи експерти од 2015 година (познат како Првиот извештај на Прибе), а беше потврден и во Извештајот на Европската комисија за напредок на Македонија во процесот на интеграција во ЕУ.

Препораките од првиот Извештај на Прибе ги опфатија трите сегменти кои се суштински важни за воспоставување на функционална правна држава. Имено, за владеење на правото основна потреба е да постои независно судство кое ќе суди врз основа на начелото на законитост на сите обвинети, за било какви кривични дела, било да се тие „обични“ граѓани или, пак, државни функционери.

За владеење на демократијата, потребно е сите кои работат во јавната администрација и, секако, сите други граѓани да бидат слободни да ја изразат својата волја во важните општествени процеси. Меѓународните извештаи се осврнуваа континуирано на проблемот на контролирање на гласовите преку работниците во јавната администрација, преку креирање на клиентелистички врски и неформални механизми на обезбедување на гласовите на сите лица за кои партиите на власт влијаеле да се вработат и на друг начин да можат да остварат некое нивно основно право. Третиот сегмент кој овозможува функционирање на една првна држава е правното регулирање на статусот и надлежностите на тајните служби. Од сите објавени информации кои се особено поврзани со нелегално прислушнуваните разговори, можеше да се заклучи дека тајните служби, всушност, долго време служеле за контролирање на активностите и работењето на граѓаните преку употреба на нелегални механизми, како што е тајното и, речиси, перманентно следење на комуникациите меѓу граѓаните и меѓу функционерите на власта. Овие три области беа опфатени во препораките кои произлегоа од Извештајот на Прибе и од Извештајот на Европската комисија од 2016 година.

Статусот на „заробена држава“, кој веќе беше воспоставен долги години не е нешто од што општеството можеше да се ослободи за кратко време и преку револуционерни методи. Такиот статус се воспоставува внимателно, упорно и постепено, а се губи тешко и со големи жртви и последици. Во Северна Македонија тој статус се сакаше да се одржи по секоја цена, па дури и преку саботирање на државните институции надлежни за гонење на кривични дела, преку поттикнување на меѓуетничка омраза и тензии и преку крвопролевање при трансфер на власта.

Имено, процесот на саботирање на намерата за воспоставување на кривична одговорност за високи државни функционери започна уште со формирањето на СЈО и со пречките со кои оваа институција се соочуваше, продолжи со помилувањата дадени, па повлечени, од Иванов, а кулминираше на 27 април 2017 година, кога за првпат во историјата на оваа земја се случи организирано и насилно спречување на мирен трансфер на власта. Токму таа точка на мирен трансфер на власта е суштинското побарување на демократијата: после слободни и демократски избори, чии резултати се признати од сите страни, да следи конституирање на новото

Собрание, избор на нејзин претседател и формирање на нова Влада. Процесот на саботирањето на изборот на новиот претседател на Собранието некои го нарекоа „обичен филибастеринг“, меѓутоа таквите изјави намерно испуштаа да истакнат дека во случајот на 27 април не се работеше за саботирање на одреден закон кој може да биде добар или лош, туку се работеше за саботирање на мирниот трансфер на власта, што, во суштина, е сериозно кривично дело кое повлекува тешки последици.

Интересен е начинот на кој политичките и правните процеси во земјата се преплетуваат. Така, голем број закони кои требаше да се изменат во врска со препораките од Извештајот на Прибе, а особено законите кои се однесуваат на реформите во правосудството, се закони кои се изменуваат со двотретинско мнозинство. Донесувањето на овие закони беше, и сè уште е, директно поврзано со процесот на интеграција во Европската Унија. Од друга страна, најважниот политички процес во последните

ПРОЦЕСОТ НА ПОДГОТВУВАЊЕ НА РЕФОРМСКИ ЗАКОНИ Е ТЕСНО ПОВРЗАН И СО СТРУЧНИТЕ МИСЛЕЊА ДАДЕНИ ОД ВЕНЕЦИЈАНСКАТА КОМИСИЈА. ОВАА ВАЖНА МЕЃУНАРОДНА ИНСТИТУЦИЈА РЕЛЕВАНТНА ЗА ПРАВОСУДСТВОТО НА ЕВРОПСКИТЕ ДРЖАВИ ДОСЕГА ДАДЕ ДВЕ СУШТИНСКИ ПРАВНИ МИСЛЕЊА ВО ВРСКА СО ДВА МНОГУ ВАЖНИ ЗАКОНА ЗА ПРАВОСУДСТВОТО ВО СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА - ЗАКОНОТ ЗА СУДОВИ И ЗАКОНОТ ЗА СУДСКИ СОВЕТ. И ДВЕТЕ МИСЛЕЊА СЕ МНОГУ ПОЗИТИВНИ И ВО НИВ СЕ ПОЗДРАВУВА ТЕНДЕНЦИЈАТА ОВИЕ ЗАКОНИ ДА СЕ УСОГЛАСАТ СО ЕКСПЕРТСКИТЕ ИЗВЕШТАИ И СО ВОСПОСТАВЕНИТЕ ЕВРОПСКИ СТАНДАРДИ

три децении во оваа земја, решавањето на спорот со Грција околу името на државата, исто така, бараше двотретинско мнозинство во Собранието. За три децении научивме дека без решавање на овој спор ќе останеме засекогаш изолирана земја, која нема реални шанси да се интегрира во НАТО и ЕУ, без разлика колку ги исполнуваме општите и посебните критериуми за интеграција во овие структури. Така, преговарањето и постигнувањето на компромиси со опозицијата беше клучен чекор во успешното водење на овие процеси. А, најголемиот дел на пратениците од опозицијата го сочинуваат претставниците на ВМРО-ДПМНЕ кои (вклучувајќи го нивниот лидер) никогаш јасно не се дистанцираа ниту од кривичните дела кои ги гони СЈО, а инволвираат дел од нивното членство, ниту, пак, од насилството што се случи во Собрането на 27 април 2017 година, во кое беа инволвирани неколку пратеници од овој политички субјект.

Така, политичката реалност во која власта требаше да се движи во овој изминат период беше таква што беше неопходно преговарање и правење компромиси со лица инволвирани во тешки обвиненија за криминал, а од кои директно зависеа процесите на изгласување на важни реформски закони. Во такви околности илузорно е да се очекува воспоставување на вистинска правна држава и беспрекорно спроведување на судските постапки кои беа во тек. Во моментот кога политичките и правните процеси се преплетуваат во политичко нестабилни и несигурни држави, реалноста е таа што секогаш правдата, помалку или повеќе, се жртвува во олтарот на политиката. Така, и во Северна Македонија се почувствува таа тешкотија да се даде целосен приоритет на правдата, имајќи предвид дека таков приоритет целосно ќе ги минираше, можеби, најважните политички процеси на земјата: решавањето на спорот за името и напредокот во евроатлантските интегративни процеси.

Добри практики во реформските процеси

Со горенаведените извештаи на Групата високи експерти и на Европската комисија, на Северна Македонија ѝ се одредија јасни патеки по кои треба да се движи, и јасни цели кои треба да ги исполни. Двата извештаи на Прибе, од 2015 и 2017 година, дадоа јасни препораки околу тоа кои закони и практики треба да се изменат, и на кој начин. Сето тоа овозможи воспоставување на јасни насоки на движење, како и мерливи категории врз основа на што земјата ќе биде оценета особено при одлуката на утврдување на датум за отворање на преговори за пристап во ЕУ, а таа одлука се очекува да биде донесена во јуни 2019 година.

Законите кои се клучни за реформите во правосудството, беа подготвени и донесени во процедури кои беа многу различни од досегашното искуство на донесување закони во оваа земја. Имено, беше формирана работна група која работеше при составувањето на Стратегијата за реформи во правосудството, после што следувааше и основање прво на Советот за реформи во правосудството при Министерството за правда, кој подоцна премина во Совет за следење на реформите во правосудството и имплементација на Стратегијата за реформи во правосудството, кој функционира во рамки на Владата и вклучува претставници од: сите најважни правосудни институции во земјата; Академијата за судии и јавни

обвинители; универзитетите; невладините граѓански организации; претставници-набљудувачи од меѓународната заедница. Самото основање и редовно функционирање на овој Совет овозможува постоење на стручен форум во кој се дава критичен и аргументиран осврт на реформските закони, кои се подготвуваат и се изгласуваат во овој процес. Таквиот форум е вистинското место каде законските решенија кои се подготвуваат од Министерството, имајќи ги предвид побарувањата во гореспоменатите извештаи, се коментираат и анализираат од страна на стручните лица кои треба истите да ги применат, пред сè: судиите, јавните обвинители и адвокатите. Таквиот форум придонесува во изнаоѓањето на законски решенија кои ги изразуваат потребите на применување на правото и негово функционирање. Од голема важност е и фактот што таквиот форум е вистинското место каде меѓународни експерти за правосудството ги споделуваат нивните искуства и ги даваат нивните препораки во однос на подготвување на закони кои најдобро ќе ги рефлектираат целите кои се поставени во стручните извештаи.

Тој процес на подготвување на реформски закони е тесно поврзан и со стручните мислења дадени од Венецијанската комисија. Оваа важна меѓународна институција, релевантна за правосудството на европските држави, досега даде две суштински правни мислења во врска со два, многу важни закони за правосудството во Северна Македонија, Законот за судови и Законот за судски совет. И двете мислења се многу позитивни и во нив се поздравува тенденцијата овие закони да се усогласат со експертските извештаи и со воспоставените европски стандарди.

Целиот процес на подготвување на реформските закони за правосудството се спроведува во тесна соработка со меѓународните стратешки партнери во Северна Македонија. Така, Делегацијата на ЕУ во Скопје и Американската амбасада се набљудувачи на состаноците на Советот за следење на реформите и многу често поддржуваат доаѓање на експерти кои даваат насоки и споделуваат добри практики во однос на подготвувањето на тие закони. Исто така, текстот на Стратегијата, како и на законите кои се подготвуваат, се координира со барањата на Европската комисија и стандардите воспоставени со Венецијанската комисија. Од друга страна, претставниците на невладините организации, како и на експертите од областа на правосудството во Советот за следење на реформите

во правосудството, активно учествуваат во дебатата во врска со предложените законски решенија, со што се овозможува пристап на стручните граѓански организации и на експертите во креирање на овие важни законски решенија.

Во однос на подготвувањето на реформските закони и во однос на отворениот пристап до институциите кои ги подготвуваат истите, како и имајќи ја предвид стручната дебата која се води при подготвувањето на тие закони, процесот на реформите во правосудството покажува добри резултати, кои се идентификуваат и во позитивните мислења добиени од страна на Венецијанската комисија. Граѓанските организации, експертите и меѓународните претставници, исто така, се вклучени во помалите работни групи кои ги подготвуваат конкретните законски решенија кои, потоа, се дебатираат во Советот за следење на реформите во правосудството. Тој отворен и критички пристап во процесот на подготвување на овие важни реформски закони е суштински во градењето на демократските капацитети во државата и се воспоставува како добра практика, од што се очекува да се добијат позитивни резултати во евроинтеграциските процеси.

Друг важен процес кој е суштински за евроинтеграциските аспирации на земјата, а пред сè, за воспоставувањето на функционално владеење на правото, е спроведување на законските решенија во релевантните судски процеси. Така, процесите водени од СЈО полека, но сигурно, доаѓаат во нивната завршна фаза и резултираат со ефективни казни за кривични дела сторени од високи претставници на власта, за кривични дела против службената должност, но, исто така, поврзани со организиран криминал. Воспоставувањето на јасни стандарди и образложените судски одлуки во врска со таквите предмети, особено се значајни во процесот на реално остварување на правдата и воспоставување на стандарди за кривично-правна одговорност за сите лица, вклучувајќи носители на високи јавни функции.

Неколку клучни проблеми и предизвици во воспоставувањето на владеењето на правото

Во однос на подготвување на квалитетни закони кои се однесуваат на препораките од меѓународните институции, Северна Македонија е на добар пат во исполнување на стандардите

потребни за напредок во евроинтеграциските процеси. Исто така, профункционирањето на правосудните органи и донесувањето на важни одлуки во однос на случаите покренати од СЈО, и случајот 27 април, укажуваат на фактот дека судството во Северна Македонија има капацитет да се соочи со предизвикот на воспоставување на функционална правна држава и носење на казнено-правна одговорност за сторени кривични дела. Меѓутоа, одредени ситуации предизвикуваат сериозни проблеми во воспоставувањето на правда за највисокиот врв на врхушката на власта која беше суштински инволвирана во целиот процес на заробување на државата.

Така, меѓу поголемите пропусти во процесот на воспоставување на правда е бегството на поранешниот премиер, Никола Груевски, правосилно осуден на две години ефективна казна затвор. Целиот процес на неговото организирано бегство е тежок удар врз организите на прогонот и правдата во оваа држава. Фактот што после повеќе месеци сè уште нема официјално објаснување и отчетност за тоа како ова бегство се случи, е сериозен проблем и става сенка на повеќе сектори поврзани со владеењето на правото. Исто така, важен е фактот што ова не беше првото бегство од носење одговорност за случаите покренати од СЈО. Ова беше четвртото бегство по ред во врска со овие случаи, имајќи го предвид особено бегството на Груевски и Бошковски, обвинети во случајот „Таргет-Тврдина“, кој е суштинскиот случај на СЈО во кој треба да се докаже кој, зошто и на кој начин нелегално ги прислушувал граѓаните на оваа земја. Така, важно е вистински и ефективно да функционира правото, а не само да се носат добри закони и добри судски пресуди кои во реалноста нема да можат да се применат заради објективни причини.

Вториот проблем во врска со воспоставување на ефикасно владеење на правото и ставање крај на практиката на неказниност за сторени кривични дела, е начинот на кој се изведуваше тоа што се нарече „процес на помирување“. Во сите крајно антагонизирани општества тешко е да се постигне вистинско помирување меѓу спротивставените групи. Практиките во многу земји покажуваат дека мора да постои баланс помеѓу носењето на кривична одговорност за сторени кривични дела и процесот на помирување на воспоставени начини, кои многу автори ги имаат систематизирано дури во научни методи на таа тема. Меѓутоа, носењето на одговорност е клучна точка без која помирувањето, најчесто, губи од својата

смисла. Во Северна Македонија помирувањето се спомна само во една епизода, и тоа за време на гласањето за уставните амандмани кои произлегоа од Договорот од Преспа. Тој процес на обезбедување на двотретинско мнозинство за спроведување на, можеби, најважниот меѓународен договор што сме го ратификувале досега,

ТОА ШТО Е ЈАСНО ОД ПОРАКИТЕ ИСПРАТЕНИ ВО ПОСЛЕДНО ВРЕМЕ ОД БРИСЕЛ Е ДЕКА ТИЕ ОЧЕКУВААТ ВОПОСТАВУВАЊЕ НА ПРИНЦИПИТЕ НА КРИВИЧНА ОДГОВОРНОСТ И ФЕР СУДЕЊЕ ЗА СЛУЧАИТЕ КОИ ЈА ДЕТЕРМИНИРААТ ПРАВДАТА ВО ПОНОВАТА ИСТОРИЈА НА ОВАА ЗЕМЈА. ОТТУКА, ОЧЕКУВАЊАТА СЕ ДЕКА ВО НАТАМОШНИОТ ПЕРИОД ПРАВДАТА ЌЕ БИДЕ ГЛАВЕН ПРИОРИТЕТ КАКО И ГЛАВЕН КРИТЕРИУМ ЗА ОЦЕНУВАЊЕ НА НАПРЕДОКОТ НА ЗЕМЈАТА И ПОДГОТВУВАЊЕТО ЗА ОТВОРАЊЕ НА ПРИСТАПНИ ПРЕГОВОРИ

га, бараше навистина значаен напор и балансирање на работите. Притоа, вагата на балансот, секако, тежеше повеќе на страната на политиката, отколку на таа на правото. Законот за амнестија донесен по предлог на Комисијата за помирување, која беше формирана во Собранието, овозможи од 33 обвинети во случајот 27 април, половина да бидат амнистирани, меѓу кои и пратениците кои се гледаат на снимките како, на критичниот ден, ги отвораат вратите на Собранието. Таквото преполовување на првичниот број на обвинети во единственото кривично дело во досегашната историја на оваа држава,

кога имаше обид насилно да се спречи мирен трансфер на власта, секако дека остава значајна дамка во процесот на воспоставување на одговорност за тоа дело. Пред одредено време беше објавена и првостепената пресуда за овој случај, со која од преостанатите 17 обвинети, 16 беа осудени на долги затворски казни, додека, пак, еден беше ослободен од обвинение. Оваа пресуда е меѓу најзначајните пресуди донесени во оваа земја која ќе служи како воспоставена судска пракса за анализирање на самото дело: „Терористичко загрозување на уставниот поредок и безбедноста“, и начинот на кој таквото дело правно се процесира и се суди. Што е уште поважно, овој случај е првиот кој според најавената истражна постапка за други инволвирани лица, ќе овозможи судење на високи претставници на државниот врв вклучени во врска со организацијата на тоа дело. Имено, од голема важност е најавената истрага за: поранешен премиер, поранешен претседател на Собранието, двајца поранешни министри и еден поранешен службеник во Управата за безбедност и контраразузнавање. Доколку таа истрага заврши со

целосен предмет и правосилна пресуда, ова ќе биде првиот случај во кој ќе се воспостави одговорност за такво дело за највисоките државни претставници во земјата. Притоа, дали таквата евентуална пресуда ефикасно и целосно ќе се изврши, допрва ќе остане да се утврди, тргнувајќи од фактот што двајца од осомничените се во бегство, додека, пак, за поранешниот претседател на Собранието, кој е пратеник и во сегашниот собраниски состав, парламентарното мнозинство не успеа да изгласа одземање на имунитетот, со цел да се утврди мерка притвор.

Третиот проблем во врска со воспоставување на ефикасно владеење на правото во Северна Македонија се тенденциите на, што е можно поголемо, ограничување и оневозможување на работата на СЈО. На почетокот на нејзиното работење оваа институција се соочи со сериозни проблеми и со саботирање на нејзината работа од страна на државните институции, кои одбиваа да соработуваат и да ја достават потребната документација и потребните информации по барање на СЈО. Од друга страна, барањата на СЈО за мерки притвор во врска со нивните осомничени и обвинети, упорно се одбиваа од страна на судот. Дотолку повеќе, на почетокот на нивното работење, нелегално прислушуваниите разговори се издвојуваа од доставените докази, со објаснување од судиите дека тие може да се употребат единствено како индиции, а не и како валидни докази во овие предмети. Требаше да се случат многу работи и длабоки промени во владејачките структури за да се овозможи подобро функционирање на СЈО, кое и натаму се соочуваше со разни тешкотии. Една од позначајните победи од овој аспект беше одлуката на Апелациониот суд во Скопје преку која нелегално прислушуваниите материјали се признаа како валидни докази во кривичните постапки покренати од СЈО. Оваа судска одлука ја следи праксата на Европскиот суд за човекови права, кој признава употреба на нелегално прибавени докази во кривична постапка, според однапред одредени правила и врз основа на начелото на заштита на јавниот интерес (се прави разлика помеѓу правата кои се ограничуваат при создавањето на такви докази, се бара гаранција дека таквите докази обвинетиот може да ги спори во контрадикторна постапка и се одредува дека пресудата не може да се заснова единствено врз нелегално прибавени докази). Дотолку повеќе, такви докази се употребувале порано и во домашната судска пракса, без, притоа,

да се наведе образложението и стандардите опфатени со праксата на ЕСЧП. Сепак, после сите тие правни битки, новосоздадените ситуации со СЈО оставаат простор за дилеми околу гарантирањето на слободното работење на оваа институција. Така, Врховниот суд, речиси, едногласно донесе одлука со која го прогласи СЈО за ненадлежно за водење на истрагите покренати по истекот на рокот од 18 месеци, во кој СЈО требаше да покрене истраги за сите предмети и материјали што ги презеде од неговото основање. Дотолку повеќе, новиот Предлог-закон за СЈО на многу чуден начин предвидува дека нелегално прислушуваните материјали може да се употребат како доказ единствено во предметите за кои СЈО досега има покренато обвинение, а не и за новите предмети кои би можело да ги покрене во иднина, кога се очекува да се реши неговиот правен статус, мандатот и надлежноста за работење. Ова е многу контроверзно законско решение што оди во спротивност: со гореспоментата одлука на Апелациониот суд во Скопје; со домашната судска пракса; како и со праксата на ЕСЧП. Невозможно е да не се помисли дека се работи за нов политички компромис, кој ќе биде особено штетен по процесот на воспоставување на правда и кривична одговорност за предметите за кои е, и ќе биде, надлежно СЈО.

Враќање на правото на политичката сцена

Потпишувањето, ратификувањето и спроведувањето на Договорот од Преспа преку усвојувањето на уставните амандмани, отвори нови перспективи за Република Северна Македонија. Интегрирањето во НАТО веќе е реално достижна цел. Исто така, перспективата на процесот на интеграција во Европската Унија, иако не толку бргу достижна како таа на интеграцијата во НАТО, сепак е видлива и достижна. Меѓутоа, интеграцијата во ЕУ не е лесен процес и поминува низ повеќе фази, од кои, засега, најзначајна е добивањето датум за отворање пристапни преговори со ЕУ. За жал, внатрешната реалност во ЕУ не е таа од пред 12 години, и сега се соочуваме со голем и видлив скептицизам внатре во земјите-членки и критицизам кон натамошното проширување на ЕУ. Иако во Стратегијата на ЕУ како цел е воспоставено натамошното проширување со земјите од Западниот Балкан, сепак, постигнувањето на таа цел не е едноставна работа. А, повеќе од јасно е дека Европската комисија, откако политичките проблеми се ставени под

контрола, откако добрососедските односи се во добар развој со потпишаните договори со Бугарија и со Грција, сега сè повеќе ќе се концентрира на барањето јасни и видливи резултати во врска со воспоставувањето на функционално владеење на правото. Во тој процес сè уште не е јасно како ЕУ ќе ги оцени пропустите наведени во претходниот поднаслов, имено, бегството на обвинетите и осудените за кривични дела, Законот за амнестија и одлуките во врска со работењето на СЈО. Но, тоа што е јасно од пораките испратени во последно време од Брисел е дека тие очекуваат воспоставување на принципите на кривична одговорност и фер судење за случаите кои ја детерминираат правдата во поновата историја на оваа земја. Оттука, очекувањата се дека во натамошниот период, правдата ќе биде главен приоритет, како и главен критериум за оценување на напредокот на земјата и подготвувањето за отворање на пристапни преговори.

Заклучок

Доколку се анализираат последните пет години на правното функционирање на Северна Македонија ќе се забележат големи и длабоки промени. Од земја карактеризирана како нелиберална демократија и „заробена држава“, преку студентските и граѓанските протести и преку силен заеднички крик за барање правда и воспоставување на функционална правна држава, сега се соочуваме со различна реалност во која слободното изразување е многу поевидентно, а критиката кон власта – отворена и бескомпромисна. Невозможно е да не се почувствува тоа ослободување после долг и мачен период и после сериозни жртвувања и трауматични искуства. Обидот за насилно спречување на мирен трансфер на власта беше клучниот момент кој, денес, ја прави видлива таа разлика помеѓу годините на нелиберална демократија и подоцнежниот период во кој слободата е опиплива. Другиот суштински важен момент во тој петгодишен период, предмет на оваа анализа, е потпишувањето на Договорот од Преспа. Овој Договор отвори нови перспективи за Северна Македонија и придонесе да се вратиме на европската политичка сцена и повторно да бидеме дел од агендата на проширувањето на НАТО и ЕУ. Тој макотрпен и многу важен политички процес ја наплати цената воспоставена со компромисни решенија, кои најмногу од сè, ги оштетија правните процеси во земјата,

олицетворени во целта да се воспостави вистински функционална правна држава. Пропустите во ефективното извршување на судените затворски казни, амнестијата на инволвираните во случувањата на 27 април, како и ограничувањето на работата на СЈО, се дел од таа платена цена за достигнување на политичката стабилност, цена која е превисока за тие што се залагаат и упорно веруваат во владеењето на правото.

Овие случувања се јасен доказ дека во политички нестабилни држави кои се обидуваат да се ослободат од состојба на заробеност, целосно функционално владеење на правото е невозможно.

Од друга страна, по потпишувањето на Договорот од Преспа и повторното отворање на евроатлантските интегративни перспективи, Северна Македонија не може веќе да се смета за политички нестабилна држава. Во тие интегративни процеси, повеќе од јасно е дека на дневна агенда ќе бидат токму реформите во правосудството. И, овојпат, нема да се толерира бегство од правдата.

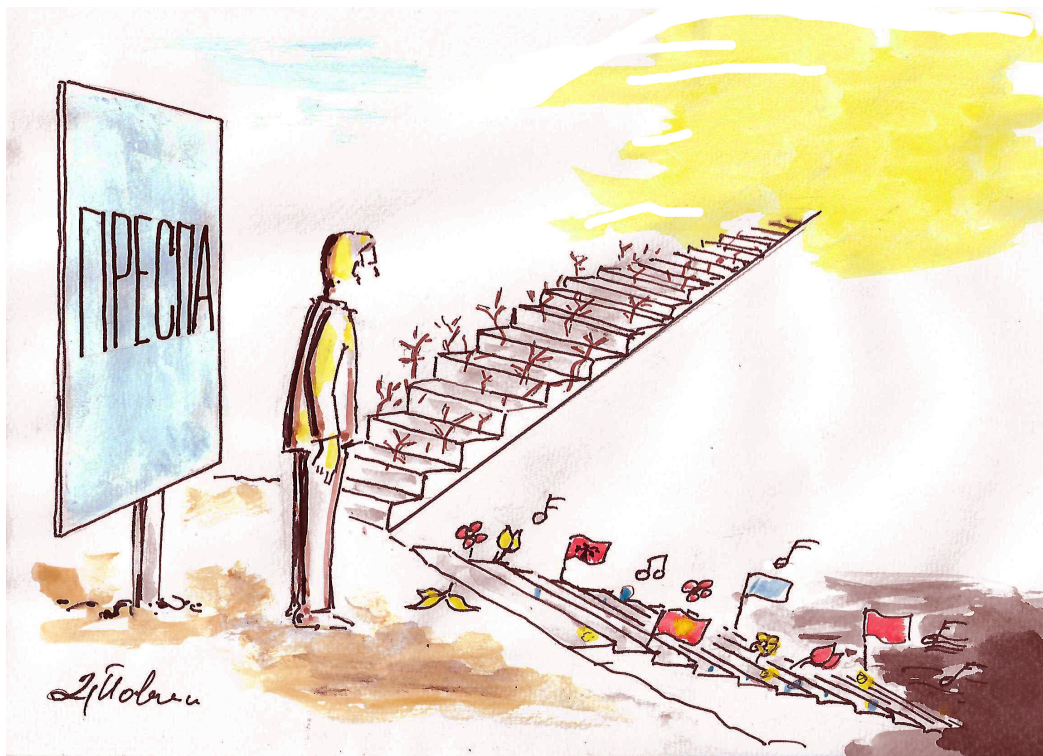
Тоа што се прави после политичкото стабилизирање на земјата и ослободувањето од состојбата на „заробена држава“, е ослободувањето на правото од стегите на политиката. Ова е тоа време во кое правото ќе престане да биде монета за поткусување во политичките процеси и ќе почне да наликува на вистински критериум при одлучување за иднината на земјата. По ослободувањето на „заробената држава“, тоа што мора да следи е ослободување на правдата од границите наметнати во име на политичко стабилизирачките процеси. Тоа ослободување на правдата и важење на истата за сите, без исклучоци, мора да се случи за да има вистинско владеење на правото и никогаш повеќе, владеење над правото.

(Авторката е вонреден професор на Универзитетот на Југоисточна Европа)

PER ASPERA AD ASTRA

ДРАГАН ПОПОВСКИ

(Авторот е електроинженер, со карикатура се занимава педесет години. Покрај учества на изложби на карикатури во земјата и во странство, објавува во „Остен“, „Нова Македонија“, „Пулс“, „Утрински весник“, „Коза ностра“.)

БЕЗБЕДНОСТА НА МАЛИТЕ ДРЖАВИ И ЧЛЕНСТВОТО НА „ПРЕСПАНСКА“ МАКЕДОНИЈА ВО НАТО

ЛИДИЈА ГЕОРГИЕВА

ПОКРАЈ ТРАДИЦИОНАЛНИТЕ ВОЕНИ ЗАКАНИ, МАЛИТЕ ДРЖАВИ ИСТО ТАКА, СЕ СООЧУВААТ СО НЕТРАДИЦИОНАЛНИ БЕЗБЕДНОСНИ ПРЕДИЗВИЦИ КАКО ШТО СЕ ТЕРОРИЗАМ, ЕКОЛОШКИ КАТАСТРОФИ, ХИБРИДНИ ЗАКАНИ, САЈБЕР-НАПАДИ ИЛИ ЕКОНОМСКИ И СОЦИЈАЛНИ РИЗИЦИ. ОВОЈ ШИРОК СПЕКТАР НА ПРЕДИЗВИЦИ БАРА МАЛИТЕ ДРЖАВИ ДА РАСПОЛАГААТ СО СООДВЕТНИ СПОСОБНОСТИ СО КОИШТО ТИЕ ВООБИЧАЕНО НЕ РАСПОЛАГААТ. ТИЕ ИМААТ ПОМАЛИ ЕКОНОМИИ И ВОЈСКА, ОГРАНИЧЕНИ ДИПЛОМАТСКИ РЕСУРСИ, СТРАДААТ ОД РАЗЛИЧНИ ЕКОНОМСКИ ИЛИ ПОЛИТИЧКИ ПОТЕШКОТИИ И ИМААТ ПОМАЛКУ СРЕДСТВА ЗА СПРАВУВАЊЕ СО ПРЕДИЗВИЦИТЕ ОД ПОМОКНИТЕ ДРЖАВИ

Апстракт:

На почетокот на 1990-тите во македонското општество преовладуваше јавното мислење дека евроатлантските интеграции се приоритет и инструмент за постигнување на националните цели и за опстанокот и развојот на државата. Процесот на евроатлантска интеграција се смета и за клучна алатка која може да обезбеди платформа за дијалогот помеѓу домашните политички актери кои, обично, се поделени околу спротивставени идеолошки и етнички приоритети. Очекувањата беа дека интеграциите, перцепирани како заедничка политичка и национална цел, ќе го олеснат дијалогот и ќе го подигнат нивото на доверба во политичките институции. Дури со потпишувањето на Преспанскиот договор помеѓу Република Македонија и Република Грција

во 2018 година, процесот на безбедносни интеграции е откочен, а Република Северна Македонија потпиша Протокол за пристапување во НАТО. Во овој труд, преку теоријата на мали држави и нивната безбедност, се анализира најдолгиот процес на безбедносна

интеграција кој го отпочна Република Македонија, а го продолжува Република Северна Македонија. Решенијата содржани во Преспанскиот договор го откочија процесот на интеграции, но отворија и нови прашања за надворешната и безбедносната политика.

Вовед

Препознавањето или утврдувањето на потребите на малите држави може значително да помогне кон подобро разбирање на нивните стратегии за надворешна и безбедносна политика. Притиснати од внатрешните и меѓународните односи, малите држави одбираат политики кои најдобро ги рефлектираат нивните потреби и помагаат да се постигнат целите на надворешната политика. Меѓутоа, малите држави се соочуваат и со многу предизвици, од кои некои се клучни за нивниот опстанок. Покрај традиционалните воени закани, малите држави, исто така, се соочуваат со нетрадиционални безбедносни предизвици, како што се: тероризам, еколошки катастрофи, хибридни закани, сајбер-напади или економски и социјални ризици. Овој широк спектар на предизвици бара малите држави да располагаат со соодветни способности со коишто тие, вообичаено, не располагаат. Тие имаат помали економии и војска, ограничени дипломатски ресурси, страдаат од различни економски или политички потешкотии и имаат помалку средства за справување со предизвиците од помоќните држави. Според Гетчел, безбедносната дилема на една мала држава се состои од два елемента – можност за влијание и одржување на автономија. Малите држави имаат потреба и да го зголемат своето влијание и да ја задржат својата автономија. Проценувајќи ги условите, малите држави избираат политики кои најдобро ги одразуваат нивните потреби – се определуваат за пасивна улога, неутрална улога или активен ангажман (Гетчел, 1998). Сепак, зголемувањето на влијанието на малите држави секогаш не води до зголемување во нивната автономија, или обратно. Малите земји не можат подеднакво да се вклучат во донесувањето на одлуки или да бидат принудени да учествуваат во меѓународни акции кои не одговараат на нивните цели или вредности, кои можат да доведат до губење на автономијата или влијанието. Како резултат на тоа, безбедноста и влијанието се две најважни работи, малите држави ги немаат и сакаат да ги постигнат (Шервуд, 2016). Република Македонија од почетокот на 90-тите го отвори политичкиот

процес и утврди интерес за членство во НАТО, но дури во 2019 година го потпиша претпристапниот Протокол и отпочна ратификацијата на истиот кај државите-членки на Сојузот. Прашањето на остварувањето на безбедносните интереси е заедничко за сите постјугословенски држави, но тие на различен начин ја гледаа својата безбедносна перспектива. Словенија и Хрватска веќе се членки на НАТО, како и Црна Гора, постпреспанска Македонија ја очекува ратификацијата и депонирањето на Протоколот за членство, а Србија ја фаворизира својата воена неутралност. Оттука, потребите и улогата на малите држави не може да се маргинализира и е потребно да се разбере нивната надворешна и безбедносна политика во однос на предизвиците со кои се соочуваат.

Иако проблематиката со малите држави е актуелна и во периодот по Втората светска војна, во периодот по завршувањето на Студената војна овој проблем стана уште поактуелен. Водејќи се од различни критериуми за мали и големи држави, се констатира дека, денес, две третини од вкупниот број држави во меѓународната заедница спаѓаат во категоријата мали држави.

Првата сеопфатна студија за мали држави во меѓународниот систем е објавена од Анет Бејкер Фокс, во 1959 година.¹ Оттогаш, улогата и значењето на малите држави во меѓународните односи и во одделни, специфични области, како економијата, безбедноста и сл., сè уште се актуелни, но според бројни толкувања, недоволно се анализирани. Основните концепти кои се истражуваат во литературата за малите држави се „ранливоста“ и „недостаток на капацитет“, како и „малоста“, како нивна главна карактеристика. Во овој контекст треба да се истакне дека нема согласност помеѓу истражувачите за тоа што претставува мала држава.²

1 Авторката го анализира прашањето како малите и слаби држави можат да се спротивстават на притисоците на големите сили. Подетално кај Annette Baker Fox, *The Power of Small States*, Chicago: The University of Chicago Press. 1959.

2 Повеќето студии за мали држави започнуваат со обид да ги дефинираат и да утврдат дали оваа категорија воопшто е вредна за изучување, особено во однос на прашањето за безбедноста. Големината на населението е најчестата категорија при дефинирање на големината на државите. Повеќето студии во политичките науки и економијата ги категоризираат малите држави со население под 10 или 15 милиони. Меѓутоа, други студии го поставуваат прагот пониско, околу еден или еден и пол милиони население. Други две категории, како големината на економијата (БДП) и на територијата, исто така, се користат за дефинирање на големината на државата.

И главните теории за меѓународни односи (реализам, либерализам и конструктивизам) дебатираат за проблемот на малите држави и потврдуваат дека постојат разлики како да се дефинира големината на државите. Бројот на мали држави на светската сцена е драстично зголемен, но сепак, има недостаток на студии и теории за тоа како големината на државите, како клучна променлива, се анализира кога се објаснуваат, споредуваат или се прогнозира однесувањето на малите држави. Денес два теориски концепти на меѓународните односи за мали држави, како примената на теоријата за барање статус и за засолниште, станаа особено актуелни.

Досегашните студии за влијанието на: територијата, населението и економијата на малите држави изнесуваат одредени генерални заклучоци. Малата територија создава одредени предности, но и недостатоци, но овие предизвици секогаш не се особено изразени. Можно е државата со мала територија да има голема популација, економија и воена способност, и на тој начин да биде моќна. Од друга страна, држави со голема територија, можат да имаат мала моќ. Големината на територијата не е задолжителна за државите да се карактеризираат како силни на тој начин, како што тоа го прави големината на популацијата и економијата.

Исто така, малите економии се соочуваат со значителни предизвици, но не и со непремостливи пречки. Со утврдување на соодветни политики или потпирање врз вистинските ресурси, сиромашните држави кои имаат голема популација, може многу да го зголемат обемот на економијата, да ги намалат економските предизвици што доаѓаат со мала економија, како што е тоа примерот на Кина. Од друга страна, додека малите држави можат да бидат богати, тие остануваат зависни од трговскиот пристап и добрата волја на другите држави во меѓународниот систем.

Големината на населението создава одредени предности, недостатоци и потреби. Ако државата има мала популација, без разлика дали државата е мала енклава или контролира огромна територија, и дали државата е извонредно богата или осиромашена, малото население создава одредени потреби и предизвици кои треба да се надоместат. Малата популација не може да продуцира голема воена сила со различни способности. Нејзината економија, исто така, е мала, што ја наведува малата држава да зависи од трговијата и да

биде ранлива на меѓународните економски флукуации.³ Малата популација, исто така, создава ограничувања за големината и вештината на дипломатскиот капацитет.

Едно од суштинските прашања за малите држави е нивната безбедност и остварувањето на интересите во сложени меѓународни односи. Додека малите држави, генерално, беа третирани како рамноправни во периодот по Студената војна, повеќето од нив не се доволно моќни за самостојно да се справат со новото безбедносно опкружување. Нивната слобода на дејствување зависи од: географската и геополитичката поставеност, внатрешните услови, економскиот развој, членството во меѓународни организации, па дури и од социјалната кохезија.⁴

Потребите на малите држави можат да помогнат подобро да ги разбереме нивните стратегии за надворешна политика. Во зависност од домашните и меѓународните услови, малите држави избираат политики кои најдобро ги рефлектираат нивните потреби за да се постигнат поволни цели на надворешната политика. Малите држави се соочуваат со многу предизвици, од кои некои се клучни за нивниот опстанок. Покрај традиционалните воени закани, малите држави, денес, се соочуваат и со нетрадиционални безбедносни предизвици, како што се: тероризам, еколошки катастрофи, хибридни закани, сајбер-напади или економска и социјална нестабилност. Вакиот широк спектар на предизвици бара способности за справување со нив, кои малите држави, обично, ги немаат или се

3 Подетално кај Peter J. Katzenstein, *Small States and Small States Revisited*, *New Political Economy*, Vol. 8, No. 1, 2003 <https://pkatzenstein.org/data/p9.pdf>

4 Малите држави не мора да следат исти надворешни политики, затоа што има разлики во нивните: перцепции, внатрешните и меѓународните услови, интереси и мотиви зад нивните одлуки, што резултира со различни стратегии за надворешна политика. Швајцарија, како мала држава, ужива висок степен на автономија, а во исто време, останува неутрална. Таа е членка на Партнерството за мир на НАТО, од 1996 година. Трите балтички земји имаат различни стратегии за надворешна политика со цел да функционираат во регионот на Балтичкото Море, додека нордиските земји, исто така, развија различни безбедносни пристапи. Финска остана неутрална, а Данска одбра да го унапреди својот меѓународен статус и безбедноста преку активно учество во меѓународни мисии, додека Норвешка и Финска ја истакнаа безбедноста преку територијална одбрана. Подетално за разликите во надворешната и безбедносната политика кај Sverrir Steinsson and Baldur Thorhallsson. 2017, *From The Oxford Research Encyclopedia of Politics* (Oxford University Press).

"Small State Foreign Policy" by Sverrir Steinsson and Baldur Thorhallsson. 2017. *Oxford Research Encyclopedia of Politics* (Oxford University Press).

ограничени. Тие имаат: помали економии и армија, ограничени дипломатски ресурси, економски или политички се зависни, и имаат помалку средства за справување со помоќните држави.⁵

Безбедносните политики што ги применуваат малите држави се резултат на внатрешните и надворешните предизвици со кои тие се соочуваат. Теоретичарите се согласуваат дека малите држави, обично, преферираат мултилатерализам како политика за влијание и како средство за ограничување на поголемите држави. Студиите за влијателни мали држави укажуваат на тоа дека тие се способни да развијат специфична моќ за да го надоместат она што им недостасува во вкупната структура на моќ. Затоа, малите држави можат да развијат моќ која е непропорционална во однос на нивната големина за некои прашања од најголема важност за нив. Тие успешно ги користат стратегиите за градење на коалиции и градење на перцепции. Постојат две главни функции на коалициите. Прво, тие функционираат како средство за зголемување или максимизирање на моќта на преговарање помеѓу нејзините членови; Второ, коалициите функционираат како средство за управување со сложените процеси, како и прашања во рамките на режимот каде што е воспоставена заедничка платформа која ги вклучува минималните барања на секој член на коалицијата, со што справувањето и преговарањето станува полесно. Овие две клучните функции се важни за мали држави со ограничени ресурси за преговарање.

Многу мали држави се определуваат и за политика на неутралност. Освен од состојбите во меѓународниот системот и аспирациите на моќните лидери, опстанокот на неутралната мала држава зависи и од нејзината способност да демонстрира дека е навистина неутрална и не претставува закана за поголемите држави.⁶ Денес, европските неутрални држави, во голема мерка, се дел од партнерските активности на НАТО.

Голем број експерти сметаат дека сојузите се клучни за опстанокот и просперитетот на малите држави. Сепак, тие не се согласуваат

5 Бројот на мали држави порасна во 20 век, од крајот на двете светски војни, процесот на деколонизација во 1960-тите, колапсот на Советскиот Сојуз и СФРЈ во 1991 година. Повеќето од половина од земјите-членки на Обединетите Нации имаат население под 10 милиони. „Small State Foreign Policy” by Sverrir Steinsson and Baldur Thorhallsson. 2017, From The Oxford Research Encyclopedia of Politics (Oxford University Press).

6 Исто, стр. 7

околу прашањето дали малите држави стапуваат во сојузи за да „победуваат“ (да се усогласуваат со најмоќните или со актери кои би претставувале закана), или заради „рамнотежа“ (усогласување со послаби актери против моќни или заканувачки актери). Исто така, голем број на академски публикации ја нагласуваат важноста

НЕЕДНАКВАТА И ДОЛГОТРАЈНА ПРОЦЕДУРА ЗА ЧЛЕНСТВО ВО НАТО ВКЛУЧУВАШЕ НЕ САМО РЕДОВНИ ПРЕДУСЛОВИ, ТУКУ И РЕШАВАЊЕ НА „ПРАШАЊЕТО ЗА ИМЕТО“ НА ЗЕМЈАТА КАКО ГЛАВЕН ПРОБЛЕМ ПОВРЗАН СО ЧЛЕНСТВОТО. ЈАВНОСТА ВО ДВЕТЕ ЗЕМЈИ ПОКРЕНА ПРАШАЊА ДАЛИ ЧЛЕНСТВОТО Е РЕЛЕВАНТНА ПОЛИТИЧКА ЦЕЛ: ВО МАКЕДОНИЈА ПОСТОИ ПОДЕЛБА МЕЃУ ВЛАДАТА И ОПОЗИЦИЈАТА ВО ВРСКА СО ТРГОВИЈАТА СО ИМЕТО ЗА ЧЛЕНСТВО ВО НАТО; ВО ГРЦИЈА МЕЃУ ВЛАДАТА И ОПОЗИЦИЈАТА, ИСТО ТАКА, ЗА ИМЕТО ШТО ЈА ВКЛУЧУВА „МАКЕДОНИЈА“ И ЈА ОТВОРИ ПРОЦЕДУРАТА ЗА ПРИСТАП

на меѓународните организации како средство за зголемување на безбедноста и влијанието на малите држави. Бидејќи малите држави се соочуваат со поголеми надворешни закани во споредба со поголемите држави, меѓународниот поредок базиран врз правила и норми им дава поголема стабилност, додека безбедносните гаранции и поголеми овластувања и организации компензираат за нивниот недостаток на безбедност и дозволуваат одреден степен независност на надворешната политика. Дополнително, меѓународните организации, ако се засноваат врз рамноправно членство, исто така, служат како платформа за остварување на влијанието на малите држави, со тоа што им

овозможуваат учество во процесите за донесување одлуки или креирање политики.

Развојот на Европската Унија во изминатиот период и проширувањето на НАТО драматично ги изменија условите за надворешно однесување на малите држави во Европа. Со проширувањето на ЕУ во 1995 година (Шведска, Финска и Австрија), и во 2004 година (Полска, Унгарија, Словенија, Чешка, Словачка, Естонија, Латвија, Литванија, Кипар и Малта), во 2007 година (Бугарија и Романија), Хрватска во 2013 година, се измени балансот помеѓу малите и големите држави-членки на ЕУ. Ова доведе до долг и тешка дебата за институционалната поставеност на Унијата, вклучително и дискусии за ефектот што може да го има во иднина големото мнозинство мали држави во ЕУ. По крајот на Студената војна, тогашните 16 членки на НАТО беа претпазливи во врска со приемот на нови членки, но

консензусот во однос на проширувањето, во комбинација со конкретни напори за подигнување на односите на НАТО со Русија, конечно го дефинираше пристапот на Западот кон европска безбедност. Сојузот, со приемот на Црна Гора, се задржа на 29 членки.

На Бриселскиот самит во јули 2018 година, сојузниците го поздравиле договорот меѓу Атина и Скопје за решавање на прашањето за името и ја поканија Владата во Скопје да ги започне разговорите за пристапување за членство во НАТО. По потпишувањето од страна на сојузниците, на 6 февруари 2019 година, Протоколот за пристапување на Република Северна Македонија сега мора да биде ратификуван од секоја од 29 сојузници според националните процедури. Сојузниците, исто така, побараа натамошен напредок во важните реформи, пред и по процесот на пристапување.

Од независност до членство во безбедносен сојуз

По 1990 година, Република Македонија влезе во процес на долга транзиција за воспоставување на демократски, ефикасни и транспарентни институции. Овој процес беше под влијание на различни регионални и внатрешни фактори, особено на политичката и економската нестабилност на регионот и на последиците од воените конфликти. Во овој турбулентен период преовладуваа перцепции дека Република Македонија припаѓа на западнобалканската безбедносна заедница и ги споделува акумулираните проблеми со државите од регионот. Така, примарната цел на македонската надворешна и безбедносна политика и на претседателот Глигоров од почетокот на 90-тите години, беше насочена кон избегнување на ефектите на прелевање и последиците од насилните конфликти и одржување на внатрешната стабилност, како предуслови за успешна демократска транзиција.

Членството во НАТО, или евроатлантската интеграција, се смета за суштински и стратешки инструменти кои ќе го одржат политичкиот и меѓуетничкиот дијалог и ќе ги олеснат болните реформи. Покрај тоа, се појавиле и идеи безбедносниот вакуум, кој владееше во регионот, да се надмине со политика на „еквидистанца“ кон

соседите, или со „неутралност“ на државата.⁷ Политиката на еквидистанца кон соседите на претседателот Глигоров беше одговор на традиционалните односи на соседите кон државата и нивната амбициозна политика кон појавувањето на Р. Македонија на регионалната сцена. Неутралноста како надворешно-политички концепт не ги издржа критиките за употребливоста и ефикасноста, наспроти евроатлантските интеграции. Овој концепт на домашната политичка сцена стана актуелен само спорадично, како алтернатива на членството во НАТО, но без конкретна политичка платформа што би подразбирала воената неутралност. Во контекст на идејата за воено неутрални држави во регионот, претставници на политички партии во 2016 година, во потрагата за „вонблоковски решенија“, потпишаа Декларација за соработка со политички партии од: Србија, Македонија, Бугарија, Црна Гора, БиХ, на Единствена Русија.⁸

Појасна политичка перспектива и интерес за членството во НАТО во македонската политичка агенда се појавија кратко време по осамостојувањето од поранешна Југославија, а македонскиот Парламент усвои Декларација во 1993 година. Со усвојувањето на Декларацијата се потврди политичката волја за приклучување кон безбедносниот сојуз, преку постојан процес на соработка сè до полноправно членство. Од овој момент, односите меѓу НАТО и Република Македонија претрпеа различни фази и интензитет на соработка.

Првичната фаза на партнерство и соработка траеше од 1995 година (кога Македонија се приклучи кон Програмата партнерство за мир), до 1999 година и првото проширување на НАТО.⁹ Временската рамка од 2001, до 2004 година, опфаќа спроведување на политички и воени инструменти на: НАТО, ОБСЕ и ЕУ за менаџирање на кризата и градење на мир, по избувнувањето на конфликтот во 2001 година. Најинтензивната и клучна фаза на соработка започна во

7 Улогата на претседателот Киро Глигоров во меѓународното етаблирање на Република Македонија -2019 Дипломатски клуб и МАНУ;
<http://www.diplomatskiklub.org.mk/en/component/content/article/12-активности/109-улогата-на-претседателот-киро-глигоров-во-меѓународното-етаблирање-на-република-македонија>

Катерина Блажевска, Еквидистанца помало зло од ексклузивитет, ДВ, 31.10.2012
<https://www.dw.com/mk/еквидистанцата-помало-зло-од-ексклузивитетот/a-16344031>

8 <http://novatv.mk/ruska-initsijativa-voeno-neutralna-teritorija-na-balkanot/>

9 https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_82584.htm

2004 година со презентацијата и спроведувањето на Стратегискиот одбранбен преглед, како основен политички документ за одбранбените реформи во Република Македонија, со специфични задачи и цели кои требаше да бидат завршени до крајот на 2007 година и ќе резултираат во покана за членство.

Самитот на НАТО во Букурешт во 2008 година, се очекуваше да го потврди напредокот во одбраната и севкупните политички и економски реформи на земјата, со објавување на официјалната покана за членство. Сепак, се покажа дека спорот околу уставното име на државата ги засени формалните критериуми за членство на НАТО при донесувањето на конечната одлука на Самитот. Македонските политички претставници и целокупната јавност, со исклучок на неколку независни експерти, изразија големо разочарување од одлуката. Македонската политичка и поширока јавност сметаше дека одлуката првенствено е заснована врз дополнителен предуслов (т.е. решавање на прашањето за името), наместо стандардните процедури за проценка на постигнувањата на кандидатите во исполнувањето на критериумите за членство.

Наскоро се појавија и директни политички последици, а тогашната владејачка коалиција објави предвремени избори со цел да се прилагодат на политичкиот притисок и да го пренасочат разочарувањето на јавноста. Во наредниот период земјата помина низ најконтроверзниот изборен процес, а меѓународните претставници кои го следеа, евидентираа неправилности, па дури и изборно насилство. Како последица на тоа, без оглед на заработената суштинска доверба и поддршка за владејачката коалиција, изборниот процес предизвика негативни последици. Тоа влијаеше врз Извештајот на Европската комисија за напредокот на земјата и го ограничи Извештајот без понудата на датум за отворање на преговорите за членство во ЕУ.

Општо земено, одлуката на Самитот во Букурешт да ја издвои Македонија од другите две земји, членки на Јадранската повелба, Република Хрватска и Република Албанија, произведе директно влијание врз политичките процеси во земјата и уште на прв поглед ги зголеми поделбите околу идната посветеност и позицијата кон процесот на преговори околу разликите за името во рамките на ООН. Од друга страна, предвидувањата и очекувањата дека

недостатокот на поканата ќе го спречи идниот напредок на македонската безбедносна политика, ќе ги забави реформите и ќе ја намали поддршката на јавното мислење, се покажаа како делумно точни. Сепак, јавноста која, честопати, беше критикувана од страна на политичките лидери заради тоа што немаше повеќе критички и објективни ставови за аспектите на трошоците и придобивките од членството во НАТО и демонстрираше висока поддршка за интеграциите, стана уште повеќе поделена околу прашањето дали треба да се тргува со името/идентитетот за сметка на интергацијата во Сојузот. Политичките разлики се рефлектираа и како етнички разлика во однос на овие прашања. За Македонците името на државата остана клучен приоритет, додека за Албанците, кои покажаа сензитивност кон ова прашање, сепак, гледаа на интегративните процеси како најважен приоритет.¹⁰

Набргу по Парламентарните избори во 2008 година, владини претставници објавија дека земјата ќе продолжи со реформите во безбедносниот сектор и со остварувањето на партнерските приоритети и обврски. Периодот од 2008 до 2017 година, кога Црна Гора стана 29-тата членка на НАТО, за македонското општество претставува период на длабоки разидувања околу приоритетите за евроатлантските интеграции и националниот идентитет, период на назадување во повеќето сфери и недоверба на јавноста дека државата е на вистинскиот колосек за: напредок, стабилност и развој. Спорот со Република Грција околу разликите за името на Република Македонија ги закочи интегративните процеси кон ЕУ и НАТО, а на домашен план предизвика сериозни поделби околу: продолжувањето на преговорите, усогласеноста за клучните преговарачки позиции, името и идентитетот, итн. По долготрајни преговори, во Нивици е

ПОТРЕБИТЕ И УЛОГАТА НА МАЛИТЕ ДРЖАВИ ВО ОСТВАРУВАЊЕТО НА БЕЗБЕДНОСТА Е ИСКЛУЧИТЕЛНО ВАЖНО ПРАШАЊЕ. ИМАЈКИ ПРЕДВИД ДЕКА ТИЕ СЕ СООЧУВААТ СО ИСТИТЕ ИЛИ СЛИЧНИ ПРЕДИЗВИЦИ КАКО И РЕГИОНАЛНИТЕ СИЛИ, ПРАШАЊЕТО КАКО ДА СЕ ОДГОВОРИ НА ПОТРЕБИТЕ ЗА БЕЗБЕДНОСТ И ДА СЕ ОДРЖИ СТАБИЛНОСТА СТАНУВА СЕ ПОАКТУЕЛНО. ОД ДРУГА СТРАНА, ОСТВАРУВАЊЕТО НА БЕЗБЕДНОСНИТЕ ПОТРЕБИ И ИНТЕРЕСИ ВО РАМКИТЕ НА СОЈУЗИ, КАКО ШТО Е НАТО, ОТВАРА НОВИ ПРАШАЊА И ЗА МАЛИТЕ И ЗА ДРУГИТЕ ДРЖАВИ

¹⁰ Стратегија за одбрана на Република Македонија; „Службен весник на РМ“, бр. 30 од 1.3.2010 година

потпишана Спогодбата со која се формулира рамка за решението за спорот, а престанува со важност Времената спогодба.¹¹ Ратификацијата на Спогодбата во двата парламента, во Скопје и Атина, го одблокира патот за членството на државата во НАТО и продолжување на преговорите со ЕУ, со можност за утврдување на датум за почеток на преговори. Спогодбата опфаќа уставни измени и промена на името, со додавање на географска одредница „Северна“.¹²

Од Букурешт до Вашингтон... 2019

По долгата политичка криза во земјата и нестабилноста предизвикана од бегалските бранови, кумановската безбедносна криза, а потоа и настаните во Собранието на 27.4.2017 година, уште повеќе дојде до израз несигурноста и ранливоста на државата во регионалното и меѓународното опкружување. Мандатот за формирање на нова Влада беше доделен на лидерот на новото парламентарно мнозинство, а Владата која е избрана на 31.5.2017 година го донесе Планот 3/6/9/ со кој се дефинираат идните реформски процеси. Собраниската комисија за европски прашања усвои Декларација за забрзување на процесот на реформи и интеграција кон членството на РМ во НАТО и Европската Унија во јули 2017 година а Собранието усвои Одлука за избор на шеф, членови и заменици-членови на делегацијата на Собранието на ПС на НАТО.

Планот 3-6-9 е документ со кој се иницираат реформи во клучните области, како што се: изборите, владеењето на правото, медиумите, граѓанското општество и Собранието. Истиот предвидува,

11 Конечна спогодба за решавање на разликите опишани во резолуциите 817 (1993) и 845 (1993) на Советот на безбедност на Обединетите Нации, за престанок на Привремената спогодба од 1995 година и за воспоставување стратегиско партнерство меѓу страните; 17.6.2018 <https://vlada.mk/mkgrdogovor>

Законот од Министерството за надворешни работи на Грција под наслов: „Ратификација на конечниот договор за решавање на разликите, како што се објаснети во одлуките на Советот за безбедност на Обединетите Нации 817 (1993) и 845 (1993), прекинување на Времената спогодба од 1995 година и воспоставување на стратешко партнерство меѓу страните, содржи 3 члена и е објавен во: „Службен весник на РМ“, на 25 јануари 2019.

12 На 12 февруари 2019 година, Република Македонија формално стана Република Северна Македонија. Според едни со „промената на името“, а според други со „географска додавка“ на името и промена на Уставот за да се имплементира Преспанскиот договор, долготрајниот спор со Грција е ставен во договорна рамка. Решавањето на спорот, како што е предвидено во Договорот, го отвора процесот за Северна Македонија да стане 30-тата членка на НАТО.

почнувајќи од 2018 година, трошоците за одбраната на земјата постепено да растат додека не се достигне декларираната заложба на земјите-членки на НАТО за контрибуција од 2% од нивниот БДП. Почетокот на Стратегискиот одбранбен преглед ја нагласува заложбата за одржување и зајакнување на националниот систем за одбрана и безбедност во согласност со стандардите и потребите на НАТО. Врз основа на новиот Стратегиски одбранбен преглед и Стратегијата за одбрана, изработен е нов Долгорочен план за развој на одбраната, за периодот 2019-2028, а во согласност со потребните способности и расположливите ресурси ќе биде ревидиран Планот за опремување и модернизација на АРМ. Приоритетите во процесот на опремување и модернизација на АРМ ќе бидат синхронизирани со обврските од Партнерските цели. Тежиштето ќе биде ставено на опремувањето на копнените сили и единиците декларирани за НАТО и ЕУ.¹³

Стратегискиот одбранбен преглед (СОП) обезбедува насоки за идниот развој, трансформација на одбраната, со цел создавање на

13 Во 2017 година, одобрениот Буџет на Министерството за одбрана изнесуваше 6.240.400.000 денари (околу 101 милиони ЕУР). Со ребаланс на Буџетот, во август 2017 година, Буџетот на Министерството за одбрана беше намален и изнесува 5.729.346.000 денари (околу 93 милиони ЕУР). Во почетно одобрениот Буџет за 2017 година, одобрените средства за персоналот и за операции и одржување, беа под потребниот минимум. Поради тоа, со ребалансот на Буџетот првенствено се обезбедија потребните средства за тие видови на трошоци. Поради раскинување на склучени договори за опремување на АРМ во 2016 година, на неколку дена пред формирање на новата Влада, и непостоење на законска можност за склучување на нови договори до крајот на 2017 година, со ребалансот се намалија и средствата наменети за опремување. Распределбата по категории на трошоци на Предлог-буџетот за 2018 година е следна: персонал, околу 64%, операции и одржување, околу 21%, опремување и инфраструктура, околу 15%. Од изнесените податоци може да се заклучи дека со ребалансот беа зголемени средствата за персоналот и операции и одржување, а за опремување, поради раскинатите договори, износот беше намален во рамките на реалните предвидувања за реализација до крајот на 2017 година. Предлог-буџетот на Министерството за одбрана за 2018 година, изнесува 6.500.000.000 денари (околу 106 милиони евра), или 1,01% од БДП. Буџетот во 2018 година е за 14% поголем од претходната година. За следните три фискални години (2019, 2020 и 2021), Буџетот на одбраната ќе се зголеми за 0,2% од БДП, со намера да се исполнат заложбите (од Самитот на НАТО во Велс од 2014 година) за издвојување на 2% од БДП за одбраната на национално ниво до 2024 година. Според предвидувањата, БДП во Република Македонија ќе расте за околу 3% годишно. Ова дополнително финансирање ќе овозможи набавка на вооружување и опрема, за што деталите ќе бидат утврдени во Долгорочен план за развој 2019-2028, кој ќе следува по СОП. ГОДИШНА НАЦИОНАЛНА ПРОГРАМА ЗА ЧЛЕНСТВО НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО НАТО ЗА 2017-2018 ГОДИНА <http://morm.gov.mk/wp-content/uploads/2018/01/GNPC-2017-2018-mk.pdf>

модерна и флексибилна Армија, која може да извршува одбранбени мисии и задачи и да дава позитивен придонес кон полноправно членство во НАТО-алијансата. СОП ја определува и идната големина и организација на Министерството за одбрана, базиран врз принципите за: способен, финансиски прифатлив и одржлив одбранбен сектор.¹⁴ Во рамките на концептот: „Идни вооружени сили 2028“, Армијата е дизајнирана со помал персонал, консолидиран и намален број на команди и штабови, со дефинирани нивоа на одговорност (стратешко, оперативно, тактичко), делегирани овластувања на соодветното ниво, оптимална големина и пополнетост на единиците. Со ваква организација треба: да се намалат непродуктивните трошоци, да се овозможи спроведување на развојните цели со висок приоритет и да се воспостават нови способности и капацитети и ќе се подобри интероперативноста со силите на НАТО. Министерството за одбрана, исто така, ќе се реорганизира, за да се рационализираат постојните сектори и одделенија, со намалување на персоналот на 650-700 вработени. Недоволното финансирање во последната декада влијае врз способностите и капацитетите на АРМ. Предвидено е зголемување на финансирањето во одбраната во текот на следните три фискални години (2019, 2020 и 2021), а буџетот на одбраната ќе се зголемува за по 0,2% од БДП, со намера да се исполни препораката на НАТО од 2% од БДП, до 2024 година.

Се очекува државата да стане 30-тата земја-членка на НАТО во текот на 2019/2020 година. По 22 циклуси на МАП, оваа постапка се смета за најдолга пред пристапување меѓу земјите-членки. По потпишувањето на Преспанскиот договор со соседна Грција, земјата со најсилни приговори во врска со членството на Македонија изразена на Самитот во Букурешт 2007 година, патот напред за прием во НАТО е отворен. Сепак, политичкиот процес на ратификација и имплементација во Република Македонија и во Република Грција е непријатен и предизвикан со политички и јавни конфронтации и приговори. Спроведувањето на Договорот директно ќе влијае врз постапката за пристап поради паралелни и меѓусебно зависни активности.

Пристапот во НАТО и во ЕУ се смета за стратешка цел и приоритет на Република Македонија, што ќе го олесни и поддржи својот

¹⁴ Стратегиски одбранбен преглед 2018 на Република Македонија/Кон членството во НАТО и „Идни вооружени сили 2028“, јуни 2018; <http://morm.gov.mk/wp-content/uploads/2018/07/СОП-мкд-верзија-05-07-2018.pdf>

развој и стабилност и ќе придонесе за мирољубиви односи во земјата и регионот.

Нееднаквата и долготрајната процедура за членство во НАТО, која вклучуваше не само редовни предуслови, туку и решавање на „прашањето за името“ на земјата, е како главен проблем поврзан со членството.

Јавноста во двете земји покренала прашања дали членството е релевантна политичка цел: во Македонија постои поделба меѓу Владата и опозицијата во врска со трговијата со името за членство во НАТО; во Грција меѓу Владата и опозицијата, исто така, за името што ја вклучува „Македонија“, и ја отвори процедурата за пристап.

Недостига поширока јавна дебата која ќе придонесе за разбирање на неколку отворени прашања во врска со членството во НАТО: како членството во НАТО ќе влијае врз македонската домашна и надворешна политика; како членството ќе влијае врз економските перформанси на земјата; кои се трошоците и придобивките од членството; како одбранбените трошоци влијаат врз остварувањето на другите јавни политики и други прашања. За да се избегнат контрадикторни и непотврдени информации, потребно е да се анализираат искуствата и достигнувањата на одбранбениот сектор пред зачленувањето во Сојузот и потоа, како и да се реализираат компаративни анализи за искуствата на други членки, пред сè оние на малите држави. Во таа насока, ќе се направи анализа со примена на ДЕА методологија и одреден број инпути и аутпути, со која ќе се следат одредени реформски процеси пред, и по 2019 година. Проектот ќе се однесува на следниве прашања:

1. Дали членството во НАТО за државата значи подобар меѓународен статус (полесен за трговија, што води до раст на извозот) - извозот е една од променливите;
2. Дали членството за домашните и странските инвеститори значи: безбедност, зголемување на стабилноста на нивото на вкупните инвестиции, раст на странските директни инвестиции (влез би бил бруто-домашен производ, излез за да се види раст на СДИ како % од БДП и просечни инвестиции во БДП);
3. Дали членството ќе води и кон намалување на невработеноста и кон отворање на нови производни капацитети, фабрики, отворање на нови работни места (стапка на невработеност);

4. Како членството влијае врз намалување на ризикот и подобрување на кредитниот рејтинг на државата;
5. Дали влијае врз забрзување на економскиот раст и зголемување на животниот стандард (номинален БДП по глава на жител во согласност со куповната моќ);
6. Како влијае врз невработеноста на младите и врз образовна политика.

Целта на проектот е да придонесе за јавна дебата и дискусија, како и да даде политички препораки за унапредување на членство во НАТО врз основа на: (1) анализа на моменталниот статус на имплементација на целите на партнерите во одбраната и спроведувањето на реформите во безбедносните сектори; (2) искуствата на земјата како членка на ПЗМ и имплементација на МАП; (3) ДЕА анализа која ги вклучува земјите-членки на НАТО и Р. Македонија врз основа на влезни и излезни параметри.

Проектни активности:

1. Анализа на сегашниот статус на имплементација на целите на партнерите во одбраната и спроведување на реформите во безбедносните сектор спроведени од истражувачки тим (специјалист за одбрана, специјалист за економија, политички аналитичар, истражувачки асистент);
2. Економски перформанси на земјата како членка на ПЗМ; МАПА
3. ДЕА анализа која ги вклучува земјите-членки на НАТО и Р. Македонија врз основа на инпути и резултати од 7 земји кои се приклучија на НАТО во 2007 година; 2 во 2009 година; 1 во 2017 година; Истражувањето ќе се развива за период од 5 години пред и по членството, со цел да се идентификуваат придобивките и анализата на ДЕА ќе продолжи за периодот до 2017 година;

Како влезни податоци ќе се користат: големината на територијата, бројот на население, бруто-домашниот производ, воените трошоци и други добиени преку прашалници.

Излезни резултати претставуваат: извозот, СДИ, стапка на невработеност и други параметри добиени преку структурирани прашалници.

Проектните резултати ќе бидат преточени во анализа и препораки за развој на политики и јасно разбирање на кооперативните

безбедносни потенцијали на државата; за улогата на безбедносните институции и придобивките од членството.

Заклучок

Потребите и улогата на малите држави во остварувањето на безбедноста е исклучително важно прашање. Имајќи предвид дека тие се соочуваат со истите или слични предизвици, како и регионалните сили, прашањето како да се одговори на потребите за безбедност и да се одржи стабилноста станува сè поактуелно. Од друга страна, остварувањето на безбедносните потреби и интереси во рамките на сојузи, како што е НАТО, отвора нови прашања и за малите и за другите држави.

Имајќи предвид дека РБС се долгорочен и цикличен процес, еден од клучните приоритети во наредниот период е да се задржи политичкиот и финансискиот капацитет и јавната поддршка за реформите. На прво место, тоа значи да се задржи јасна политичка визија и да се спроведе ефективна безбедносна политика за суштинско интегрирање на земјата во НАТО и во ЕУ. На второ место, ова значи континуирана и ефективна имплементација на реформите во безбедносниот сектор.

Конечно, клучно прашање за Северна Република Македонија е да го достигне и задржи својот капацитет на веродостоен и сигурен партнер за безбедност на НАТО, нејзините членки или со други земји-партнери. Како што според многуте анализи и заклучоци таа доби значаен капацитет, треба да се очекува дека земјата ќе продолжи со својата политика за зајакнување на безбедносната соработка, со што ќе придонесе кон мирот и безбедноста на земјата и регионот.

(Авторката е професорка во Институтот за безбедност, одбрана и мир, Филозофски факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје)

ПАТ ОД ЕКОНОМСКА ОТВОРЕНОСТ ДО МЕЃУНАРОДНА ЕКОНОМСКА ИНТЕГРАЦИЈА

ВАНЧО УЗУНОВ

МЕЃУ ПОВЕЌЕ МОЖНИ
РАЗВОЈНИ СТРАТЕГИИ,
КАКО НАЈСООДВЕТНА
ЗА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА
МАКЕДОНИЈА СЕ ИЗДВОЈУВА
РАЗВОЈНАТА СТРАТЕГИЈА НА
ИЗВОЗНА ЕКСПАНЗИЈА. ИМА
МНОШТВО АРГУМЕНТИ ЗА
ДА СЕ ОПРАВДА ИЗБОРОТ
ТОКМУ НА ТАА РАЗВОЈНА
СТРАТЕГИЈА ЗА СЛУЧАЈОТ
НА РСМ НО, КАКО НАЈБИТНО
ТРЕБА ДА СЕ ИСТАКНЕ
ДЕКА СТАНУВА ЗБОР, ПРЕД
СЕ, ЗА МАЛА ЕКОНОМИЈА,
КАКО И ЗА ЕКОНОМИЈА СО
РЕЛАТИВНО НИЗОК СТЕПЕН
НА ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ

Вовед: сцена прва, петнаесетти пат...

Граѓаните на Република Северна Македонија очекуваат оваа година, дај Боже, уште во месец јуни, државата да добие формален датум за почеток на преговорите за полноправно членство во ЕУ!

Политичка флоскула, реченица што треба да каже многу, но, всушност, не кажува, речиси, ништо. Исто како и реченицата: „немаме друга алтернатива, освен интеграцијата во НАТО и ЕУ“. Таквите реченици звучат

гордо и ветуваат; во нив се содржани надежи, па и други емоции; да, ќе рече некој, за тоа го менувавме и името на државата.

Празните политички флоскули се за политиката – иако, искрено, не сум сигурен дека служат добро и за таа намена – но, во постручните дебати коишто се поврзани со целите, приоритетите и инструментите на македонската (економска) политика, таквите искази треба да бидат коригирани. Поточно, подетално и посодржински објаснети. Оттука, првенствената цел на овој осврт е токму тоа: да укаже на некои суштински работи поврзани со економските аспекти на активноста наречена приклучување на РСМ во ЕУ.

Но, како вовед и уште едно објаснување: кога зборувам и/или пишувам за оваа тема, имам неодминливо чувство на „*déjà vu*“.

Или, буквално како онаа позната реченица при снимање на филмови: сцена прва, петнаесетти пат. Иста констелација, иста сценографија, безмалку исти актери, само што пак се повторува „акцијата“. До кога? Да се надеваме уште овој пат. Сепак, од друга страна, и покрај сето повторување, лично сум сведок колку многу луѓе во Северна Македонија *de facto* немаат познавања – или, пак, имаат заблуди – во однос на некои основни работи. Затоа, повторното објаснување е неопходно и корисно.

Што значи, всушност, приклучувањето во ЕУ и преговорите во таа смисла?

За да се започне со (барем малку) посуштинска елаборација на темата за економските аспекти на приклучувањето на една држава во ЕУ, најнапред треба да се објасни суштината на две работи: прво, што е приклучувањето во ЕУ – цел на политиката, или нејзин инструмент? и второ, што значат преговорите за членство? Кој со кого, всушност, преговара?

Еден од најтемелните принципи на водењето економска политика е принципот на *немешање на целите на политиката со инструментите на политиката*. Односно, тоа мешање на целите со инструментите на политиката е една од елементарните грешки што се прават многу често, во РСМ барем исто толку, ако не и повеќе, без разлика дали тоа е резултат на незнаење или, пак, на свесно манипулирање. Но, факт е дека, секогаш кога ќе се заменат целите со инструментите на политиката, страдаат целите. Уште поточно, страдаат граѓаните. Бидејќи, инструментите се видливи, често и „опипливи“, а целите се претпоставени, т.е. посакувани. Оттука, ако/кога ќе се измешаат целите со инструментите на економската политика, граѓаните го добиваат тоа што го гледаат (*what you see is what you get*), но најчесто не и тоа што го сакаат од политиката (*what you want is what you get*).

Граѓаните, пред сè, и сосема нормално, сакаат да живеат подобро. Во таа смисла, најбитната цел на економската политика секогаш – освен во случај на војна, елементарни непогоди и слично – е пораст на животниот стандард, или подобрување на материјалната благосостојба. И, таа врвна цел на економската политика останува иста и кога се работи за приклучувањето на Македонија во ЕУ. Од друга страна, пак, бидејќи приклучувањето во ЕУ, всушност, води

кон остварување на таа цел, значи дека тоа е инструмент на економската политика. И, само тоа може да биде. Оттука, без разлика како се искажуваат политичарите, приклучувањето кон ЕУ *не треба* да се набљудува како цел, туку како инструмент на политиката. Приклучувањето во ЕУ е процес на постепено унапредување и развој на економијата на државата којшто е корисен, па дури и ако некоја држава, по изодувањето на тој процес, евентуално ќе одлучи дека не сака да стане полноправна членка на ЕУ.

Од друга страна, пак, во однос на преговорите за приклучување кон ЕУ, тие се „инструмент на инструментот“. Зошто? Бидејќи, преговорите не се ништо друго, освен постапка за систематско спроведување на саканите реформи. Толку, и ништо повеќе.

Но, тука, сепак, потребно е и едно дополнително објаснување на една работа што често создава големи заблуди. Имено, зборот „преговори“ (за членство) е добро избран, односно претставува соодветен превод на македонски јазик на англискиот термин што се користи за таа намена, меѓутоа кај нас се разбира на погрешен начин. Бидејќи, кога зборуваме за преговори, ние, по правило, мислиме на две (или повеќе) страни, коишто преговараат (а што понекогаш се изедначува и со поимот „се пазарат“) за некоја работа. И, бидејќи станува збор за преговори на државата (што ќе рече, на владата), со ЕУ (односно, со владата на ЕУ – Европската комисија), кај нас најчесто се мисли дека преговараат владата на државата со владата на ЕУ. Меѓутоа, тоа не е така, и затоа не е точно. Бидејќи, всушност, преговарање во „нашата“ смисла на зборот, со ЕУ не постои. Државата-кандидат за членство може да договори некои отстапки во однос на тајмингот на спроведувањето на некои реформи, меѓутоа, државата што сака да стане членка на ЕУ нема избор, освен да ги прифати сите „правила на играта“, што важат за сите останати држави-членки.

Од друга страна, наместо тоа, некакви преговори, сепак, има, ама тие не се „во Брисел“, туку се дома. И, не преговараат влада со влада, туку преговараат „домашните актери“ меѓу себе. Преговараат: власта и опозицијата, власта и синдикатите, власта и коморите, власта и невладините организации и граѓанските здруженија, итн. А, за што преговараат? За начинот, брзината и редоследот на реформите што треба да се спроведат! И, тоа е тоа, многу јасно и многупати испробано.

Критериуми за членство

Следно, за аргументирано дебатирање на темата приклучување во ЕУ, треба секогаш да се поаѓа од искажувањата во официјалните документи на Унијата. Во таа смисла, на Самитот одржан во Копенхаген уште во 1993 година – и што не е изменето веќе 25 години – Европскиот совет се изјаснил дека пристапувањето во ЕУ ќе се случи тогаш кога државата ќе биде способна да ги преземе обврските што произлегуваат од членството, преку исполнување на сите услови. Тие услови се преточени во, таканаречените, Копенхагенски критериуми за членство во ЕУ. Ги има три, а неформално: првиот се нарекува политички, вториот економски, а третиот е правен критериум. Така, за членството во ЕУ на државата ѝ се потребни:

- Стабилни институции што гарантираат: демократија, владеење на правото, заштита на човековите права и почитување и заштита на малцинствата;
- Функционална пазарна економија, со капацитет за справување со конкурентскиот притисок на пазарните сили во рамките на ЕУ;
- Способност за преземање на обврските од членството, вклучително и придржувањето кон целите за: политичка, економска и монетарна унија.

Трите критериуми прават една целина, а раздвојувањето е заради полесна систематизација. По правило, државата најнапред треба да покаже напредок во однос на првиот критериум, со што го стекнува статусот држава-кандидат за членство, а по добивањето на официјален датум за почеток на преговори и во текот на нивното успешно спроведување, треба да ги исполни сите барања во однос на сите три критериуми. Тоа значи дека, РСМ успеа да покаже напредок во однос на првиот критериум уште во 2005 година, но потоа, за жал, покажа големо назадување, па затоа сега, за добивање на официјален датум, од нас се бара напредок во делот на првиот критериум (правна држава, борба со криминалот, итн.).

Сепак, без никакво омаловажување на било кој аспект, факт е дека ЕУ е формирана како облик на економска интеграција, т.е. како „одговор“ на промените што уште пред толку децении почна да ги наметнува процесот на глобализацијата на светската економија. И, со сите промени што се случувале во целата низа години

по формирањето, а се случуваат и денес, ЕУ ќе постои сè додека постои економскиот интерес од неа. Меѓу останатото, тоа сосема јасно се гледа и во контекст на, таканаречениот, „Брегзит“: најголемиот проблем во излегувањето на Британија од ЕУ е економската дезинтеграција. Не политичката, ниту правната, туку економската. Оттука, најбитната суштина на приклучувањето на една држава во ЕУ со извлекување на најголема корист од тоа, е кога економијата на државата ќе стане интегрален дел на единствениот европски пазар. Ако тоа не е така, односно, сè додека не е така, приклучувањето кон ЕУ е тешко.

Тука има уште една многу битна поента: во РСМ многумина сметаат дека најголема корист од приклучувањето кон ЕУ е во користењето на, таканаречените, претпристапни фондови. Скоро бев сведок кога добро информиран бизнисмен кажа: „најдобар статус е држава-кандидат за членство во ЕУ - добиваш пари како (претпристапна) помош, а немаш обврски!“ Меѓутоа, тоа е сосема неточно. Бидејќи, претпристапните фондови, навистина, се корисни, но, не само како „дополнителни пари“, туку, пред сè, како поддршка на државата да ги направи сите реформи со коишто ќе успее да стане интегрален дел на заедничкиот пазар.

Имајќи го тоа предвид, за да се одговори на прашањата поврзани со економското интегрирање на државата во ЕУ, да се вратиме на вториот (т.н. економски) критериум од претходно наброените. Тој се дели на два *поткритериума*: 1. Да постои (а ако не постои, тогаш да се изгради) функционална пазарна економија; и 2. Да постои (а ако не постои, тогаш да се изгради) нејзин доволен капацитет за справување со конкурентскиот притисок на пазарните сили во рамките на ЕУ. Но, уште понатаму, за да може да ги користи во оперативна смисла, т.е. за да може да го следи и мери напредокот во остварувањето на посочените два поткритериума, Европската комисија има изработено, таканаречени, „*репери*“ (benchmarks). Па, за една држава се вели (и се смета) дека има функционална пазарна економија ако во неа постои:

- Релативно висок степен на политичка усогласеност (консензус) за суштинските прашања на економската политика;
- Одржлива макроекономска рамнотежа (ценовна стабилност и одржливи дефицити на буџетот и платниот биланс);

- Слободно заемно дејство на пазарните сили (слободно формирање на цените и надворешно-трговска либерализација);
- Слободен влез и излез од пазарот (соодветна регулираност на формирањето и ликвидирањето на фирми);
- Соодветен правосуден систем (систем на заштита на сопственичките и договорните права и обврски).

Од друга страна, за една држава се вели (и се смета) дека има конкурентно-способна економија ако во неа постои: Одржана макроекономска стабилност (што гарантира носење на деловните одлуки во стабилно и целосно предвидливо опкружување);

- Доволно ресурси (човечки и физички капитал/инфраструктура), по прифатливи цени и можности за нивно подобрување;
- Соодветна структура на економијата (во смисла на учество на дејностите и гранките во формирањето на БДП на економијата, како и реструктурирање на претпријатијата, секторски промени и застапеност на мали и средни претпријатија);
- Ограничено владино влијание врз конкурентноста (соодветна надворешно-трговска политика, соодветна политика на заштита на пазарната конкуренција и доделувањето на државна помош и поддршка на малите и средните претпријатија);
- Висок степен на надворешно-трговска интегрираност со државите-членки на ЕУ (набљудувана и по квантитет и по квалитет).

Без преголемо елаборирање во овој момент, Република Северна Македонија (сепак) има функционална пазарна економија. Проблематичен е петтиот репер (заштита на сопственички и договорни права и обврски), што воопшто не е малку значајно, но тоа ќе се остварува со реформите за исполнување на првиот и третиот од Копенхагенските критериуми. Меѓутоа, она што е вистински проблем во однос на економската интеграција на РСМ кон ЕУ, е вториот поткритериум: градењето на економијата на државата да стане конкурентно способна за интегрирање во единствениот европски пазар. Како тоа да се направи? Без преголеми претензии, остатокот од овој осврт се однесува на тоа прашање.

Неколку факти

Основното прашање на кое сега бараме одговор е: колку е економијата на РСМ интегрирана во европската економија? Факт е дека најголем дел од надворешно-трговската размена, особено од извозот од РСМ, е со државите-членки на ЕУ. Оттука, првичниот одговор би бил дека економијата на РСМ е, прво, релативно отворена економија и, второ, веќе е релативно силно поврзана со европската економија. Останува прашањето за конкурентната способност за изборување на подобри позиции на тој пазар, и на тоа треба да се работи, но, поврзаноста е неспорна. Сепак, дали е сè токму така и што значи тоа?

Како појдовна основа за одговор на тоа прашање, треба да се согледа постојната структура на економијата на Република Северна Македонија, односно структурата на дејностите и гранките на економијата во создавањето на домашниот БДП. Во таа смисла, основната поделба на стопанските дејности е на производни и услужни. Производни дејности (или т.н. „реален сектор“) се: преработувачка индустрија, енергија, земјоделство, шумарство, водостопанство и рударство, додека услужни дејности се: градежништво, трговија, транспорт, складирање, хотелиерство, ИКТ, финансиски дејности, осигурување и дејности со недвижен имот/рентиерство (што се нарекуваат производни услуги), како и: стручни, научни, технички и административни дејности, уметност, забава и рекреација, јавна управа, здравство и социјална заштита (што порано ги нарекувавме нестопански дејности, а сега често се нарекуваат „non-tradable“ услуги). Во таа смисла, во 2017 година, 67% од БДП на РСМ создале услужните дејности (производните услуги скоро 50%, а „non-tradable“ услугите плус 17%), додека производните дејности (или целиот, таканаречен, реален сектор) создале само 21% – една петтина! – од БДП. Дејностите на производни услуги се скоро два и пол пати позначајни од производните дејности, а над три и пол пати позначајни од преработувачката индустрија. Уште понатаму, иако е малку и апсурдно, но значењето на рентиерството како стопанска дејност за формирањето на БДП на РСМ, во 2017 година било еднакво со значењето на целата преработувачка индустрија.

Во таа смисла, иако се елементарни, наведените параметри укажуваат на карактерот на економијата на РСМ, како и на неколку други многу битни заклучоци:

- Односот на уделот на производните со услужните дејности во формирањето на БДП, спореден со степенот на развиеност на економијата, укажува дека економијата на РСМ е неверојатно „модерна економија“. Но, всушност, се работи за еден своевиден парадокс. Бидејќи, релативно високото учество на услужни дејности во формирањето на БДП доаѓа со економскиот развој, а економијата на РСМ е релативно ниско развиена. Оттука, таквата структура произлегува од сосема други причини, но има други битни импликации.
- Економијата на РСМ не е затворена економија, но секако не е меѓународно интегрирана економија. Имено, кога се говори за извозните перформанси и извозната конкурентна способност на економијата на РСМ, речиси исклучително се зборува за производи што се произведуваат во гранките на преработувачката индустрија, што сите заедно создаваат 10% од македонскиот БДП; но, за извозната конкурентна способност на услугите, од дејности каде што се создаваат безмалку 50% од БДП, немаме ниту елементарна анализа.
- Само до 15% од домашниот БДП се создава во дејности чишто производи се реализираат на странски пазари (вклучително и на пазарите на држави-членки на ЕУ), но огромен дел (85%) од БДП на РСМ се создава во дејности чишто производи и/или услуги се реализираат само на домашниот (мал и плиток) пазар. Тоа не е „слика“ на меѓународно интегрирана економија.
- Од наведените релации, исто така, станува јасно, зошто за перформансите на економијата на РСМ е пресудно битно колку троши и како работи Владата, и дали некоја година е изборна, или не е. Како апсолутно најмоќен економски „агент“, ако Владата на РСМ не „троши“, огромен број на субјекти нема да имаат доволно работа и учинок. Владата е премногу значаен актер за економијата на РСМ, и тоа не само како економски регулатор, уште повеќе како „економски промотор“.

Но, исто така, тоа не е „слика“ за економски напредна држава, ниту за држава што може да остварува брз економски напредок и развој. Измената на наведените факти треба да биде основа при дизајнирањето на идните политики за правење на економијата на РСМ интегрален дел на европската економија.

Предизвици и препораки за иднина

Суштинската разлика и промена што треба да се случи за да дојде до економски развој на РСМ, е тоа што треба да сфатиме и прифатиме дека развојот не може да биде резултат на квантитативен пораст, туку нужно ќе биде последица на квалитативни промени на целокупната економска констелација. Едноставно, за да стане поразвиена, после десет до петнаесет години, економијата на РСМ треба сосема да се разликува од постојната. И, тоа не само во смисла на промени што ќе ги воведат новите „правила на играта“ што ќе ги донесе процесот на преговори за членство во ЕУ, туку промени во секој поглед.

Во таа смисла, прво, динамизирањето на идниот економски развој на РСМ е критично зависно од подобрување на капацитетот и квалитетот на институциите – сите државни и јавни институции. Република Северна Македонија веќе со децении се наоѓа во фаза (ниво) на економска развиеност од каде натамошниот побрз развој зависи, пред сè, од капацитетот на институциите, а помалку од расположливоста со ресурси, и сл. Економијата има онолку ресурси колку што има, затоа мора да почне да го подобрува нивниот квалитет, во секоја смисла, што е критично зависно од квалитетот на институциите (образовни, здравствени, пазарните регулатори, итн.). Процесот на приклучување кон ЕУ е најбитен веројатно токму во оваа смисла.

Второ, за да се постави реална и остварлива основа за економска политика која, на долг рок, ќе создаде солидна подлога за одржлив пораст на животниот стандард на граѓаните, многу битна задача треба да биде изборот на развојна стратегија. Таа стратегија, всушност, треба да биде рамка за сите економски политики и со неа се усогласуваат сите кратко и среднорочни мерки на целата економска политика.

Во таа смисла, меѓу повеќе можни развојни стратегии, како најсоодветна за РСМ се издвојува развојната стратегија на извозна експанзија. Има мноштво на аргументи за да се оправда изборот токму на таа развојна стратегија за случајот на РСМ, но, како најбитно, треба да се истакне дека станува збор, пред сè, за мала економија, како и за економија со релативно низок степен на економски развој. И според теоријата и според практиката, заради слабиот апсорпционен капацитет на малиот домашен пазар, односно на инхерентно

малата и недоволно софистицирана домашна побарувачка, која е таква и заради релативно нискиот степен на економски развој, најсоодветна развојна стратегија е извозна експанзија – извозот на

производи и услуги да биде основен двигател на целокупниот економски развој.

ЕКОНОМСКИОТ РАЗВОЈ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА НЕ Е ПРАШАЊЕ НА ИЗБОР НА ИДЕОЛОГИЈА (ЛИВИЧАРСКА ИЛИ ДЕСНИЧАРСКА), НИТУ Е ПРАШАЊЕ НА БРЗИНАТА НА СПРОВЕДУВАЊЕ НА АКТИВНОСТИ НА ВЛАДАТА, НИТУ Е ПРАШАЊЕ НА ПОЛИТИЧКАТА ВОЛЈА ДА БИДЕМЕ ПОДДРЖАНИ ВО НАШИТЕ НАПОРИ ОД ПОЛИТИЧАРИТЕ ВО ЕВРОПСКИТЕ ДРЖАВИ, ТУКУ Е ПРАШАЊЕ НА ПРАГМАТИЗАМ И, ПРЕД СЕ, НА РАЗМИСЛУВАЊЕ НА ПОИНАКОВ НАЧИН ОД ПОСТОЈНИТЕ РАЗМИСЛУВАЊА ВО ДРЖАВАТА

Трето, изборот на развојната стратегија, ги определува и изборот и профилот на економските политики. Треба да се поттикнат, пред сè, структурните промени во економијата, во правец на доминација на дејности и гранки каде ќе се произведуваат извозни производи и услуги со повисока додадена вредност. Но, тука е многу битно да се истакне и тоа дека, таквата политика на структурни промени мора да добие значење на прв приоритет меѓу економските политики. Односно, брзината (стапката на пораст на БДП) и одржливоста на еко-

номскиот развој, треба да се темелат, пред сè, на постигнувањата на овие политики, а не на „капитални инвестиции по секоја цена“ (како до сега).

Кога веќе станува збор за политика на структурни промени, таа треба да биде, пред сè, хоризонтална, додека секторски пристап да се користи само во привлекувањето на СДИ. Значи, политиката не треба да прави „избор на победниците“; нив ги избира пазарот, а владата го поттикнува напредокот преку добро регулирање на пазарите и поддршка на квалитативните аспекти на работењето на сите субјекти. Исправноста на овој став најдобро се аргументира со фактите: 1. Бидејќи пазарот во РСМ не врши оптимална (ре) алокација на ресурсите, заради што, пак, не постојат веродостојни пазарно верификувани информации за тоа кои дејности или гранки имаат подобри перформанси, владата не може да направи правилна, туку во голем степен волунтаристичка селекција на дејности и гранки што би биле посебно поддржувани; 2. Кога се прави избор на стратешки дејности и гранки, заради долгорочниот хоризонт на

политиките, тоа значи „врзување на рацете“ за долго време, а во услови на крајно брза динамика на технолошки промени, што многу брзо ја променува пропулзивноста и конјунктурноста на дејностите на меѓународните пазари.

Политиката на активно привлекување странски директни инвестиции треба да остане битен дел на идната економска политика, но треба да се направи исечокор во начинот на нејзиното спроведување. И тоа кон привлекување на СДИ во селектирани индустриски гранки, такви коишто ќе прават трајни деловни врски и соработка со домашните бизниси, во постојните и можните идни „вредносни синџири“.

Во таа смисла, РСМ треба да донесе одлука и во однос на иднината на земјоделството (субвенциите, очигледно, даваат слаби резултати). Затоа, всушност, треба да се поврзат земјоделската и индустриската политика и привлекувањето странски директни инвестиции. На пример, бидејќи РСМ има некакви погодности за примарно земјоделство, индустриската политика треба: да привлече СДИ во гранката производство на храна; да овозможи полесно поврзување на производителите на примарни земјоделски производи со тие СДИ и со домашните капацитети за преработка; и да ги поддржи логистиката, дистрибуцијата и маркетингот за извозен пласман.

Политиката на економски развој на РСМ не треба да се базира врз атрактивноста на домашната евтина работна сила. Туку, во тесна координација, пред сè, со политиката за развој на образованието, треба да создаде основи за реално подобрување на квалификациите на работната сила. Така, работната сила ќе станува поскапа, меѓутоа, бидејќи ќе расте и нејзината продуктивност, тоа ќе биде сè посилен, а не хендикепирачки фактор на атрактивноста на економијата на РСМ како инвестициона локација.

Изборот на извозна експанзија како развојна стратегија, значи дека владината поддршка на извозот во иднина не смее да се ограничи само на индустриски производи. Меѓу останатото и бидејќи многу голем дел од домашниот БДП се создава во услужни дејности. Затоа, економската политика треба да осмисли начини за поддршка и на извозот на услуги од РСМ, за што постојат големи неискористени потенцијали. Извозни сектори се и: градежништвото, транспортот и шпедицијата, па и финансиските услуги, а особено дејноста

информациски и комуникациски услуги, како и туризмот (приходите од странски туристи се извоз). Начелно, оптимален прв странски (извозен) пазар за услужните дејности од Северна Македонија е регионалниот пазар. За градежниот сектор оптимална стратегија за настап на тој пазар е нивното поврзување во стратешки алијанси со градежни фирми од регионот, за настап на регионалните пазари, па потоа постепено ширење и кон трети пазари. Аналогна стратегија, веројатно, е најповолна опција и за другите услужни дејности.

Имајќи го тоа предвид, исто така, многу битен аспект за РСМ претставува економската интеграција во регионалната економска област. За таа цел, исполнувањето на постојниот повеќегодишен акциски план за создавање регионална економска област, којшто се базира врз четири столбови: трговија, инвестиции, мобилност на работната сила и дигитализација, а се надоврзува на, т.н. Агенда за поврзување (Connectivity Agenda) во делот на изградбата и надградбата на регионалните транспортни коридори и регионалното енергетско поврзување, ќе обезбеди солидна основа за остварување на стратегијата за економски развој и на структурната и индустриската политика како нејзин дел.

Кога, пак, се говори за конкретни инструменти на економската политика, системот на јавни набавки треба да се претвори во најмоќен инструмент на политиката, во паралела со користењето на претпристапните фондови од ЕУ. А, влијаењето преку субвенции треба постепено да губи на значење. Со подобрување на капацитетот на институциите, системот на јавни набавки, како и административната компонента на инвестицискиот апсорпциски капацитет на државата, ќе стануваат сè подобри и ќе можат правилно да ја исполнуваат функцијата на солидни инструменти на политиката.

Во однос на идниот технолошки напредок, што е од првенствено значење за идните структурни промени и економскиот развој, иако не треба да се намалува поддршката за домашните иновации, економијата на РСМ треба да се потпира, пред сè, врз трансфер на технологија и know-how од странство. Овој став се аргументира со фактот дека, во спротивно, технолошкиот развој би бил инхибиран од малиот домашен капацитет. Во таа смисла, секако дека индустриската политика треба да го поддржува трансферот на технологија.

Во смисла на институционалниот „set-up“, спроведувањето на идната економска политика на РСМ треба да се сконцентрира во

една, или во многу мал број на институции спроведувачи на политиката. Тоа нема да доведе само до заштеди, туку и до позитивни ефекти од подобрата координација, зголемената ефикасност, и сл. Постојната ситуација на паралелно постоење на мноштво институции за спроведување на мерките и програмите на политиката, кај странските инвеститори често служи и за потсмет.

Конечно, економската политика на РСМ треба да биде подложна на постојан мониторинг на реалниот учинок и објективна евалуација. Оценувањето на ефектите на економските политики, треба да се прави врз континуирана основа и врз основа на објективни и мерливи параметри.

Се разбира дека наведениот преглед на препораки е само почетна точка, а целокупноста на сите реформски политики е далеку поширока. Но, тоа ги надминува амбициите и можностите на овој осврт. Целта тука е да се започне некаква дебата на таа тема. А, ако треба да се извлече некаков заклучок од овој осврт во една реченица, тоа ќе биде дека економскиот развој на Република Северна Македонија не е прашање на избор на идеологија (левичарска или десничарска), ниту е прашање на брзината на спроведување на активности на владата, ниту е прашање на политичката волја да бидеме поддржани во нашите напори од политичарите во европските држави, туку е прашање на прагматизам и, пред сè, на размислувања на поинаков начин од постојните во државата.

(Авторот е редовен професор на Правен факултет „Јустинијан Први“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје)

КАКО ЌЕ СЕ РАЗВИВА ЕВРОПСКИОТ ПРОЕКТ И КАКО ЌЕ СЕ ПРОШИРУВА ЕУ?

АЛЕКСАНДАР ЛЈ. СПАСОВ

ВИСТИНСКА ЦЕЛ НА ПОЛИТИЧКИОТ АНТИ-ПРОЕКТ Е РУШЕЊЕ НА ТЕМЕЛНИТЕ ВРЕДНОСТИ НА ЕВРОПСКИОТ ПРОЕКТ КАКОВ ШТО ГО ПОЗНАВАМЕ. ДЕЛ ОД НИВ САКААТ НЕКОЈА „НОВА ЕВРОПА“ СО НОВИ ЦЕЛИ И ВРЕДНОСТИ, А ДЕЛ, ЕДНОСТАВНО, САКААТ ДЕКОНСТРУКЦИЈА НА ПОСТОЈНИОТ ПОЛИТИЧКИ ПОРЕДОК ВО ЕУ И, КОНЕЧНО, НА САМАТА ЕВРОПСКА УНИЈА

Вовед: кон политичкиот земјотрес во Брисел

Европските избори, односно изборите за Европскиот парламент што треба да се одржат од 23 до 26 мај оваа година во сите држави-членки на Европската Унија, можеби за првпат од воведувањето на непосредните избори за Европскиот парламент во 1979 година, ќе бидат политички настан од првостепено значење. Во минатото, релативно здодевните за пар-

тиите, а за избирачите не многу важните избори, имаат потенцијал да предизвикаат политички земјотрес во бриселската машинерија, олицетворена во институциите на ЕУ, но и во националните политички процеси во државите-членки. Релативното мало значење на овие избори за политичките процеси како на ниво на Унијата, така и во државите-членки, во минатото најдобро се отсликува во одзивот на гласачите. Од „фантастичните“, безмалу, 62% излезност на првите избори во 1979 година, излезноста се намали, односно се „стабилизираше“ на, безмалу, 43% на изборите во 2009 и 2014 година.¹ Овие бројки, коишто беа драстично помали од излезноста на националните избори, коишто во некои држави-членки изнесуваа најмалку 70%, но и повеќе, наведоа многумина да заклучат дека демократската

1 European Parliament, Results of the 2014 European elections, <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/election-results-2014.html> (последен пат пристапено на 2.3.2019).

партиципација на европските избори е толку ниска што сериозно го доведува во прашање легитимитетот на Европскиот парламент, како една од централните европски институции и единствена институција чишто членови се непосредно избрани, но и на останатите институции, а пред сè, на Европската комисија, при чијшто избор Европскиот парламент има една од одлучувачките улоги.

Но, на изборите во мај оваа година, се чини дека тоа ќе се измени. Тоа, несомнено, би било одлична вест, но единствено доколку се анализира надвор од контекстот што влијае врз очекуваната измена на важноста на изборите за Европскиот парламент. Имено, зголемениот интерес и жестоката кампања, којашто кога ќе го читате овој текст ќе го достигне својот зенит, нема да биде резултат на успешната политизација и мобилизација на избирачите од страна на „мејнстрим“ партиите на центарот (лево и десно). Напротив, посакуваната политизација и мобилизација ќе биде резултат на брзорастечкиот „алтернативен“ политички спектар во Европа.

Оваа, нималу, хомогена група на партии, сепак, има една заедничка карактеристика. Тие самите, но и многумина нивни противници, се (само) именуваат како „алт-партии“, „антиестаблишментски партии“, „антимернстрим“ партии. Било лево или десно, сите тие, на некој начин, се гордеат со овие етикети (затоа нивната честа и некритичка употреба е една од големите грешки на традиционалните партии и нивните поддржувачи). Во суштина, се работи за радикални политички групи и движења (поретко политички партии, во традиционалното сфаќање за партиите) чијашто заедничка карактеристика е протестниот карактер и фанатичната посветеност кон деструкцијата на постоечкиот поредок (најчесто, без да понудат системска алтернатива). Колку е апсурдна етикетата „антимернстрим“ партии може да се согледа од примерот на неколку од водечките партии во оваа група. На пример, партијата „Право и правда“ на Качињски во Полска, не само што не е антиестаблишментска партија, туку како владејачка партија таа е толку „мернстрим“ што нејзината либерална и социјалдемократска опозиција повеќе наликува на некаков маргинален политички протест, отколку на носител на „естаблишментот“. Но, состојбата во Полска не е изолиран случај. Виктор Орбан и неговата ФИДЕС во Унгарија, со нивниот концепт за „илиберална демократија“ се водечки дискурс во медиумите, коишто во најголем број се контролирани токму од

Орбан и неговите политички и бизнис пријатели. Виктор Орбан е дотолку повеќе „мејнстрим и естаблишментски политичар“ што, во еден период, скоро успеа да ги маргинализира социјалдемократите, да ја уништи организираната деснолиберална опозиција, но и да ја потисне дури и ЈОБИК, партија, со порано, отворена неофашистичка програма. Ваквиот развој на политичките процеси не се ограничува единствено на „новите“ членки на ЕУ од поранешниот источен блок. Во Франција, Ле Пен и нејзиниот Национален фронт се најсилната опозициска партија на претседателот Макрон и неговото движење (коешто и самото започна како популистички проект маргинализирајќи ги традиционалните републиканци и социјалисти). Во Италија, од 2018 година на власт е, некогаш целосно негативно означената, Лега и популистичкото движење „Пет ѕвезди“. Едната е некогашен сепаратистички заговорник за северниот дел на Италија, а другата комедијантско движење без никаква политичка програма. Конечно, но и најважно! Долгогодишната доминација на коалицијата ЦДУ/ЦСУ, како централно десни политички партии, и левоцентристичката СПД во Германија, е завршена. ЦДУ, сè уште, е водечка политичка партија во Германија, но е предизвикана од националпопулистичката АФД („Алтернатива за Германија“). СПД, со околу 16% популарност, веќе е зад Зелената партија (што, по себе, не е лоша вест бидејќи Зелената партија е либералносоцијална и умерена партија), а не многу пред партијата „Левица“, којашто, иако не е радикална, сепак е левопопулистичка партија.² Сепак, АФД, како своевиден современ феномен на политичката сцена во Германија, е партија која на минатите Парламентарни избори во 2017 година, успеа да привлече, не единствено разочарани десничари од политиката на канцеларката Меркел, туку и значителен број на поранешни гласачи на социјалдемократите. Иако декларативно со неолиберална програма, оваа партија привлече гласачи со различни економско-социјални погледи и приоритети, но еднакво гневни и песимисти, што, ако се имаат предвид историските случувања од пред осумдесетина години, е потенцијален отровен коктел за политичката сцена во Германија.³

2 SPIEGEL ON LINE, Sonntagsfrage, Umfragen zu Bundestags- und Landtagswahlen, 27.2.2019, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/sonntagsfrage-umfragen-zu-bundestagswahl-landtagswahl-europawahl-a-944816.html> (последен пат пристапено на 2.3.2019).

3 Tilman, S., AFD Wähler, Nicht nur die kleinen Leute, ZEIT ON LINE, , 23.8.2017, <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2017-08/afd-waehler-terrorbekaempfung-integration> (последен пат пристапено на 2.3.2019).

Оваа групација на партии и движења, после релативниот успех на повеќе национални парламентарни избори во државите-членки, сега се подготвува за својот поход кон Брисел, односно Европскиот парламент, а подоцна и Европската комисија. Тие, во различни изјави, често го нагласуваат „историскиот“ карактер на претстојните избори, ветувајќи дека ќе се спротивстават на „бирографијата“ во Брисел, којашто, според нив, нема демократска легитимација, сака да ги уништи националните држави, им служи на големите мултинационални корпорации и сака да ја преплави Европа со мигранти од Африка и Блискиот Исток. Овие фрази ја затскриваат суштината на овој политички антипроект. Неговата вистинска цел е рушење на темелните вредности на европскиот проект, каков што го познаваме. Дел од нив сакаат некоја „нова Европа“, со нови цели и вредности, а дел, едноставно, сакаат деконструкција на постојниот политички поредок во ЕУ и, конечно, на самата ЕУ.

Битка за опстанок: социјалдемократите пред историското „да се биде или да не се биде“

Во мај, избирачите ќе гласаат за 751 или 705 пратеници во Европскиот парламент, коишто ќе претставуваат 28 или 27 држави-членки и 512 милиони граѓани, или 66 милиони помалку. Ова е резултат на неизвесниот исход на излегувањето на Обединетото Кралство од ЕУ. Мелодрамата наречена БРЕГЗИТ требаше „успешно“ да заврши на 29 март оваа година, со излегувањето на Велика Британија од ЕУ, а по постигнатиот договор. Но, неуспешното гласање во Парламентот во Лондон и одбивањето на Брисел да преговара за нов договор за излегување на Велика Британија од ЕУ, го однесе процесот во слепа улица. Интересно, пратениците во Вестминстер, исто така, одбиваат излегување без договор (т.н. *No-Deal-BREXIT*), така што, сè што останува е да се одложи излегувањето за пократок или подолг период, за што постои расположение за договор во Брисел или да се организира втор референдум со истото прашање во Обединетото Кралство. И во двата случаи, Велика Британија би била членка на ЕУ во времето на изборите и, согласно правилата, би требало да организира избори за Европскиот парламент и за своите гласачи. Но, процесот поврзан со БРЕГЗИТ е толку хаотичен што секој заклучок пред некаков конечен договор би бил избрзан.

Партијата на европските социјалисти (ПЕС), односно Групата на социјалистите и демократите во Европскиот парламент (Сид) се наоѓаат во најтешка ситуација од своето постоење, паралелно со генералната криза на социјалдемократијата во Европа. Според едно од последните истражувања на популарноста на социјалдемократските партии во државите-членки (партии коишто се членки на ПЕС), состојбата е повеќе од загрижувачка. Социјалдемократите имаат најмала популарност во: Холандија и Ирска, со 6%, Полска 7%, Грција 8%, Франција 10%. Нешто „попристојна“ бројка, но историски најлоши резултати, имаат во Германија, и тоа со 15%. Релативно добри се резултатите во Унгарија и Финска, со 21% и Словачка, со 23%. Добра, но не и посакувана поддршка, имаат во: Шпанија, со 25%, Австрија 26 %, Романија и Данска 27% и Шведска 29%. Висока поддршка имаат во Бугарија 33%, Португалија 39%, а во малата Малта, се чини, дека се единствената релевантна политичка сила со дури 63% поддршка.⁴

Сепак, практичните сфаќања на основните вредности на социјалдемократските партии во ЕУ не се исти, односно постојат умерени до значителни разлики. Затоа, бројките можат да нè однесат кон погрешни заклучоци без соодветна контекстуална анализа. Имено, носечкиот кандидат на социјалдемократите во кампањата, израз попознат во неговата германска варијанта *Spitzenkandidat*, Франс Тимерманс, актуелниот прв потпретседател на Европската комисија, се соочува со многу поголеми проблеми од едноставното мерење на рејтинзите. Овој политичар од Холандија, несомнено цврст бранител на европскиот проект и европските вредности, не е екстремно популарен и инспиративен политички лик како, на пример, Берни Сандерс или Џереми Корбин. Таквата популарност не зборува за вистинските способности на кандидатот, коишто кај Тимерманс се потврдени и големи, но, секако, влијае врз „обичниот“ гласач при носењето на одлука за кого да се гласа.

Иронично, но Тимерманс доаѓа од државата и партијата, каде што, за жал, социјалдемократите, според најновите резултати, имаат најмала популарност. Значи, тој во старт не може да се надева на преголема помош од својата матична партија ПВДА („Партија на работата“) којашто и самата е во битка за своето опстојување. Политичката и партиската фрагментација на Европа се дополнителен

4 Müller, P., Der Anti-Orban, Der Spiegel, бр. 9, 23.2.2019 година, , стр. 25.

проблем за секој умерен и прогресивен политичар, а особено за еден автентичен социјалдемократ.⁵ Добрата популарност на социјалдемократите во: Малта, Португалија, Бугарија, но и Шведска, Данска и Австрија се „анулира“ со слабите резултатите во: Франција, Полска, но и во Германија, ако се знае дека од овие држави, според бројноста на избирачите, се избираат многу повеќе пратеници отколку од првата група на држави.

Бројките укажуваат и на состојбата на партиската инфраструктура во соодветните држави-членки. И покрај добрата волја, сестринските партии во: Франција, Полска, Грција, Холандија и Ирска имаат слаба или сериозно оштетена инфраструктура за да организираат успешна кампања. Германската СПД има одлична инфраструктура, но се соочува со внатрешни превирања поради несигурната иднина. Во Финска, кампањата ќе зависи од исходот на националните избори во март, а во Шпанија, кампањата ќе се совпадне со кампањата за националните предвремени избори, коишто, без сомнение, ќе бидат приоритет за тамошната партија. Нешто постабилна е ситуацијата во Шведска, каде што социјалдемократите успеаја да бидат носечка партија во новата коалициска Влада. Слична е состојбата и во Португалија и Малта, каде што политичката ситуација е релативно поволна.

Следен проблем е фрагментацијата и неконзистентноста во семејството на социјалдемократските партии. Имено, многу социјалдемократи, со целосно право, им забележуваат на централно десните партии и нивната партија на ниво на ЕУ, Европската народна партија (ЕПП), како и на нивниот *Spitzenkandidat*, Манфред Вебер од баварската ЦСУ, зошто не се оградуваат од политичари како Виктор Орбан и не ја исклучат од членство ФИДЕС. Но, состојбата не е идеална ниту кај социјалдемократските партии. Автентичниот социјалдемократ и доблесен политичар Тимерманс, веројатно, нема да се чувствува многу пријатно кога ќе настапува во Романија со владејачките социјалдемократи, кои се осомничени за бројни корупциски афери. Ниту, пак, во Словачка каде што доскорешниот премиер Фицо, со ставовите за бегалците и имиграцијата, е многу поблизок до Орбан, отколку до Тимерманс. Социјалдемократите во Данска имаат многу поригиден став од ПЕС и нордиските

⁵ Dören-Schwall, A., Europa am Scheideweg?, Neue Gesellschaft, Frankfurter Hefte, бр. 1/2 2019, стр. 5-6

социјалдемократи кон истите прашања, што е дополнителен проблем за Тимерманс. Посебен случај е Бугарија, каде што Бугарската социјалистичка партија (БСП) негува, најблаго кажано, „чудни“ односи со режимот на рускиот претседател Владимир Путин.

Веројатно, најапсурдна ќе биде ситуацијата со лабуристите во Велика Британија, доколку оваа држава, сепак, организира избори за Европскиот парламент. Внатрешнопартиски, односно во рамките на ПЕС, Лабуристичката партија не учествуваше во изборот на Тимерманс за носечки кандидат. Но, тоа е помалиот проблем. Клучното прашање е која ќе биде пораката за гласачите во Обединетото Кралство. Франс Тимерманс е за силна Европа и „сè поблиска Унија“. Џереми Корбин, лидерот на лабуристите, е против постигнатиот договор на премиерката Меј со ЕУ за излегување на Велика Британија, исто така е против *No-Deal-BREXIT*, но нема дециден став, на пример, за нов референдум. А, токму новиот референдум, според многу испитувања на јавното мислење во Обединетото Кралство, би можел да ја укине одлуката од претходниот референдум и да го зачува членството на Велика Британија во ЕУ. Доколку се потсетиме и на, често, амбивалентните ставови и изјави на Корбин за ЕУ во минатото, но и на неговиот внатрешнопартиски судир со истакнати поддржувачи на членството на Обединетото Кралство во ЕУ, како што се поранешниот лидер на лабуристите и премиер, Блер, и поранешниот лидер Милибанд, тогаш задачата за Тимерманс е уште посложена.

За европската социјалдемократија изборите во мај се многу повеќе од редовни избори за Европскиот парламент. Тие можат да бидат почеток на нова енергија за социјалдемократијата, но можат да бидат и почеток на крајот на доминацијата на социјалдемократијата во политичкиот спектар лево од центарот. Тоа ќе биде, не само исклучително неповолен развој за социјалдемократијата, туку и вистинска трагедија за иднината на ЕУ и европскиот проект во целина.

Проширувањето на ЕУ кон западниот Балкан и европските избори – значајна тема или жртва на популизмот?

Суштината на европскиот проект, односно на Европската Унија, е во нејзините основни принципи. Тие се: демократијата, владеењето на правото, односно правната држава, почитувањето, заштитата и промоцијата на човековите права и четирите слободи, односно: слободното движење на стоките, услугите, капиталот и луѓето. Но,

основни идеи водилки кои ги сумираат овие принципи се идејата за „сè поблиска Унија“, како гаранција за трајниот мир во Европа и правото на секоја држава на европскиот континент да се придружи, односно да побара да стане членка на ЕУ, по исполнувањето на пропишаните критериуми и со согласност на сите држави-членки.

Оптимизмот и еуфоријата за европскиот проект, карактеристични за периодот по рушењето на Берлинскиот ѕид и демократската транзиција во Источна Европа во деведесеттите години на 20. век и првата декада на 21. век, се минато. Некогашната еуфорија е заменета со политички цинизам, а некогашниот оптимизам, со несигурност и скепса за иднината.

Користењето на прашањето на проширувањето во негативен контекст е состојба којашто претходи на денешниот популистички „триумф“. Всушност, популистичкиот подем и антипроектот, токму преку оваа тема, и започна. Приказните за полскиот водоводџија кој ќе ја преземе работата на занаетчијата во: Велика Британија, Франција или Германија, или колоните емигранти од Источна Европа кои ќе одбиваат да работат за да ги искористуваат социјалните услуги во развиените западни држави, се вистинскиот почеток на популистичкиот подем.

ЗА ЕВРОПСКАТА
СОЦИЈАЛДЕМОКРАТИЈА
ИЗБОРИТЕ ВО МАЈ СЕ МНОГУ
ПОВЕЌЕ ОД РЕДОВНИ ИЗБОРИ
ЗА ЕВРОПСКИОТ ПАРЛАМЕНТ.
ТИЕ МОЖАТ ДА БИДАТ
ПОЧЕТОК НА НОВА ЕНЕРГИЈА
ЗА СОЦИЈАЛДЕМОКРАТИЈАТА,
НО МОЖАТ ДА БИДАТ
И ПОЧЕТОК НА КРАЈОТ
НА ДОМИНАЦИЈАТА НА
СОЦИЈАЛДЕМОКРАТИЈАТА
ВО ПОЛИТИЧКИОТ
СПЕКТАР ЛЕВО ОД
ЦЕНТАРОТ. ТОА ЌЕ БИДЕ,
НЕ САМО, ИСКЛУЧИТЕЛНО
НЕПОВОЛЕН РАЗВОЈ ЗА
СОЦИЈАЛДЕМОКРАТИЈАТА,
ТУКУ И ВИСТИНСКА
ТРАГЕДИЈА ЗА ИДНИНАТА НА
ЕУ И ЕВРОПСКИОТ ПРОЕКТ

Веднаш по изборите за Европскиот парламент во 2014 година и изборот на новиот состав на Европската комисија, нејзиниот тогашен новоизбран претседател Јункер, во своето инаугуративно обраќање пред пратениците во Европскиот парламент, помалу триумфално, обзнани дека во мандатот на таа Комисија нема да има проширување. Се разбира, оваа констатација на Јункер беше реалистична. Никој и не очекуваше дека било која од тогашните држави-кандидатки ќе станат членки на ЕУ до 2019 година. Но, тонот на пораката беше поважен од нејзината содржина. Целта беше да се смират негативните страсти, поттикнати од, сè уште, малата група на т.н. евроскептици во Европскиот парламент.

Наспроти таквите пораки, германската канцеларка Ангела Меркел решена да го одржи оптимизмот кај државите-кандидатки и потенцијалните држави-кандидатки, но и свесна за значењето на западниот Балкан за мирот и стабилноста во Југоисточна Европа, го започна т.н. Берлински процес. Започнат како идеја за помирување, со конференција во Берлин во 2014 година, на стотата годишнина од почетокот на Првата Светска Војна, чијшто повод беше атентатот врз австрискиот престолонаследник, токму во Сараево, набрзо проектот се трансформираше во процес со годишни конференции и сопствена содржина и дефинирани цели. Програмата на Берлинскиот процес се базира врз три столба, односно: дипломатски, економски и т.н. меки аспекти (политичка соработка и помирување, економска соработка, социјална политика, со фокус на невработеноста, а особено младинската невработеност, како и младинска размена и соработка со цивилното општество). Непосредна последица од Берлинскиот процес е Регионалната канцеларија за младинска соработка на западниот Балкан, основана во 2016 година.

Во меѓувреме, секоја од државите, со поскупо или поамбициозно темпо напредува кон заедничката цел. Србија и Црна Гора ги имаат започнато преговорите за членство и се во напредна фаза. Северна Македонија и Албанија се кандидатки за членство, но се надеваат да ги започнат преговорите во втората половина на 2019 година, а Босна и Херцеговина се надева на кандидатски статус, но е дел од процесот за стабилизација и асоцијација. Косово е во специфична ситуација, бидејќи не е признато како независна држава од пет држави-членки на ЕУ, но се надева на скорешна визна либерализација. Секоја од овие држави има значителни проблеми, но и определени успеси во изминатиот период. Србија се соочува со растечки авторитаризам на владејачката партија и претседателот Вучиќ. Босна и Херцеговина неуспешно се обидува да ги надмине внатрешните блокади предизвикани од сложениот политички систем и државно-административното уредување како резултат на Дејтонскиот мировен договор. Албанија минува низ внатрешни конфликти меѓу владејачките социјалисти и опозиционите демократи. Косово се радикализира како резултат на релативниот неуспех во преговорите со Србија за конечниот статус. Единствено Северна Македонија, после големата политичка и демократска криза, покажува значителен напредок во последната една и пол

година. Договорот за добрососедство со Бугарија, решавањето на спорот за името со Грција и затворањето на последното прашање од Охридскиот договор врзано со службената употреба на албанскиот јазик, се гигантски чекори напред за државата којашто сè до неодамна се наоѓаше на работ на граѓански немири и во длабока демократска криза.⁶

Сепак, се чини, дека има значаен јаз во ставовите на европските институции и институциите на државите-членки. Додека Европската комисија во 2018 година усвои посебна Стратегија за проширувањето кон државите на западниот Балкан⁷, со оптимистичко сценарио, барем Србија и Црна Гора да станат членки на ЕУ до 2025 година и отворена можност за приклучување на останатите, поддршката во државите-членки за проширувањето е релативно скромна. Иако, просечната поддршка сè уште е пристојна, околу 43% на ниво на Унијата, сепак таа е значително повисока во новите држави-членки од Источна Европа, наспроти западните, водечки држави, со неколку исклучоци, како Шпанија. На пример, во следниот претседавач со ЕУ од 1 јули, Финска, таа е најниска во ЕУ и изнесува само 28%.⁸

Напуштањето на проширувањето и неактивноста на ЕУ како резултат на стравот од популистичкиот одговор или, уште полошо, доколку популистите успеат да влезат во Европската комисија или имаат значителен број на членови во Советот, може да има исклучително лоши последици за регионот, но и за цела Европа.

Првата група на последици може да бидат политичката нестабилност и обновата на меѓуетничките и меѓуверските конфликти во регионот. Конфликтите можат да создадат бранови на бегалци што ќе ја дестабилизираат, и онака, фрагилната состојба во ЕУ. Дури и да нема вооружени конфликти, при политичка нестабилност можат да колабираат, и онака, слабите институции на овие држави и да

6 Sinisalo, S., Spasov, A., Finnish EU Presidency and the Enlargement in the Western Balkans, Kalevi Sorsa Foundation, Helsinki: 2019, стр. 12-15.

7 European Commission, Communication from the Commission to the European parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, A Credible Enlargement Perspectives for and Enhanced EU Engagement with the Western Balkans, Strasbourg: 2018 https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-credible-enlargement-perspective-western-balkans_en.pdf (последен пат пристапено на 2.3.2019)

8 European Commission, Standard Eurobarometer 90-Annex, 2018, [europa.eu/rapid/press-release_IP-18-6896_en.pdf](https://ec.europa.eu/rapid/press-release_IP-18-6896_en.pdf) (последен пат пристапено на 2.3.2019)

ја загрозат безбедноста на надворешните граници на ЕУ преку повторното отворање на, т.н. „Балканска рута“ за бегалци и мигранти од Блискиот Исток и Авганистан.

Втората група на последици може да биде економска стагнација и социјални немири. Високата стапка на невработеност, особено младинската невработеност, е потенцијал за социјални немири. Во недостаток на инвестиции овие држави, уште повеќе, ќе станат за-

ПРОШИРУВАЊЕТО
СО АСПИРАНТИТЕ ЗА
ЧЛЕНСТВО НЕ СМЕЕ ДА БИДЕ
ДЕГРАДИРАНО ПОРАДИ
СТРАВОТ ОД ПОПУЛИСТИЧКИ
ОДГОВОР. АКО ТОА
ПРАШАЊЕ СЕ ДЕГРАДИРА,
ТОГАШ СЕ ДЕГРАДИРА
ОСНОВНАТА СУПСТАНЦИЈА
НА ЕВРОПСКИОТ ПРОЕКТ. А,
ТОКМУ ДЕКОНСТРУКЦИЈАТА
НА ТАКВАТА ИДЕЈА
ЗА ЕВРОПА, ПРЕКУ
СПРОВЕДУВАЊЕТО НА АНТИ-
ПРОЕКТ, Е НАЈГОЛЕМАТА
ЖЕЛБА НА ПРОТИВНИЦИТЕ
НА ОБЕДИНЕТА ЕВРОПА
ЧИИШТО ГРАЃАНИ ЖИВЕАТ
ВО ТРАЕН МИР И ЕКОНОМСКИ
И СОЦИЈАЛЕН ПРОСПЕРИТЕТ.
ПРОГРЕСИВНА ЕВРОПА ТОА
НЕ СМЕЕ ДА ГО ДОЗВОЛИ

висни од инвестиционата поддршка од Кина, што е неповолен развој за европските држави.

Третата група на последици може да бидат нови безбедносни предизвици и тероризам. Круцијални предизвикувачи на ЕУ и западниот свет се: Русија, актуелниот режим во Турција и различни недржавни групи, а особено радикалните исламисти. Имајќи ја предвид етничката и верската композиција на овие држави, но и сегашното активно мешање на Русија и, делумно, актуелниот режим во Турција, во внатрешната политика на државите, овие негативни процеси брзо ќе ескалираат со, потенцијално, трагични последици.⁹

Досегашниот тек на кампањата не го вклучува прашањето на проширувањето. Се разбира, во текот на кампањата, не е исклучено ова прашање да биде употребено во негативен контекст, односно злоупотребено од страна на популистите. Но, важно е да се има предвид и дека не единствено меѓу популистите, туку и меѓу водечките политичари во Европа се промовира определена скепса околу проширувањето. На пример, претседателот на Франција Макрон, јасно се спротивставува на проширувањето на ЕУ без институционална реформа на ЕУ. Како точно Макрон ја замислува институционалната реформа и до кога би била таа пречка за идното проширување, за сега останува неодаговорено прашање. Прв тест за овој релативно несинхронизиран

⁹ Sinisalo, S., Spasov, A., Finnish EU Presidency and the Enlargement in the Western Balkans, Kalevi Sorsa Foundation, Helsinki: 2019, стр. 16-18

настап на „мејнстрим“ политичарите ќе биде јунскиот самит на ЕУ кога ќе треба да се одлучува, токму, за доделувањето на датум за преговори за членство на Северна Македонија и на Албанија.

Наместо заклучок: како понатаму во новата реалност?

Новата реалност незапирливо пристигнува. Резултатите од изборите за Европскиот парламент, не можат, неколку месеци однапред, со сигурност, прецизно да се предвидат. Но, тенденциите се релативно јасни и постои голема веројатност дека ќе се соочиме со изменета, ако не и нова политичка реалност. Најголемата стратешка грешка ќе биде да се превиди или свесно игнорира таквата реалност. Соочувањето со неа не значи и нејзино прифаќање во насока на помирување со таквата реалност.

Голем придонес во кризата на европскиот проект има: кризата на политичките идеи; инертноста на традиционалните политички партии; неконтролираната глобализација и дивеењето на неолибералниот капитализам. Во рамките на наведеното, кризата на социјалдемократијата е една од клучните причини за кризата на европскиот проект. Обновата на социјалдемократијата преку проектот за „трет пат“, очигледно, е неуспешна. „Третиот пат“ им донесе на социјалдемократите еднодецениска доминација со политичката сцена на Европа, но и го предизвика големиот пад. Со тоа ја покажа својата инстантна успешност, но долгорочна неодржливост.

Обновата на „ленинистичките“ идеи кај радикалната левица е симптом на кризата, а не лек за неа. Но, и заблудите дека во ерата на глобализацијата нема работници, туку вработени, како метафора за исчезнување на тензијата меѓу трудот и капиталот, исто така, е заблуда. Имиграцијата, сфатена единствено како брзо решение за демографската криза и недостатокот од работници, без вистинска интеграција и прифаќање на уставните и цивилизациските вредности на Европската Унија и нејзините држави-членки е пат кон општествена сегрегација, нетрпеливост и, можен, конфликт. Конечно, „сè поблиска Унија“ без „Европски полис“, исто така, е неодржливо.

Како што истакнавме, една од двете основни идеи кои ги обединуваат основните принципи на европскиот проект и Европската Унија е правото на секоја држава на европскиот континент да се придружи, односно да побара да стане членка на ЕУ, по исполнувањето на пропишаните критериуми и со согласност на

сите држави-членки. Затоа, прашањето за проширувањето со аспирантите за членство не смее да биде деградирано поради стравот од популистичкиот одговор. Ако тоа прашање се деградира, тогаш се деградира основната супстанција на европскиот проект. А, токму деконструкцијата на таквата идеја за Европа преку спроведувањето на антипроект е најголемата желба на противниците на обединета Европа, чиишто граѓани живеат во траен мир и економски и социјален просперитет. Прогресивната Европа тоа не смее да го дозволи.

(Авторот е доцент на Правниот факултет „Јустинијан Први“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје, Програмски менаџер во Прогрес-Институт за социјална демократија.)

СОЗДАВАЊЕ ОДРЖЛИВА И ДОЛГОРОЧНА СТРУКТУРА ЗА ПРЕГОВАРАЊЕ И ПРИСТАПУВАЊЕ ВО ЕУ

КАЛИНКА ГАБЕР

ПРИСТАПУВАЊЕТО КОН ЕУ НА ЗЕМЈИТЕ КАНДИДАТКИ Е КОМПЛЕКСЕН, СКАП И ДОЛГОТРАЕН ПРОЦЕС СО ДВЕ ПАРАЛЕЛНИ ТРАЕКТОРИИ. ПРВАТА Е АСОЦИЈАТИВНИОТ ПРОЦЕС, КОЈ СЕ БАЗИРА НА ДОГОВОРОТ ЗА СТАБИЛИЗАЦИЈА И АСОЦИЈАЦИЈА И КОЈ ЈА НУДИ ГЛАВНАТА РАМКА ЗА ХАРМОНИЗАЦИЈА НА ДОМАШНОТО ЗАКОНОДАВСТВО СО ЕВРОПСКОТО, ПРАВНИТЕ АКТИ НА ЕУ И ПРЕСУДИТЕ НА ЕВРОПСКИОТ СУД НА ПРАВДАТА, НО И АЛАТКИТЕ И МЕХАНИЗМИТЕ ЗА НЕГОВА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ВО НАЦИОНАЛНИОТ ПРАВЕН ПОРЕДОК. ВТОРИОТ, ПРОЦЕСОТ НА ПРЕГОВАРАЊЕ СО ЕУ, СЕ ОДНЕСУВА НА УСЛОВИТЕ ПОД КОИ ПОТЕНЦИЈАЛНАТА ЗЕМЈА ЧЛЕНКА ЌЕ ПРИСТАПИ КОН „КЛУБОТ“. ТОЈ СЕ ЗАНИМАВА САМО СО СПЕЦИФИЧНИТЕ ПРОБЛЕМИ НА ТРАНСПОЗИЦИЈА И ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА *ACQUIS*

Кратка анализа на претходните рунди на проширување јасно укажува дека не постои универзална формула или пристап за брзи и успешни преговори за пристапување во Европската Унија. Сега, кога големите политички прашања и извонредно храбрите политички одлуки се зад нас, ќе беше многу пригодно и лесно да можевме да продолжиме на брза трака за пристапување кон Европската Унија. Меѓутоа, она што често се заборава е дека членството во ЕУ не е цел сама по себе. За разлика од членството во НАТО, каде чинот на пристапување кон воено-безбедносниот-политички сојуз со себе носи нова додадена вредност, во смисла на обезбедување безбедносни гаранции во волатилен регион каков што е Западниот Балкан, кога станува збор за Европската Унија, трансформативната моќ на процесот и прилагодувањето на општеството, админи-

стративните капацитети, нормативната рамка и вредносниот систем воопшто има далеку поголема тежина од членството само по себе.

Пристапувањето кон ЕУ на земјите-кандидатки е исклучително комплексен, скап и долготраен процес, кој, барем иницијално,

дефакто се движи по две паралелни траектории. Првата се однесува на асоцијативниот процес, кој се базира врз договорите за стабилизација и асоцијација и кој ја нуди главната рамка за хармонизација на домашното законодавство со европското правно наследство, правните акти на Европската Унија и пресудите на Европскиот суд на правдата, но и алатките и механизмите за негова имплементација во националниот правен поредок до денот на пристапување. Вториот процес, процесот на преговарање со Европската Унија, се однесува на условите под кои потенцијалната земја-членка ќе пристапи кон „Клубот“. Тој, во основа, се занимава само со специфичните проблеми на транспозиција и имплементација на *acquis*-то. Двата процеса се тесно поврзани и како што преговорите напредуваат, тие сè повеќе и повеќе се приближуваат, за конечно да се спојат во една единствена точка и покана за членство во ЕУ.

Ефективна и ефикасна административна рамка за управување со преговорите

Институционалната инфраструктура и хоризонталните и вертикалните врски помеѓу институциите, телата и заинтересираните страни потребни за успешно водење на процесот на преговори и пристапување кон ЕУ се темелат врз начелото на институционална автономија – секоја држава е слободна да развие свој, автохтон модел во зависност од административната и политичка култура. Без разлика на националните специфики на земјите кои во минатото поминаа низ овој процес, од аспект на институционална рамка задолжена за спроведување на пристапните преговори, јасно е дека администрацијата е основниот и клучен ентитет во управувањето и координацијата. Процесот на преговори и пристапувањето кон ЕУ ѝ наметнува на администрацијата серија комплексни реформски процеси кои изискуваат силна координација меѓу министерствата и другите релевантни институции. Развивањето на нови политики усогласени со политиките на ЕУ, транспозицијата на правото на ЕУ во националниот правен систем, внатрешниот политички дијалог, но и дијалогот со ЕУ, програмирањето и имплементацијата на претпристапната помош и подготовката за водење пристапни преговори се засебни процеси, во чија срж се наоѓа администрацијата. Постапувањето на ефективна и ефикасна административна рамка за управување со преговорите за членство и јасната институционална

структура за хоризонтална и вертикална координација се од врвно значење за земјата-кандидат, бидејќи нивното функционирање во пракса директно ќе влијае врз брзината и успехот на процесот на пристапување. Битен страничен ефект од солидно поставената институционална рамка за пристапување е темелната подготовка пред пристапувањето која ќе ја минимизира потребата од бројни, долги транзициски периоди кои, следствено, би го комплицирале и нарушиле преземањето и спроведувањето на политиките на ЕУ.

Постојниот институционален механизам за управување и координација на евроинтегративниот процес во Република Северна Македонија вклучува традиционални структури со експерти во рамките на административната инфраструктура кои имаат акумулирано искуство и знаење во имплементацијата на Спогодбата за стабилизација и асоцијација. Петнаесет циклуси на Комитетот и поткомитетите на САА, искуството во подготовката и спроведувањето на Националната програма за усвојување на правото на Европската Унија (НПАА), како сеопфатен долгорочен документ кој ја дефинира динамиката на усвојувањето на правото на ЕУ, стратегиските насоки, политиките, реформите, структурите, ресурсите и роковите што треба да се реализираат со цел Република Северна Македонија да ги исполни условите за членство во Европската Унија, редовното годишно известување за достигнувањата и напредокот на земјата, како и напластеното искуство во: програмирањето, спроведувањето, мониторингот и евалуацијата на инструментот за претпристапна поддршка (ИПА), претставуваат солидна основа во пресрет на влегувањето во новата фаза на односи со Европската Унија.

Сепак, Одлуката на Европскиот совет од јуни 2018 година и обезбедувањето на јасна перспектива за почеток на пристапните преговори, неизбежно создаде потреба за подобрување и проширување на постојната структура со нови тела, со цел рефлектирање на новата политичка реалност. Оттаму, на 31 јули 2018 година, Владата на Република Северна Македонија го усвои концептот на структурата која ќе ги води и управува пристапните преговори, го именува главниот политички и главниот технички преговарач, а во моментот ги финализира нормативните акти кои до детаљ ќе ги утврдат: надлежностите на различните тела на структурата, линиите на одговорност, координација и комуникација. Покрај главниот политички и главниот технички преговарач, преговарачката структура на Република Северна Македонија се состои и од:

- **Координативно тело** на процесот на пристапување кон ЕУ, претседавано од претседателот на Владата, како работно тело на Владата на кое ќе се дискутираат преговарачките позиции и кое врз основа на пропишана постапка истите ќе ги поднесе до Владата за нивно усвојување. Координативното тело ќе дискутира за сите прашања поврзани со преговорите и ќе одлучува за најчувствителните теми кои произлегуваат од процесот на преговорите. Координативното тело е составено од: претседателот на Владата; сите заменици на претседателот на Владата; министерот за надворешни работи; министерот за финансии; министерот за внатрешни работи; министерот за правда; министерот за економија; министерот за информатичко општество и администрација; како и главниот технички преговарач.
- **Државна делегација за пристапните преговори** на Република Северна Македонија кон ЕУ ќе ги води пристапните преговори врз основа на добиениот мандат од државите-членки на ЕУ и ќе биде одговорна за обезбедување непречен тек на преговорите за сите поглавја на *acquis*-то. Шеф на државната делегација е главниот политички преговарач – заменик-претседателот на Владата задолжен за европски прашања. Членови на државната делегација се и: министерот за надворешни работи, во својство на заменик-шеф на државната делегација, главниот технички преговарач, шефот на Мисијата на Република Северна Македонија при ЕУ, како и секретарот на преговарачката група. Во работата на државната делегација, по покана, ќе може да учествуваат и други членови на Владата, како и други релевантни чинители, во зависност од потребите и темите коишто ќе бидат предмет на меѓувладината конференција. Секретаријатот за европски прашања (СЕП) ќе обезбедува стручна, техничка и административна поддршка на државната делегација.
- **Преговарачка група** е тело коешто ќе биде задолжено за експертското и техничкото ниво на преговорите за сите 33 поглавја од преговорите. Преговарачката група ќе ги разгледува и утврдува предлог-переговарачките позиции и ќе ги доставува до Координативното тело и Владата. Предвидено е за својата работа да одговара пред главниот технички

преговарач и пред Владата и да ги извршува своите обврски во согласност со насоките и инструкциите на главниот политички преговарач/шефот на државната делегација. Преговарачката група ќе се состои од: главниот технички преговарач и членови на преговарачката група задолжени за одредени поглавја од *acquis* - преговарачи; шефот на Мисијата на Република Северна Македонија при ЕУ; како и секретарот на преговарачката група.

- **Канцеларија на главниот технички преговарач** е тело задолжено за поддршка на извршувањето на задачите и дневните активности на главниот технички преговарач. Канцеларијата е сместена во Кабинетот на претседателот на Владата на Република Северна Македонија. Дел од Канцеларијата ќе ги извршува своите задолженија во рамките на Мисијата на Република Северна Македонија при ЕУ во Брисел и ќе биде примарно фокусирана на комуникација со претставниците на ЕУ институциите. Канцеларијата во Брисел ќе биде каналот за комуникација на преговарачката структура со ЕК и ќе го координира доставувањето на релевантни материјали и документи во преговарачкиот процес двонасочно, меѓу преговарачките структури и ЕК.
- **Работни групи за подготовка на преговорите** по сите поглавја од *acquis*-то, како континуитет на работните групи на НПАА, ќе бидат телата во кои ќе се врши: аналитичкиот преглед на европското законодавство, степенот на транспозиција и основното формулирање на преговарачките позиции. Секоја работна група ќе биде составена од: преговарач (член на преговарачката група за релевантното поглавје); раководител на работната група; заменик-раководител; секретар на работната група; заменик-секретар на работната група и членови.
- Конечно, **Секретаријатот за европски прашања**, под директна надлежност на заменик-претседателот за европски прашања, ќе ја врши функцијата на Секретаријат на преговарачката група и ќе има задача: да го организира, координира и синхронизира процесот на европска интеграција, но и да обезбеди: стручна, техничка и административна поддршка на државната делегација и преговарачката група.

Секретаријатот, согласно постојните изворни надлежности, ќе има главна улога во координацијата на задачите поврзани со преговорите за: пристапување, техничка подготовка на активностите на работните групи за подготовка на преговори за одделни поглавја и изработка на извештаи во текот на: преговорите, планирањето и хоризонталната координација при транспозицијата и целосната хармонизација на домашното законодавство со законодавството на ЕУ; поддршка и насочување на процесот на јакнење и градење на институциите; превод на европските правни акти; координација на странска помош; следење на реализацијата на донациите во функција на европската интеграција; ажурирање и чување на сите релевантни бази на податоци поврзани со процесот на преговори и информирање и комуникација во врска со ЕУ и процесот на европска интеграција. Работата на Секретаријатот ќе ја координира секретарот на преговарачката група, кој се назначува и разрешува од страна на Владата, на предлог на главниот политички преговарач, во согласност со главниот технички преговарач.

ВРЕДНОСТА НА ПРИСТАПНИОТ ПРОЦЕС НЕ ПРОИЗЛЕГУВА ЕДИНСТВЕНО ОД НЕГОВАТА КРАЈНА ЦЕЛ - ЗАЧЛЕНУВАЊЕ ВО ЕУ. „ТОА Е САМО ПОЧЕТОК НА НОВА ФАЗА – БИТЕН НАСТАН ВО ЕДЕН ТЕКОВЕН ПРОЦЕС.“ ТОКМУ СВЕСНОСТА ЗА ОВА БЕШЕ ВО ОСНОВАТА ЗА СОЗДАВАЊЕ ОДРЖЛИВА И ДОЛГОРОЧНА СТРУКТУРА ЗА ПРЕГОВАРАЊЕ И ПРИСТАПУВАЊЕ ВО ЕУ, БИДЕЈЌИ САМО ПРЕКУ ЕДЕН СОЛИДЕН, ИСКУСЕН И УСПЕШЕН КООРДИНАТИВЕН МЕХАНИЗМ ВО ПРЕГОВАРАЧКИОТ ПРОЦЕС, РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА ЌЕ СЕ СТЕКНЕ СО ПОТРЕБНОТО ИСКУСТВО ЗА МАКСИМАЛНО УСПЕШНО ДА ОДГОВОРИ НА ПРЕДИЗВИЦИТЕ ЗА КООРДИНАЦИЈА И УСОГЛАСУВАЊЕ НА РАЗЛИЧНИТЕ СТАВОВИ И ПОЛИТИКИ ВО МОМЕНТОТ КОГА ЌЕ СТАНЕ ЗЕМЈА ЧЛЕНКА

Успешноста во управувањето со преговорите за членство, како и успешната подготовка на преговарачките позиции, покрај капацитетот на горенаведените тела на преговарачката структура директно ќе зависи и од способноста на носителите на политички одлуки да го отворат процесот кон други општествени и институционални чинители и интереси и со тоа да ги постават темелите на нова култура на (добро) управување. Суштинско, постојано и конзистентно

вклучување на тела, како што се: Секретаријатот за законодавство (во насока на обезбедување конзистентност на правниот систем и обезбедување стручни мислења за усогласување на предлог-законите и другите прописи со Уставот, со законодавството на ЕУ и со ратификуваните меѓународни договори), Собранието (особено од аспект на неговата надлежност за носење правни акти коишто се целосно усогласени со законодавството на ЕУ), но и на независни и регулаторни тела, како и на граѓанското општество, академската заедница, синдикатите, бизнис заедницата и други ентитети, ќе биде клучно за брзината и успехот на процесот на пристапување. Сложеноста на преговорите бара исклучителна координација и со овие (надворешни) чинители за да се осигури дека сите активности ќе придонесат кон заедничката цел, да се стане членка на ЕУ.

Вредноста на пристапниот процес не произлегува само од неговата крајна цел

Во светло на моменталните состојби, перспективата за отворање пристапни преговори во јуни 2019 година, почетокот на аналитичкиот преглед на правото на ЕУ на објаснувачките состаноци со експертите на Европската комисија и потребата од зајакната координација за почеток на преговорите, СЕП изминатата година ги консолидираше внатрешните структури со цел што поуспешно да одговори на потребите и клучните предизвици на процесот на пристапување, да обезбеди подобро функционирање и да ја потврди својата клучна улога во целиот процес.

Во таа насока, Секретаријатот за европски прашања воспостави проактивен пристап *vis-à-vis* другите државни и недржавни институции и тела и отвори канали за дневна комуникација на ниво на експерти и средна и висока раководна служба за водење на евроинтеграциските процеси. Секретаријатот разви насоки и обезбеди помош и поддршка во подготовката на квалитетно известување за достигнувањата во: реформските области на План 18, придонесот кон работата на поткомитетите на ССА, програмирањето, спроведувањето, мониторингот и евалуацијата на ИПА, но пред сè, подготвителни активности за: организација, координација и синхронизација на идниот процес на европска интеграција и стручната, техничката и административната поддршка која институцијата треба да ја обезбеди во таа нова реалност.

Така, службите во СЕП: веќе го мапираа целокупното ЕУ законодавство, според структурата на поглавјата, подрачјата и темите; ги определија министерствата, носители на одделните поглавја и другите органи на државната управа, институции и заинтересирани страни кои имаат надлежност врз делови од *acquis*-то; во соработка со институциите, носители, лансираше подготвителни активности за мапирање на административните службеници и други службеници вработени во државната управа кои би биле вклучени во работните групи за преговори согласно нивната специфична експертиза; а во соработка со Канцеларијата на главниот технички преговарач: пристапи кон регистрација на индивидуални експерти, високообразовни институции, институти, научни и истражувачки институции и граѓански организации за учество во процесот на пристапните преговори.

Во пресрет на билатералниот скрининг, СЕП ќе пристапи кон освежување на базите на податоци во Секретаријатот, во кои се регистрираат податоците поврзани со Националната програма за усогласување на националното законодавство со тоа на ЕУ (НПАА). Оваа активност нема само да обезбеди увид во волуменот на, досега, транспонираните правни акти на ЕУ во националното законодавство, туку и ќе го утврди: степенот на нивната усогласеност; статусот и квалитетот на, досега, преведените ЕУ акти, вклучително и потребата од дополнување и доработка на термилолошката база; квалитетот на административните капацитети со оценка на потребата од вработување на нови специфични кадри или обезбедување и спроведување на специфични обуки за доедукација на постојните; како и утврдување на расположливите буџетски средства за поддршка на пристапните преговори и продолжување на процесот на хармонизација.

Со заклучоците на Владата од 31 јули 2018 година, Република Северна Македонија ги постави контурите на својата преговарачка структура. Во месеците кои следеа, а во пресрет на конечната одлука за започнување на пристапни преговори, која се очекува дека Европскиот совет ќе ја донесе во јуни 2019, се доразвиваа механизмите за координација, креирање политики и канали на комуникација, со цел утре, кога ќе ги отвориме преговорите за членство, аргументите што ќе ги презентираме пред службите на Европската комисија и претставниците на земјите-членки, да бидат силни, конзистентни

и базирани врз докази. Како што веќе беше споменато на почетокот, вредноста на пристапниот процес не произлегува единствено од неговата крајна цел – зачленување во ЕУ. Напротив, како што Лес Меткалф, светски признатиот експерт по јавен менаџмент и администрација, забележа при подготовките на земјите од Централна и Источна Европа за почеток на преговори во 1998 година:

„Во исто време кога се прават подготовки за преговорите за пристапување, треба да започнат и подготовките за членство. [...] Од управувачка гледна точка, може да се чини дека би било подобро да се концентрираат сите ресурси на обезбедување членство, што е можно побргу, а потоа следствено, да се продолжи со справувањето со членството. Со оглед на ограничените човечки ресурси во владите на кандидатите, овој пристап на „едно по едно“ може да се чини како разумен. [...] Главниот фокус на преговорите не е во волјата за придружување, туку во способноста да се исполнат тешките барања за членство. Во основата на претпочитањето на стратегијата за „едно по едно“, честопати се содржи верувањето дека навистина тешкиот предизвик со кој се соочуваат земјите претставува обезбедувањето членство. Обезбедувањето членство станува политичка цел сама по себе, а не средство за постигнување стратешка цел да се биде во позиција на придобивка од членството. Се претпоставува дека животот станува полесен штом ќе се постигне членството. Случајот е спротивен. Со други зборови, обезбедувањето членство не претставува крај на приказната. Тоа е само почеток на нова фаза – битен настан во еден тековен процес.“

Токму оваа свесност беше во основата за создавање одржлива и долгорочна структура за преговарање и пристапување во ЕУ, бидејќи само преку еден солиден, искусен и успешен координативен механизам во преговарачкиот процес, Република Северна Македонија ќе се стекне со потребното искуство за максимално успешно да одговори на предизвиците за координација и усогласување на различните ставови и политики во моментот кога ќе стане земја-членка.

(Авторката е државен секретар во Секретаријатот за европски прашања)

ЗЕМЈАТА СО „ДУПЛО ДНО“, ШАРЕНАТА РЕВОЛУЦИЈА И ДЕЦАТА

МАНЧО МИТЕВСКИ

ЦЕЛАТА ЕНЕРГИЈА НА ВЛАСТА
ТРЕБА ДА СЕ НАСОЧИ КОН
РЕФОРМИТЕ НА ПРАВНАТА
ДРЖАВА, СТРУКТУРНИТЕ
РЕФОРМИ ВО ЕКОНОМИЈАТА,
ПОДОБРУВАЊЕТО НА
ЖИВОТОТ НА ГРАЃАНИТЕ
И, СЕКАКО, КОН ГОЛЕМОТО
„ПРОЛЕТНО ЧИСТЕЊЕ“, НЕ
САМО НА СОПСТВЕНИОТ
„ДВОР“, ТУКУ И НА „ЦЕЛАТА
КУЌА“. А ВО „КУЌАТА“ НЕ
СМЕЕ ДА СЕ ЗАБОРАВАТ
„ТЕМНИТЕ ПОДРУМСКИ
ПРОСТОРИИ“, КАДЕ ШТО
Е „ДУПЛОТО ДНО НА
„ДЛАБОКАТА ДРЖАВА“ И
КАДЕ ШТО СЕ СМЕСТЕНИ
НЕ САМО ИНСТАЛАЦИИТЕ
НА СТАРИОТ РЕЖИМ, ТУКУ
И БРОЈНИТЕ НЕСПОСОБНИ
КАДРИ И НЕФУНКЦИОНАЛНИ
ИНСТИТУЦИИ

Природно и нормално е да се очекува кога на некоја држава и на граѓаните во неа ќе почнат да им се остваруваат најзначајните историски стратешки определби и приоритети, субјектите и индивидуите во државата и општеството тоа да го прифатат достоинствено и гордо, врз таа основа да се сплотат и да дејствуваат со поголем елан и самодоверба. Меѓутоа, во државата Република Северна Македонија – не е така! И покрај падот на „груевизмот“, односно системот на владеење на ВМРО-ДПМНЕ, и натаму продолжува да функционира еден рецидив од режимот, кој свесно беше инаугуриран како менталитет за перење на мозо-

ците и заглупување на поданиците, партиските војници, клиентите, со цел за долго и успешно владеење, според кој: она што секаде во светот е ненормално – да се третира како нормално, односно нормалното да се третира како ненормално!

И покрај столчето и обезбеденото место како земја број 30 членка на НАТО и изјавите на челниците на ЕУ дека Северна Македонија оваа година ќе добие покана за старт на преговорите, и покрај податокот дека поддршката од граѓаните за влез во НАТО

од осамостојувањето до сега никогаш не паднала под 80 отсто, и покрај фактот што сите партии во своите програми како врвен приоритет ги имаат нотирано НАТО и ЕУ, и покрај потпишаните договори и разрешените долгорочни историски спорови со Бугарија и Грција – иако еуфоријата ќе беше неприкладна, сепак, чинот во дел од медиумите, јавноста и особено на социјални мрежи, наместо со радост и оптимизам беше примен и претставен со траурност како да се случило нешто лошо и тажно! Поради таквиот пристап, македонското општество, кое стана синоним на поделеност, продолжи и натаму да се дели и по поситни основи и на пониски нивоа...

„Дуплото дно на длабоката држава“!

Евроекспертот Рајнхард Прибе и Европската комисија во своите извештаи, откако направија детално скенирање на состојбите во земјата-кандидат за членство во ЕУ – ги посочија темелите врз кои треба да се изведат реформите за да може таа нормално да функционира и да напредува. Покрај другите, прецизираа и два специфични услови без кои реформите не ќе можат да се имплементираат, а државата нема да може да се нормализира. Првиот: процесуирање, правна завршница, законска одговорност и конфискација на украденото на сите оние против кои се покренати постапки од Специјалното јавно обвинителство за класичен и политички организиран криминал. Овој комплексен процес треба да биде замаецот кој ќе ги поттикне реформите во правосудството, ќе ја ресетира и реafirмира правната држава и ќе почне да ја враќа довербата на граѓаните во институциите. Вториот услов е исказан како предупредување: да не се дозволи една да биде заменета со друга заробена држава. Кога го изрекол ова свое предупредување, Прибе, кој извонредно ги познава состојбите во земјава, секако, не бил наивен да верува дека преку ноќ ќе биде ослободена државата, ниту, пак, дека новата власт, исто така, преку ноќ ќе може, да ја зароби државата! Сепак, мислам дека тука направил мал превид, односно го занемарил фактот дека заробената држава од една партија и коалиција, кои беа на власт повеќе од десет години, при што ги партизираа, депрофесионализираа, корумпираа и ја уништија довербата во сите институции – не може едноставно да се ослободи со самиот чин на промена на власта, без доволно разумно време за реформи во такви услови, прочистување од партиската војска и клиентите на старата власт!

Зошто овие две работи се толку значајни за да може државата Република Северна Македонија да се врати во нормала и да функционира како правна држава на слободни граѓани? Зошто овие две работи се поставуваат како врвни приоритети коишто во најбрз можен рок и на најквалитетен начин мора да се имплементираат со цел државата конечно да ја надмине актуелната состојба – „ни на небо, ни на земја“, а на дел граѓани повторно да не им се врти во главата слоганот на Шарената револуција: „нема правда – нема мир“? Постојат две позначајни причини.

Едната е дека по падот на авторитарниот и криминализиран режим на Никола Груевски и ВМРО-ДПМНЕ и со смената на власта заробената држава само формално, што значи само делумно, се ослободи. Само на врвовите на институциите дојдоа нови личности, а сè подолу наликува како на санта мраз. Со оглед на ноторниот факт дека „груевизмот“ како систем целосно ги зароби институциите и ги наполни со десетици илјади партиски војници, тоа значи дека во долниот дел на „сантата мраз“, во оперативата која, всушност, е функцијата на институциите, останаа големи инсталации на минатиот режим кои покрај својата докажана нестручност, се програмираани да ѝ прават опструкции на новата власт и да доставуваат извештаи на своите господари од поранешниот режим, од кои потоа ќе се спинуваат и лиферуваат афери во јавноста. Целта е на овој начин, без ВМРО-ДПМНЕ да се извини за: криминалите, насилствата, заробувањето на државата и обидите за државни удари, секако со „помош“ на: наивноста, неефикасноста и грешките на власта на СДСМ, работите да се релативизираат, да се создаде фингирана перцепција дека „сите се исти“ и потоа така „испраана“, партијата, играјќи на картата на кусо паметење, да тргне во поход за освојување на власта.

Со голема доза на иронија, а за жал и како театар на апсурдот – би можело да се констатира дека од подземното дејствување на овие инсталации има и некаква корист, не само за нивната партија – туку и за државата! Имено, со остварувањето на својата основна партиска функција, однатре од институциите први да дознаваат за сомнителни криминални и коруптивни зделки и други сомнителни, незаконски и неморални потези на власта, да ја информираат ВМРО-ДПМНЕ за сè поизразениот и забеган непотизам и вработувања на најблиски роднини на функционери во најатрактивните

јавни претпријатија и институции, која, пак, тоа убаво спинувано со задоволство да го пласира во јавноста. Во тоа е и апсурдот – партијата, нејзините инсталации и медиумски послушници, кои по своето битие, карактер и минат труд претставуваат ноторна криминогена структура, бидејќи кога беа на власт: ги урнисаа сите човечки, правни и професионални вредности, ја заробија и ограбија државата за свои теснопартиски и лични интереси – сега се појавуваат како „чувар на законитоста и на моралот во зимскиот период“!

Другата е дека во овој контекст и меѓупростор се јавува и едно изразено, битно, но многу симптоматично врзивно ткиво меѓу поранешниот режим и актуелната коалиција на власт, олицетворено во партијата ДУИ. ДУИ, против која, како партнер на ВМРО-ДПМНЕ и на Никола Груевски во власта беа насочени манифестациите на отпор кои потоа се обединија во Шарената револуција – со постизборното создавање на новото парламентарно мнозинство – од дел од режимот и дел од проблемот стана дел од власта која треба да го најде решението за елиминирање на последиците и остатоците од режимот! ДУИ, како нужно зло, стана голем хендикеп на власта и на државата. Како и што се очекуваше, партијата така и се однесува. Целосно се посвети на двете најзначајни ветувања на својот електорат: интеграциите во НАТО и ЕУ и заокружување на имплементацијата на Охридскиот рамковен договор со донесување на Законот за јазиците. Сè друго си остана исто како порано во времето на режимот. Останаа истите функционери на партијата во институциите и истите партиски војници во администрацијата. Останаа истите ресори кои ДУИ традиционално ги менаџира петнаесетина години. Остана политиката на поставување на министерски и други значајни функции на млади и недоволно искусни и способни кадри за такви предизвици. Останаа партиските вработувања, земањето плата без да се оди на работа, остана непотизмот. Остана и двојниот пристап на ДУИ кон Специјалното јавно обвинителство. Поради него ја откажа коалицијата со ВМРО-ДПМНЕ и влезе во коалиција со СДСМ, меѓутоа поддршката кон СЈО декларативно е целосна кога тоа гони криминалци од ВМРО-ДПМНЕ, а кога ќе се отвори случај за функционери од ДУИ, почнуваат опструкциите. Тогаш не се избираат средства, па дури се солидаризираат инсталациите на поранешните партнери во институциите, како што беше, речиси, едногласната одлука на Врховниот суд за неутрализирање и „сечењето

на гранката“ на СЈО. Слично е и кога фаќа преговарачки позиции пред избори со идеја да му наштети на партнерот. Причина за ова е фрустрацијата и реваншизмот поради неколкуте десетици илјади гласови кои албанскиот електорат, гласајќи граѓански и според свој интерес, му ги даде на СДСМ. ДУИ, и особено нејзиниот лидер, Али Ахмети, со ваквите и слични потези и политики покажаа дека имаат две лица и поради тоа не можат да се сметаат како искрен партнер, што негативно се рефлектира врз хомогеноста и ефикасноста на власта.

Во овие сфери се наоѓаат и причините за најактуелните, најтешките и најемотивните политичко-правни и институционални проблеми со кои се судира, и допрва ќе треба да ги расчистува Северна Македонија во „постпреспанската ера“. Значи: како да се ослободи до крај државата од инсталациите на поранешниот режим за да може да функционира со целосен капацитет и без внатрешни опструкции, од една страна, а од друга, како власта која дојде сурфајќи на енергијата на Шарената револуција да се справи самата со себе, односно да направи „разумен компромис“ меѓу лесно ветените брзини и нереалните очекувања на еден таков голем хетероген конгломерат на најразлични субјекти и интереси.

Република Северна Македонија поради долгото владеење на „груевизмот“ на ВМРО-ДПМНЕ, кој како систем ја зароби државата, ја немаше таа среќа како во другите држави и демократии, со доаѓањето на нова гарнитура на власт да се сменат само челните функционери на институциите и веднаш да почне спроведувањето на ветените стратешки приоритети и конкретните проекти и политики. И, по речиси две години се откриваат прикриени и видливи инсталации на стариот режим кои се големи и по бројност и имаат влијателни и моќни позиции во институциите на сите нивоа. Патем, за време на десетгодишното владеење на режимот, бројот на вработените во јавниот и државниот сектор се дуплираше, претежно со некомпетентни и непрофесионални, но бескрајно благодарни и лојални партиски војници и клиенти. За да може да функционираат овие тајни и јавни инсталации, партијата во периодот кога ја држеше заробена државата, остави зад себе безброј законски и подзаконски решенија, дупки во законите, менаџерски и секакви други договори и анекси, за да можат да се користат и кога нема да биде на власт!

Најеклатантен пример е МВР, за што сведочат поранешни министри, а сегашниот сигнализира дека таквите инсталации постојано праќаат извештаи за состојбите и за работата на сегментите на институцијата во „штабот во белата куќа“, па затоа најавува вентинг на сите вработени, бидејќи таму се вдомени: и криминалци, и луѓе со лажни дипломи, и партиски војници, и задолжени клиенти на режимот... . Значи, се покажува дека државава не е нормален едно-димензионален систем на институции, туку била „длабока држава“, односно – држава со „дупло дно“! Слично е и во другите министерства и институции, па затоа е сосема извесно дека насекаде има останато инсталации во „дуплото дно“, чија активност е зајакната по охрабрувањата од актуелниот лидер и раководството на ВМРО-ДПМНЕ дека многу бргу ќе се вратат на власт! Овие инсталации се воспитувани и ментално чипирани за неприкосновеноста на „четирите свети букви“, дека ВМРО-ДПМНЕ е пред сè и над сè, дека сите други се предавници и платеници, дека е успешен оној кој е способен на било кој начин да си обезбеди добар живот, па макар и со привилегии и криминал! И, уште нешто, иако новата раководна гарнитура на оваа партија најавуваше реформи и нови приоритети, нема ништо од тоа, туку постои само гола борба за враќање на власт. Згора на тоа, партијата не само што не се извини и огради од заробувањето на државата, лошите приоритети и големиот политички организиран криминал со кој беше ограбена, туку бара целосна амнестија за насилниците и криминалците!? На тој начин, духот на „груевизмот“ лебди во воздухот!

Од институциите кои формално се декларираат како професионални и независни, а фактички без многу да се прикриваат дејствуваат како инсталации на поранешниот режим, би можеле без многу напори да се набележат: претседателот на Републиката, Врховниот суд над кој, според неговиот претседател – е „само Господ“ (може да се претпостави на кој Господ мисли), Уставниот суд, Судскиот совет, Советот на обвинители, Комисијата за антидискриминација, Советот за медиуми, МРТВ, бројни јавни медиуми и безброј субјекти на социјалните мрежи... .

Ставајќи сè на една карта и брзајќи да го реши проблемот со името, а со тоа да го забрза влезот во НАТО и почетокот на преговорите со ЕУ, свесно или несвесно, власта не им посвети соодветно внимание на внатрешните проблеми и по линија на помал отпор

ги остави слободно да дејствуваат инсталациите на поранешниот систем, кои беа во длабока илегална и уплашени, но како одминувааше времето почнаа да се охрабруваат, а некои и се разгоропадја (аболицијата, обраќањата на Иванов во ООН и во Собранието, одлуката на Врховниот суд против СЈО, мислењето на Комисијата за антидискриминација дека Груевски бил „политички прогонуван“, „груевистичката“ уредувачка политика на МТВ, опструкциите на реформите и заштитата на „сваровски судиите“ од Судскиот совет...).

Поради неснаоѓањето на власта во справувањето со внатрешните проблеми во државата и во имплементација на реформите, меѓутоа во прв ред поради неспособноста на СДСМ да обезбеди медиумска и ПР логистика за соодветно менаџирање на своето владеење, своите политики и проекти, на владејачката партија ѝ се случуваат: „кртови“ и инсталации, ѝ се случува, поради кратко паметење на граѓаните, да се заборави заробената држава и енормните криминали на „груевизмот“. Ї се случува и: евро-скептицизам, бојкот на референдумот

и опструирање на процесите кога земјата влегува во НАТО, неконструктивност пред самиот почеток на преговорите со ЕУ, енормен критицизам што се граничи со нихилизам кон сè, и, што е најпогубно, лажни вести конструирани и пласирани од опозициски јавни медиуми и социјални мрежи основани и финансирани од дома и од странство, од центри на кои од различни причини не им одговара: безбедносната, политичката и економската стабилизација на земјата. Тоа се прави за да се создаде конфузија, да се урне рејтингот и да се создаде простор владејачката гарнитура на следните избори да не биде ценета според постигнатите резултати, туку да биде казнета според форсирано создадената перцепција и лажни вести, меѓу другото, во голем обем и по нејзина вина – како: неуспешна, со афери, непотизам и неисполнети ветувања.

РЕВОЛУЦИЈАТА, ВО СЛУЧАЈОВ ВЛАСТА, ОБЗЕМЕНА ОД ЛАВОРИКИТЕ И САМОЗАДОВОЛСТВОТО ОД УСПЕШНОТО РАЗРЕШУВАЊЕ НА ПРОБЛЕМИТЕ СО СОСЕДИТЕ И ЕВРОАТЛАНТСКИТЕ ИНТЕГРАЦИИ, СВЕСНО ИЛИ НЕСВЕСНО ПОЧНА ДА СЕ ДЕЗАВУИРА И „ЈАДЕ“ САМАТА СЕБЕ. ВО ПРВ РЕД ИДЕАЛИТЕ И ПРИНЦИПИТЕ, А ПОТОА, ПОСТАВУВАЈЌИ НЕКАПАЦИТЕТНИ ЛУЃЕ ОД ПАРТИЈАТА И РЕВОЛУЦИЈАТА НА ЗНАЧАЈНИ ФУНКЦИИ, ЗА СМЕТКА НА СПОСОБНИТЕ И ПОСВЕТЕНИТЕ КОИ СЕ МАРГИНАЛИЗИРАНИ ИЛИ ОФРЛЕНИ, ПОЧНА ДА ГИ ЈАДЕ И СВОИТЕ ДЕЦА. ВО ТОЈ КАНИБАЛИЗАМ, НЕ ОСТАНАА ПОДОЛУ НИ ДЕЦАТА НА РЕВОЛУЦИЈАТА, НО И ДЕЦАТА ШТО ОСТАНАА НАДВОР ОД ВЛАСТА

Сега, кога е надминат проблемот околу името со Грција и кога Република Северна Македонија од фактичкото членство во НАТО ја дели само формалната ратификација на Протоколот за прием во парламентите на земјите-членки (значи во прашање е само време) и кога се очекува ветениот почеток на преговорите со ЕУ, целата енергија на власта треба да се насочи кон: реформите на правната држава, структурните реформи во економијата, подобрувањето на животот на граѓаните и, секако, кон големото „пролетно чистење“, не само на сопствениот „двор“, туку и на „целата кука“. А, во „куката“ не смее да се заборават „темните подрумски простории“, каде што е „дуплото дно на „длабоката држава“ и каде што се сместени не само инсталациите на стариот режим, туку и бројните неспособни кадри и нефункционални институции кои не можат да одговорат на предизвиците на времето како неопходен сервис на граѓаните.

Подјадени: и идеалите, и децата, и револуцијата

Шарената револуција како феномен, како процес и како историско случување во македонското општество допрва ќе се анализира и проучува. Таа помогна да се случат тектонски промени во сите сегменти на општествениот живот, ги пресврти тековите на движење на политичките процеси во државата и го ослободи демократскиот дух кај граѓаните. Шарената револуција поттикна уривање еден долго заседнат авторитарен режим кој ја зароби, ограби и осиромаша државата во секоја смисла на зборот. Секако, Шарената револуција не ја карактеризираа, како класичните револуции – насилена преврат, борба и крв, меѓутоа таа ја собра неопходната енергија, полет и желба за промени на мирен начин, како и што се случи – уривање на „груевизмот“ како режим, на демократски избори, односно како што беше и мотото – со глас и пенкало! Секоја револуција произведува општествен пресврт и промени, а во колкав обем ќе ги оствари своите идеали, цели, приоритети и ветувања зависи од оние што ја изведуваат, односно од „децата на револуцијата“ кои потоа ги имплементираат како власт, како и од нивото на општествената поддршка на власта во нивното спроведување.

Затоа, сите револуции во својата суштина претставуваат едно-кратен чин. Со остварувањето на примарната цел – соборување на старата и воведување на нова состојба во едно општество, завршува функцијата на тој масовен револуционерен чин и елан,

па макар бил демократски и симболичен, каква што беше Шарената револуција. Сè друго е: кој доаѓа на власт, како ја практикува власта и колку успешно или неуспешно ги имплементира идеалите, целите и ветувањата.

СДСМ, која како партија во опозиција, преземајќи ја улогата политички да го артикулира процесот на уривање на системот на владеење на ВМРО-ДПМНЕ – почнувајќи од: „бомбите на Заев“ и рамо до рамо со нив легендарните студентски, потоа и професорски протести/пленими, масовниот и осмислен отпор против режимот на невладиниот и граѓанскиот сектор, незадоволствата на многу други политички и социјални групации и завршувајќи со масовната Шарена револуција – даде многу ветувања и ги презеде обврските да ги усогласи и реализира интересите и очекувањата на еден така голем и шаренолик конгломерат. Поради тоа, од Шарената револуција најмногу профитираше СДСМ, која застана зад револуцијата поради што и на тој бран стана власт. Меѓутоа, нема да биде изненадување таа да стане и најголемиот губитник. Вети: „едно општество за сите“ и „живот за сите“, ветувања коишто многу тешко се остварливи, особено не во кратко време и во едно еноормно поделено и демократски и економски сиромашно општество. Посебно кога се знае дека бројните: заедници, групации, партии, правни, економски, невладини... субјекти и поединци што ја сочинуваа Шарената револуција, како и пошироко – „малиот милион“ индивидуи во општеството кои ја поддржуваа – имаа, и имаат, свој начин и агол на поимање и очекувања од тие ветувања. Затоа, не се изненадување постојаните потсетувања и манифестациите на незадоволство од нереализираните очекувања.

Шарената револуција претставуваше заокружување, последен чин од претрашувањето на општеството од полициско-судскиот авторитарен режим на ВМРО-ДПМНЕ и на Груевски, кој ја зароби и ограби државата и создавањето критична маса за негово уривање на демократски начин на избори. Од покривот на легендарната „лада“, која стана еден од првите симболи на „Отпорот“, почна процесот на уривање на режимот. Потоа следеа: студентските и професорските протести кои беа замаецот на ослободителниот поход на државата и општеството, па протестот на хонорарците, протестот „правда за Кежо“, за ослободување на политичкиот затвореник, новинарот Томислав Кежаровски, протестот против прикривањето на

убиството на младиот „Нешковски“. Најразорно оружје во борбата против режимот беа „бомбите на Заев и опозицијата“, односно прислушваните разговори од тајните служби кои сведочат за масовниот организиран криминал и корупција од страна на врхушката на власта и партијата. Шарената револуција спонтано се подигна и стана масовна по неуставната групна аболиција од страна на претседателот на Републиката, Ѓорге Иванов, на педесетина врвни функционери на режимот со цел да ги спаси од одговорност од криминалите за кои ги сомничеше и обвинуваше Специјалното јавно обвинителство и на тој начин, да ја блокира неговата работа. Резултат од Шарената револуција беше повлекување на одлуката за аболиција, а подоцна и падот на режимот.

Шарената револуција името го доби според шаренилото на боите што беа фрлани врз заробените институции од авторитарниот режим, меѓутоа и според шаренилото на субјектите и поединците кои ја сочинуваа армијата револуционери. Најзначајни субјекти, иницијална каписла што го победи стравот во општеството и што го активираше поривот за промени, реформи и прогрес – беа студентите и нивните протести – кои потоа на некој начин се институционализираа во легендарниот Студентски пленум, кој формулираше прецизна програмска платформа и функционираше како часовник, иако одлучуваше по хоризонтала и без хиерархиска поставеност. Протестите и платформата на студентите поттикнаа дел од професорите да им дадат поддршка и да формираат свој Професорски пленум, па двата пленума излегоа со свои конкретни барања: за нов концепт и Закон за високо образование, за автономија на Универзитетот и за длабоки општествени реформи. Значајна улога во формулирањето на платформата и организацијата на Шарената револуција имаше и невладиниот сектор кој се залагаше за заштита и унапредување на граѓанските права и слободи кои за време на режимот беа масовно кршени. На протестните маршеви и митинзи на Шарената револуција учествуваа граѓани од сите етнички заедници и на еден од тие митинзи од лидерот на тогашната опозиција, сега премиер Зоран Заев, беше лансирано мотото: „едно општество за сите“, односно „живот за сите“. На Шарената револуција поддршка ѝ даваа и во неа учествуваа и членови и раководства на партии, поединци: писатели, артисти, музичари, лекари, новинари, адвокати, бизнисмени, илјадници граѓани... .

Шареното револуционерно единство и кохезија почнаа да се нарушуваат уште во првите моменти по конституирањето на новата власт. Шевовите многу бргу по доаѓањето на новата власт, без оставање поголема временска толеранција, почнаа да пукаат на неколку клучни прашања и настани, за сега, практично, да не остане речиси ништо ниту од идеалите, ниту од целите. А, на Шарената револуција повремено потсетуваат прозивките на власта за неисполнетите ветувања и очекувања, како и меѓусебните кавги меѓу револуционерите, нескромноста на некои од нив кои ги потенцираат своите заслуги, не стеснувајќи се да се самопрогласуваат за херои и првоборци или да фрлаат анатеми врз други обвинувајќи ги за предавство на револуцијата или за револуционерни профитери!

Хомогеноста на Шарената револуција почна да се распаѓа на повеќе пунктови, од кои како позначајни може да се акцентираат: (1) Поделбата на колачот на власта, односно кадровската политика, при што, покрај членовите на владејачката партија, позиции во Владата, Собранието, во јавните претпријатија и во владините кабинети добија дел од експонираните „шарени револуционери“. Наспроти нив, пак, многумина од „шарените револуционери“, кои, исто така, очекуваа „функционерска“ валоризација на нивната „револуционерност“ или соодветна моќ за влијание во државата, остааа со празни раце; (2) Брзината и процедурата со европско знаменце на усвојување на Законот за јазиците, односно за службена употреба на територијата на земјата на јазикот кој го зборуваат над 20 отсто од населението во земјата, поточно албанскиот јазик, направи голема поделба не само во општеството, туку и меѓу приврзаниците на Шарената револуција. Некои од нив, дури, почнаа да настапуваат и од националистички и шовинистички позиции, што е некомпатибилно со ненапишаните принципи на Шарената револуција; (3) Најголемите поделби ги донесоа Спогодбата со Бугарија и посебно Преспанскиот договор со кој се реши спорот околу името со Грција, компромиси со своја цена, меѓутоа со помош на кои беа надминати проблемите со соседите и се отворија вратите за прием во НАТО и за почеток на преговори со ЕУ. Најголем револт кај дел од „шарените револуционери“ и огорченост од СДСМ и критики кон „револуционерите“ кои во овој процес целосно застааа зад власта, предизвика проектот познат како: „простување/помирување/помилување“, односно селективната амнестија на неколку пратеници

и нивни блиски обвинети за обидот за државен удар и крвавите настани во Собранието на 27 април 2017 година, како и обвинети од СЈО, кои гласајќи за уставните амандмани, го обезбедија двотретинското мнозинство за Преспанскиот договор. Се тврдеше дека со оваа селективна правда се прегaziја принципите на правната држава, а со тоа и мотото на Шарената револуција: „нема правда - нема мир“; (4) Неостварувањето, односно бавното остварување на ветувањата: „едно општество за сите“ и „живот за сите“, од кои најголеми очекувања имаа обичните граѓани кои, всушност, ја сочинуваа бројната армија шарени револуционери.

Со конституирањето на новата власт – која поради изборните резултати со многу тешкотии и компромиси успеа некако да направи тенко парламентарно мнозинство, а во кое, покрај СДСМ, неговите коалициски партнери, влезе и дотогашниот партнер на ВМРО-ДПМНЕ во режимот, ДУИ, партија која со себе донесе многу хипотеки, опашки и интерес (во мнозинството влегоа и неколку помали партии на Албанците) – се наметнаа нови приоритети, се нарушија, односно мутираа некои од изворните приоритети на стожерот на власта, СДСМ и на Шарената револуција. Примарен приоритет на целата владина коалиција стана решавањето на отворените прашања со Бугарија околу јазичниот спор и со Грција околу името. Тие прашања успешно беа решени со Преспанскиот договор и со Спогодбата со Бугарија. Од договорот со албанските партии произлезе Законот за јазиците, со кој се затвори Охридскиот рамковен договор. Овие три клучни потези на власта, кои ги отворија вратите за влез во НАТО, почеток на преговорите со ЕУ, а овозможија реализација на проектот: „едно општество за сите“, доведоа до нови поделби, не само на релацијата власт - опозиција, туку им дадоа простор на националистите да заиграат на картата на заострување на меѓуетничките односи.

Тие доведоа и до нови поделби внатре, не само во македонскиот табор, туку меѓу шарените „револуционери“ и внатре во СДСМ. Во прашање беше цената. Прво, цената по македонскиот јазик од донесувањето за Законот за јазиците, односно употребата и заштитата на албанскиот јазик, а оставањето на ветрометина на македонскиот јазик. Второ, цената по македонските национални интереси од договорот со Бугарија. Трето, и најмногу, цената од промената на уставното име Република Македонија и новото име со додавката

и географското прецизирање – Република Северна Македонија. Додека ВМРО-ДПМНЕ најмногу реагира на наводно губење на идентитетот, јазикот и слично, што не е точно, дел од „шарените“ и некои поранешни високи функционери на СДСМ, покрај тоа се скандализирани од проектот: „простување/помирување/помилување“, односно од селективната амнестија за неколкумина пратеници кои гласаа за уставните амандмани и така се обезбеди двотретинското мнозинство за „Преспанскиот договор“. Тие сметаат дека иако се за НАТО и ЕУ, сепак за тоа е скапо платено, бидејќи така е уништена правната држава и принципот на владеење на правото.

По формалното паѓање на режимот на Груевски и ВМРО-ДПМНЕ и сè уште фактичката состојба на „длабока држава со дупло дно“, не до крај ослободена и каде допрва почнуваат темелни реформи, сепак, за врвни општествени приоритети и цели, иако со многу грижа на совест, вреди да се жртвува и плати таквата цена и да се нарушат дел од идеалите на: државата, граѓаните, нацијата, на Шарената револуција и на партијата, ако тоа биде еднократно, а потоа, со помош на НАТО-партнерите и во процесот на отворањето на поглавјата во преговорите со ЕУ – да се постават вистинските и цврсти темели на правната држава и владеењето на правото. Посебно што досега не е понудена алтернатива, бидејќи алтернатива не може да биде ставот на опозицијата, на некои од „шарените револуционери“ и на некои поранешни функционери на СДСМ, според кој: ние сме за НАТО и ЕУ, но не по таква цена! Значи, покрај стратешките државни и национални интереси, кои претставуваат прашања од највисок ранг, се решаваат врз основа на рационални принципи и можни компромиси, а за нив е одговорна демократски избраната власт, паралелно со овие процеси, во практиката се појавија и низа проблеми кои можат да се сведат на неколку елементи. Во прв ред, поради лоша проценка на Владата или поради неспособноста на некои од владините ресори, за сметка на решавањето на надворешно-политичките проблеми беа запоставени и им се посвети помало внимание или неуспешно се решаваа внатрешно-политичките и економските проблеми на државата, на стопанството и на граѓаните. Некои од приоритетите поради ваквиот пристап мутираа и добија поинакви димензии, правци и содржини.

На тој начин, во преносна смисла кажано, револуцијата, во случајов власта, обземена од ловориките и самозадоволството од

успешното разрешување на проблемите со соседите и евроатлантските интеграции, свесно или несвесно, почна да се дезавуира и „јаде“ самата себе. Во прв ред своите идеали, цели и принципи, а потоа, поставувајќи некапацитетни луѓе од партијата и револуцијата на значајни функции и ресори, за сметка на способните, компетентните и посветените кои беа маргинализирани или отфрлени, почна да ги јаде и своите деца. Меѓутоа, во тој канибализам, не останаа подолу ни децата на револуцијата. И децата што влегоа во власта, и децата што останаа надвор од власта. Првите многу бргу ја осознаа моќта и се препуштија на сласта од власта: користење на функциите за лични бенефити, лесен пристап до тендери за фирми на блиски роднини и пријатели, за непотизам, за општествен статус. И покрај тоа, опозицијата, полицијата и обвинителствата, и покрај многуте аларми и започнување постапки по допрен глас, сепак, не успеаја да откријат и процесуираат позначаен случај за организиран криминал и корупција.

ВО ПРИНЦИП, ШАРЕНАТА РЕВОЛУЦИЈА ТРЕБА ДА СЕ ТРЕТИРА КАКО ЕДНОКРАТЕН ЧИН КОЈ ПОМОГНА ВО СОЗДАВАЊЕТО АМБИЕНТ И ЕНЕРГИЈА ЗА УРИВАЊЕ НА АВТОКРАТСКИОТ РЕЖИМ НА ИЗБОРИ, НО И НА ДРУГОТ ФАКТ ДЕКА ОВОЈ ФЕНОМЕН НА МАКЕДОНСКАТА ПОЛИТИЧКА СЦЕНА ПОЧНА ДА ДОБИВА МИТОЛОШКИ ДИМЕНЗИИ И ДА СЕ ДОГМАТИЗИРА. ЗАТОА, ПОДОБРО Е И ЗА ВЛАСТА, МЕЃУТОА И ЗА ШАРЕНИТЕ РЕВОЛУЦИОНЕРИ, БЕЗ ОГЛЕД НА КАКВА ПОЗИЦИЈА И РЕЛАЦИЈА СЕ ДЕНЕС КОН ВЛАСТА – ТАА ДА СЕ ДЕМИТОЛОГИЗИРА

Главното, сè се сведе на два-триесет случаи на непотизам, односно вработување на блиски роднини на: пратеници, министри и функционери на СДСМ и на ДУИ. Иако досега не се регистрирани некои поголеми законски повреди и случаи на криминал, сепак, најголемиот дел од медиумите (слично како портпаролите на опозицијата на пресовите, што е индикативно) своите вести ги почнуваат со омилениот епитет од типот „скандал“, и така лавината на сензационализам и скандализирање, најчесто базирана и врз лажни вести, се тркала од утро до доцна во ноќта, додека не се спинува и лиферува „нов скандал“! Непотизмот, иако е законски санкциониран, повеќе е проблем на моралот. Во случајот станува збор за моралот, на пример, на еден генерален секретар и портпарол на партијата на власт, на еден потпретседател на Собранието, државни министри, кои не само што во вакви чувствителни моменти за државата, која е под лупата на ЕУ пред давањето на

препорака за почеток на преговори, си дозволуваат да вработуваат свои најблиски, туку да ги вработуваат во државни претпријатија и институции каде што се највисоки платите (ЕЛЕМ, МЕПСО...), нанесувајќи им огромни штети на интересите на државата и на партијата. Интересен е и случајот со поранешниот координатор на пратеничката група на владејачката партија, кој не можеше да причека барем еден ден да бидат изгласани уставните измени – за што неговиот лидер обезбеди двотретинско мнозинство по цена од многу нездрави компромиси, уцени и амнести – туку замина на директорско место во едно од најплатените јавни претпријатија!

За акцентирање се уште два случаја кои се типични и многу говорат за карактерот на СДСМ како партија и код на размислување и однесување. Првиот, поранешниот претседател на партијата, премиер и шеф на државата, во моментите на остварувањето на врвната цел на неговата партија и на него самиот (додека беше на тие функции), не дојде на симболичниот прием во НАТО со кревањето на знамето на Алијансата пред Владата, со образложение дека не се појавувал во јавноста! Таквиот став претставува непочитување на таа јавност, односно значи непочитување на граѓаните кои со нивните пари преку буџетот ги плаќаат привилегиите и платата што тој ги добива и ќе ги ужива до крајот на животот! Вториот, многу индикации покажуваат дека референдумот за Преспанскиот договор, покрај од ВМРО-ДПМНЕ и тврдокорните, неформалниот однос на ДУИ, на некој начин беше опструиран, односно на него не излегле цели групации блиски на високи експертски функционери на СДСМ во Скопје, Битола и други места во земјата!

Дел од ставовите и однесувањето на поранешни видни членови на СДСМ (или „социјалдемократските суети на Македонија“) мутираа и станаа нерационални, како што се случи и со ставовите и однесувањето на „децата на револуцијата“ коишто останаа надвор од власта. Тие се особено експонирани на социјалните мрежи. Критицизмот и иронијата кон политиките и потезите на новата власт се изедначуваат или приближуваат до нивото што го манифестираат: интелектуалци, медиуми, новинари и невладини организации блиски на опозицијата. За да бидат секогаш во право, постојано нешто мудруваат и конструираат, за кога ќе се објави некоја грешка или афера за власта – да ја изречат својата зајадлива флоскула: „нели ти реков“! Нивна омилена кованица за секоја, па

и фабрикувана лажна или вистинска афера што се појавува во јавноста е: „ова е дно“! Многу индикативно е однесувањето на дел од невладиниот сектор кој беше еден од основните двигатели на охрабрување и претрашување на слободоумните граѓани за собирање енергија за уривање на автократскиот режим на демократски начин и ослободување на државата. Сега, кога една таква енергија и конструктивност се потребни за побрзо доослободување на државата, реафирмација на правната држава и враќање на довербата и функционалноста на институциите, овој сектор се однесува по линија на најмал отпор и се пасивизира и при најмало спротивставување на нивните иницијативи. Посебна приказна во овој контекст се дел од „шарените адвокати“, кои од најголеми заговорници за правда и осуда на криминалите констатирани од СЈО и насилствата на режимот на „крвавиот четврток“ од бините на Шарената револуцијата и дебатите во медиумите, преку ноќ, станаа „адвокати на ѓаволите“ кои најжестоко ги напаѓаа, со образложение дека тоа им е работа и дека „од тоа живееле“, значи – не за идеали, туку за пари!

Кога се анализираат овие работи, неопходно е, заедно со констатацијата за: лошите приоритети на власта, неснаоѓањето и неспособноста на големи групации функционери од високите и особено од пониските ешалони, многуте грешки во кадровската политика, со непотизмот, компромисите по секоја цена, започнувањето, а незавршувањето на многу проекти и зафати, контроверзиите во правните разврски на организираниот криминал и корупцијата..., да се сврти вниманието кон два елемента карактеристични за актуелниот момент во Северна Македонија. Едниот е традиционалното кратко паметење. Вториот е новиот феномен: лажните вести. Тие како цунами ја поплавија земјата, а со нив најмногу настрада вистината, при што неконструктивната опозиција добива мегдан за борба, а луѓето добиваат неврози и депресии. Заеднички именител на овие два штетни феномена се новинарите и медиумите кои според карактерот на професијата и функцијата треба најдолго да паметат, да бидат објективни и да пишуваат со факти. За жал, голем дел од медиумите станаа пропагандни билборди на партиите и лиферирачи на лажни вести и афери, а сето тоа за пари и од лични фрустрации на газдите и уредниците.

Во овој контекст, за опозицијата, за шарените револуционери со кратко паметење и за корумпираните новинари и медиуми,

накусо, неколку примери околу: вработувањата, непотизмот, културата и повредите на човековите права. (1) Бројот на вработени во државниот и јавниот сектор, за време на десетгодишното владеење на ВМРО-ДПМНЕ и ДУИ порасна од 70.000, на околу 140.000, најмногу со партиски војници! (2) Со Македонија десет години владееше врвот на пирамидата: премиер – прв братучед, шеф на тајната служба, премиер – кум, министер за финансии..., син министер – татко, шеф на владините служби, спикер на Собранието – кум, претседател на Врховен суд, десетици случаи на министри со: татковци, мајки, браќа, сестри, директори и претседатели на управни одбори во државни и јавни претпријатија, во третите ешалони илјадници: братучеди, внуци, баџанаци, кумови и кумашини...! И, да не се заборава, 1.700 вработени според Охридскиот рамковен договор со години земаат плата без да одат на работа и тоа сè уште трае...! (3) Како „скандал и дно“, што не е далеку од вистината, се третираше програмата за субвенционирање на културата тешка десетина милиони евра, а се заборава криминално потрошената милијарда евра за кич и антиквизација со „Скопје 2014“... (4) 26.000 лица беа прислушувани од УБК на братучедите...!

Реалност наместо митологизација и догматизација

Кога се имаат предвид сиве овие елементи, неопходен е избалансиран пристап и реализам кон анализирањето на состојбите во земјата, што не значи одбранаштво и релативизација на проблемите и правдање со објективни околности. Во услови кога целосно се издевалвирани, издеформирани и дезавуирани идеалите и потрошена енергијата на Шарената револуција – според правилото: „револуцијата прво ги јаде своите идеали“ и потоа „ги јаде своите деца“, во нашиот случај треба да се додаде дека и децата убаво ја „подјадое“ револуцијата, тука се мисли, пред сè, на децата на револуцијата од власта, меѓутоа и децата на револуцијата кои останаа надвор од власта. Нели, „цело е кога има сè“, односно кога во остварување на идеалите ќе се ангажираат сите, кога ќе нема: моќници, профитери, аминции..., меѓутоа и кочничари, мрморции, сеирции... .

Со оглед на фактот дека, во принцип, Шарената револуција треба да се третира како еднократен чин кој помогна во создавањето амбиент и енергија за уривање на автократскиот режим на избори, но и на другиот факт дека овој феномен на македонската политичка

сцена почна да добива митолошки димензии и да се догматизира, подобро е и за власта, меѓутоа и за шарените револуционери, без оглед на каква позиција и релација се денес кон власта – таа да се демитологизира. Шарената револуција беше водена и промовираше неколку високоморални и демократски трајни вредности и по тоа треба да се вреднува и памети. А, бидејќи нејзините идеали станаа дел од програмата на Владата, а таа, и покрај грешките, колебливоста и неснаоѓањето, генерално, сè уште е на вистинскиот пат – целата ослободена демократска енергија на прогресивниот дел од општеството треба да се насочи кон стимулирање на власта, притисок, па и критики – за побрзо, подоследно и бескомпромисно остварување на основните приоритети. А, тоа се: „едно општество за сите“, „живот за сите“ и „правда за мир“, што подразбира: реформи, правна држава и владеење на правото, слободи и права, еднаквост во секој поглед, права и одговорност, борба против организираниот криминал и корупцијата... . Не поради Шарената револуција и шарените, туку како обврска од највисок приоритет за општеството, државата и граѓаните.

За да почне посветено и ефикасно да се работи на овие приоритети, неопходно ќе биде во овој постпреспански период, иако тоа се коси со интересите на некои од актуелните политички опции, од примарен интерес на државата, општеството и граѓаните, на претстојните претседателски избори да победи кандидатот на владејачката коалиција за да може без опструкции да се заокружат обврските од Преспанскиот договор и сетот реформски процеси, со цел, покрај печатот на НАТО, да се обезбеди и печатот на ЕУ, односно да почнат преговорите со ЕУ. Со претседател од „патриотска“ провиниенција, ќе се отвори Пандорината кутија: вонредни избори, опструкции и услови за враќање на режимот.

(Авторот е новинар и публицист. Работел во повеќе дневни весници и неделници. Има напишано поголем број студии и публицистички трудови.)

ОСНОВНИТЕ ЧОВЕКОВИ ПРАВА, ПРАВОТО НА ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОПСТВЕНОСТ И ЕВРОИНТЕГРАЦИСКИТЕ ПРОЦЕСИ

ЈЕЛЕНА РИСТИЌ

ПОТРЕБАТА ОД ВОСПОСТАВУВАЊЕ БАЛАНС ПОМЕЃУ ИНТЕЛЕКТУАЛНАТА СОПСТВЕНОСТ И ДРУГИ ОСНОВНИ ПРАВА Е ПОВЕЌЕ ПАТИ ПОТЕНЦИРАНА ОД СТРАНА НА СУДОТ НА ПРАВДАТА НА ЕУ. ТАКА, ВО ПРЕСУДАТА ДОНЕСЕНА ВО СЛУЧАЈОТ *PRODUCTORES DE MÚSICA DE ESPAÑA (PROMUSICAE) V. TELEFÓNICA DE ESPAÑA SAU*, СУДОТ ЈАСНО ИСТАКНАЛ ДЕКА МЕЃУ ЗАШТИТАТА НА ОСНОВНОТО ПРАВО НА СОПСТВЕНОСТ, ВКЛУЧУВАЈЌИ ЈА И ИНТЕЛЕКТУАЛНАТА СОПСТВЕНОСТ, И ЗАШТИТАТА НА ДРУГИ ОСНОВНИ ПРАВА МОРА ДА ПОСТОИ ОПРЕДЕЛЕН БАЛАНС (POMPEU FABRA AND TORRES PEREZ, 2012: 24).

Вовед

Во септември 2018 година започна скрининг процесот за подготовка на Република Северна Македонија (PCM) за пристапни преговори со Европската Унија (ЕУ). Имено, Брисел го започна скрининг процесот во однос на PCM, со кој земјата влезе во последната фаза на подготовка за пристапните преговори во контекст на нејзините евроинтеграциски процеси.

Скрининг процесот започна со поглавјето 23, кое се однесува на правосудството и основните права, при што се работи за поглавје коешто е суштествено за да се отворат преговорите со секоја држава-кандидат. Секако, ова исклучително важно и сензитивно поглавје е само едно од

вкупно 33 поглавја кои, исто така, се предмет на скрининг процесот. Имено, постојат и други поглавја кои ќе претставуваат предизвик за PCM во преговорите. Едно од тие поглавја е и поглавјето 7, кое се однесува на правото на интелектуална сопственост.

Со стапувањето во сила на Договорот од Лисабон во 2009 година, институциите и телата на ЕУ имаат јасни обврски при спроведувањето на нивните активности да ги земат предвид основните

човекови права. Имено, согласно член 6(1) од Договорот за ЕУ, правата што се гарантираат со Повелбата за основните права на ЕУ („Повелба на ЕУ“) имаат иста правна вредност со оние права кои се гарантираат во рамки на основачките договори. Уште повеќе, член 6(3) од Договорот за ЕУ предвидува дека: „основните права, гарантирани со Европската конвенција за заштита на човековите права и основни слободи и оние кои потекнуваат од уставните традиции заеднички за државите-членки, ќе претставуваат општи принципи на правото на Унијата“.

Во овие околности, концептот на основните права се применува во сите правни области во рамки на надлежноста на ЕУ, вклучувајќи го и правото на интелектуална сопственост. Притоа, обврската за почитување на основните човекови права се применува не само во однос на законодавството на ЕУ, Судот на правдата на ЕУ и други органи на ЕУ, туку и во однос на национални институции кога дејствуваат во рамки на надлежноста на ЕУ.

Во смисла на евроинтеграциските процеси на Република Северна Македонија и потребното усогласување на домашното законодавство со европското законодавство на прагот на отворање на пристапните преговори, во овој труд ќе биде анализирана улогата на основните човекови права во рамки на правото на интелектуална сопственост на ЕУ.

Притоа, главниот фокус ќе биде ставен на член 1, на Протокол 1, кон Европската конвенција за човекови права и член 17, став 2, од Повелбата за основни права на ЕУ, кои овозможуваат заштита на интелектуалната сопственост, како и соодветната судска практика на Европскиот суд за човекови права и Судот на правдата на ЕУ. Исто така, во контекст на евроинтеграциските процеси на РСМ, ќе биде даден и осврт на третманот на интелектуалната сопственост во Спогодбата од Преспа.

Интелектуалната сопственост во Европската конвенција за човекови права: член 1, на Протокол 1

Европската конвенција за човекови права (ЕКЧП) не содржи одредби со кои експлицитно се предвидува заштита на правото на интелектуална сопственост. Сепак, Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП) овозможил заштита на правото на интелектуална сопственост преку донесување на пресуди во кои се толкува правото на

сопственост, предвидено во рамките на член 1, на Протокол 1, кон ЕКЧП, а во врска со барања за заштита на интелектуалната сопственост (Cullet, 2007: 406).

Имено, ЕСЧП постепено придодавал разни права на интелектуална сопственост кон член 1, на Протокол 1, при што заштитата на човековите права е проширена дури до заштита на апликација за регистрација на трговска марка, што укажува дека потенцијално се работи за многу широк спектар на заштита (Geiger, 2014: 10-11).

Член 1, на Протокол 1, кон ЕКЧП, овозможува заштита на „мирно уживање на ... имотот“ за „секое физичко и правно лице“. Имено, првиот став на член 1, на Протокол 1, го предвидува следното: „Секое физичко или правно лице има право на мирно уживање на својот имот. Никој нема да биде лишен од својот имот, освен во јавен интерес и под услови предвидени со закон и со општите принципи на меѓународното право“. Согласно вториот став на овој член, „претходните одредби нема на ниту еден начин да влијаат на правото на државата да спроведува закони за кои смета дека се неопходни заради контрола на користењето на сопственоста, во согласност со општиот интерес или заради обезбедување на плаќањето на даноци или други придонеси или парични казни“.

Притоа, генералните принципи воспоставени при разгледувањето на наводни повреди на член 1, од Протокол 1, се применуваат и во случај на разгледување на евентуална повреда на правото на интелектуална сопственост, чија заштита произлегува од заштитата на правото на сопственост загарантирано со член 1, од Протокол 1, кон Конвенцијата (Helfer, 2008: 11).

Заштитата на „непречено уживање на... имотот“, загарантирана со член 1, на Протокол 1, долго била сметана за едно од најслабите права во системот на Конвенцијата, дозволувајќи им на владите на државите-членки широка дискреција во однос на регулирањето на приватната сопственост во јавен интерес. Делумно, токму од оваа причина, прашањата поврзани со заштитата на интелектуалната сопственост долго време не добивале, речиси, никаков третман од страна на ЕСЧП и Европската комисија за човекови права (Helfer, 2008: 2-3).

Оваа воздржаност на Судот во однос на разгледување на евентуални повреди на правото на интелектуална сопственост, денес повеќе не е случај. Така, ЕСЧП веќе има донесено неколку значајни

одлуки во насока на заштита на правото на интелектуална сопственост пред ЕСЧП, во рамките на кои одлучно констатира дека: патентите, трговските марки, авторските права и други економски интереси во однос на добрата кои се состојат од нематеријалното знаење, се заштитени со правото на сопственост, загарантирано со член 1, на Протокол 1, кон ЕКЧП (Helfer, 2008: 3).

Имено, во 1990-те години, Европската комисија за човекови права утврдила дека патентите и авторските права спаѓаат во рамки на предметот опфатен со член 1, на Протокол 1 (*Lenzing AG v. United Kingdom; Aral v. Turkey; Smith Kline & French Lab. Ltd. v. Netherlands*). Меѓутоа, Судот не го решил директно прашањето сè до 2005 година, кога донел три значајни одлуки поврзани со заштитата на интелектуалната сопственост пред ЕСЧП, при што го применил член 1, на Протокол 1, на споровите поврзани со заштита на интелектуалната сопственост. Овие пресуди биле донесени во следните случаи: *Dima v. Romania, Melnychuk v. Ukraine* и *Anheuser-Busch Inc. v. Portugal* (Helfer, 2008: 12).

Случајот *Anheuser-Busch Inc. v. Portugal* е најпознат од овие три случаи. Во таа пресуда, Судски совет од седум судии заклучил дека: „интелектуалната сопственост како таква неспорно ја ужива заштитата на член 1, од Протокол 1.“ Случајот бил повторно расправан пред Големиот судски совет на ЕСЧП, во 2006 година. Овој панел составен од седумнаесет судии, во својата пресуда донесена во 2007 година, едногласно се согласил со заклучокот на Судскиот совет, наоѓајќи дека: член 1 „е применлив на интелектуалната сопственост како таква“, односно дека правото на сопственост ги штити финансиските интереси на сопствениците на интелектуална сопственост во однос на нивните: пронајдоци, креации и знаци.

ЕСЧП, во рамки на својата судска практика, повеќе пати ја истакнал и потребата од воспоставување на баланс меѓу интелектуалната сопственост и други основни права. Во оваа смисла, ЕСЧП донел пресуди во кои извршил балансирање меѓу интелектуалната сопственост и други права заштитени со ЕКЧП. Така, на пример, во случаите *Ashby Donald and Others v. France* и *Fredrik Neij and Peter Sunde Kolmisoppi (The Pirate Bay) v. Sweden*, ЕСЧП донел пресуди во кои извршил балансирање на две спротивставени права: авторското право и слободата на изразување (Grosse Ruse-Khan, 2013: 19-21).

Интелектуалната сопственост во Повелбата за основни права на ЕУ: член 17, став 2

За разлика од ЕКЧП, во рамки на Повелбата за основни права на ЕУ, поточно во нејзиниот член 17, предвидена е не само заштита на правото на сопственост, туку и посебна заштита на интелектуалната сопственост. Во таа смисла, првиот став на член 17 овозможува заштита на правото на сопственост: „Секој има право да го поседува, користи, да располага со, или остави во наследство неговиот или нејзиниот законски стекнат имот. Никој не смее да биде лишен од неговиот, или нејзиниот имот, освен во јавен интерес и во случаи во согласност со условите предвидени со закон, при што навремено ќе биде платен паричен надомест за неговата загуба. Користењето на сопственоста може да биде регулирано со закон во мера во која е тоа неопходно за општиот интерес.“ Вториот став на член 17 експлицитно предвидува заштита на правото на интелектуална сопственост и истиот гласи: „Интелектуалната сопственост ќе биде заштитена“ (Geiger, 2014: 12).

Членот 17 од Повелбата на ЕУ, поточно неговиот прв став, кореспондира со условите формулирани во рамки на член 1, на Протокол 1, кон ЕКЧП, со кој се предвидува заштита на правото на сопственост, и треба да се толкува во согласност со истиот (EU Network of Independent Experts on Fundamental Rights, 2005: 131). Имено, согласно член 52(3) од Повелбата на ЕУ, правата заштитени во рамки на Повелбата на ЕУ, коишто кореспондираат со права кои ги гарантира ЕКЧП, имаат исто значење и опсег како и односните права предвидени со ЕКЧП, во согласност со толкувањето на Судот на правдата на ЕУ. Притоа, во согласност со втората реченица на член 52(3), ова не значи дека правото на ЕУ не може да обезбеди пообемна заштита. Така, во одредени случаи, на одредбите на Повелбата на ЕУ им се признава поширок опсег на заштита (EU Network of Independent Experts on Fundamental Rights, 2006: 17-18).

Вториот став на член 17 од Повелбата на ЕУ, со кој на експлицитен начин се предвидува заштита на интелектуалната сопственост, претставува *prima facie* главниот нов елемент во споредба со член 1, на Протокол 1, кон ЕКЧП (EU Network of Independent Experts on Fundamental Rights, 2006: 168). Единствената одредба којашто кореспондира со вториот став на член 17 може да се најде во член 15(1)(ц) од Меѓународниот пакт за економски, социјални и културни

права, со кој се предвидува правото на секој: „да има корист од заштитата на моралните и материјалните интереси кои произлегуваат од било кое научно, книжевно или уметничко дело на кое тој е автор“. Ова право на заштита на интелектуалната сопственост е вклучено во рамки на културните права. Сепак, под силно влијание на ЕКЧП, членот 17 од Повелбата на ЕУ е вклучен во рамки на поглавјето на слободите, при што се нагласува граѓанската природа на оваа одредба (EU Network of Independent Experts on Fundamental Rights, 2006: 163-164).

Заштитата на интелектуалната сопственост претставува аспект на правото на сопственост, од причина што поимот „имот“, споменат во рамки на првиот став на член 17, ја вклучува и интелектуалната сопственост. Сепак, авторите на Повелбата на ЕУ сметале дека заштитата на интелектуалната сопственост треба да биде издвоена во рамки на вториот став на член 17, при што истата ги опфаќа како книжевната и уметничката сопственост, така и правата на патент и трговска марка и други сродни права од индустриска сопственост (EU Network of Independent Experts on Fundamental Rights, 2006: 168).

СПОРЕД СПОГОДБАТА ОД ПРЕСПА, РЕПУБЛИКА ГРЦИЈА И РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА КЕ ОСНОВААТ МЕЃУНАРОДНА ГРУПА НА ЕКСПЕРТИ, КОЈА КЕ РАБОТИ НА РАСЧИСТУВАЊЕ НА ПРАШАЊАТА И УСОГЛАСУВАЊЕ НА СТАВОВИТЕ КОИ СЕ ЈАВУВААТ ВО ВРСКА СО ИМИЊА ЗА КОМЕРЦИЈАЛНА НАМЕНА, ТРГОВСКИ МАРКИ И ЗАШТИТНИ ЗНАЦИ, ВО КОИ СЕ ЈАВУВААТ ТЕРМИНИТЕ „МАКЕДОНИЈА“ И „МАКЕДОНСКИ“. ИМПЛЕМЕНТАЦИЈАТА НА СПОГОДБАТА ОД ПРЕСПА ВО ОБЛАСТА НА ИНТЕЛЕКТУАЛНАТА СОПСТВЕНОСТ, ЗАВИСИ, ПРЕД СЕ, ОД РАБОТАТА НА ОВАА МЕЃУНАРОДНА ГРУПА НА ЕКСПЕРТИ, КОЈА ТРЕБА ДА ЗАВРШИ СО СВОЈАТА РАБОТА ВО РОК ОД ТРИ ГОДИНИ

Притоа, треба да биде земено предвид дека Повелбата на ЕУ, исто како и во случајот со ЕКЧП, освен правото на заштита на интелектуалната сопственост содржи и други основни права кои се еднакви по вредност, при што треба да се воспостави баланс меѓу интелектуалната сопственост и овие останати основни права заштитени со Повелбата. Имено, ова се должи, пред сè, на забраната на злоупотреба на права, предвидена со член 54 на Повелбата на ЕУ, како и на принципот на пропорционалност, кој е експлицитно предвиден во член 52(1) од Повелбата на ЕУ (Geiger, 2014: 23).

Судот на правдата на ЕУ многу пати анализираше повеќе аспекти на правото на интелектуална сопственост, во контекст на член

17 од Повелбата на ЕУ. Така, во рамки на случајот *Martin Luksan v. Petrus van der Let*, Судот на правдата на ЕУ врши толкување на членот 17, при што се имплицира дека одредбата од австрискиот Закон за авторско право, кој ги доделува економските права во врска со кинематографските дела директно на филмските продуценти, на штета на филмските режисери, не е во согласност со правото на ЕУ (Goldstein and Hugenholtz, 2012: 24). Судот појаснил дека, во рамки на правото на ЕУ, филмскиот режисер секогаш се смета за автор на кинематографското дело, без оглед на одредбите предвидени во националното право. Во оваа смисла, Судот констатирал дека правата во врска со експлоатација на кинематографските дела, како и правото на правичен надомест му припаѓаат, оригинално и директно, на филмскиот режисер. Притоа, правата во врска со експлоатација на кинематографските дела може да бидат предмет на пренос, додека правото на правичен надомест не може да биде ниту пренесено, ниту поништено. Оваа одлука, всушност, укажува на неопходноста од воспоставување на правичен баланс меѓу потребите на комерцијалните продукции и заштитата на интелектуалните творци (Barazza, 2012: 394-396).

Овие заклучоци на Судот произлегуваат од анализата на применливите европски директиви, нагласувајќи ја, притоа, потребата од кохерентно толкување на нивните одредби, кои претставуваат единствен збир на принципи и правила. Патот на толкување следен од страна на ЕСП во овој случај е во согласност со целите определени во рамки на соодветните европски директиви, коишто се насочени кон одржување и развој на креативноста во интерес на авторите (Рецитал 9, во Преамбулата на Директивата 2001/29/EC), при што интелектуалната сопственост се признава како интегрален дел на сопственоста (Barazza, 2012: 394-396).

Имајќи го предвид претходното, произлегува дека сопственоста на авторското право и други сродни права им припаѓаат на самите автори, при што правата во однос на експлоатацијата претставуваат само еден аспект на правото на сопственост, заштитено со член 17, од Повелбата на ЕУ. Имено, правата на експлоатација му припаѓаат на авторот и претставуваат предмет на заштитата која Повелбата на ЕУ ја гарантира во однос на правата на сопственост. Со оглед на тоа, било какво ограничување во таа насока мора да биде во согласност со условите предвидени во член 17, како и во

согласност со член 52 од Повелбата на ЕУ, којшто го воспоставува принципот на пропорционалност (Barazza, 2012: 394-396).

Потребата од воспоставување на баланс помеѓу интелектуалната сопственост и други основни права е повеќе пати потенцирана од страна на Судот на правдата на ЕУ. Така, во пресудата донесена во случајот *Productores de Música de España (Promusicae) v. Telefónica de España SAU*, Судот јасно истакнал дека меѓу заштитата на основното право на сопственост, вклучувајќи ја и интелектуалната сопственост, и заштитата на други основни права, мора да постои определен баланс (Pompeu Fabra and Torres Perez, 2012: 24).

Во овој случај, Шпанската организација на носители на авторски права, Promusicae, побарала од шпанските судови да издадат судски налог, со кој на провајдерот на телекомуникациски услуги, Telefónica de España, ќе му се наложи да разоткрие некои од идентитетите и физичките адреси на неговите клиенти, со цел истите да бидат тужени за повреда на авторско право, поради тоа што ИП адресите доделени на Telefónica биле користени за споделување на материјали заштитени со авторско право, без согласност на носителите на правото. Шпанскиот суд го консултирал Судот на правдата на ЕУ дали правото за интелектуалната сопственост на ЕУ мора да биде протолкувано на начин кој им наложува на државите-членки да предвидат обврска за соопштување на личните податоци во контекст на граѓанската постапка, со цел да се обезбеди ефективна заштита на авторското право (Grosse Ruse-Khan, 2013: 3-4).

Судот констатира дека државите-членки, во рамки на правото на ЕУ, не се обврзани да наложат откривање на личните податоци во контекст на граѓанската постапка, со цел да се овозможи заштита на авторското право, иако имаат право да бараат такво откривање на лични податоци. Меѓутоа, при транспонирање на разните директиви за интелектуална сопственост, е-трговија и заштита на податоци, државите-членки мора да воспостават правичен баланс меѓу основните права што ги заштитуваат и мора да ги почитуваат општите принципи на правото на ЕУ, како што е принципот на пропорционалност (Grosse Ruse-Khan, 2013: 4).

ЕСП слично постапил и во случајот *Scarlet Extended SA v. Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM)*, каде што предмет на разгледување била слична ситуација како во случајот *Promusicae*. Имено, предмет на разгледување биле обврските што

може да се наметнат на провајдерите на интернет услуги, заради заштита на правата од интелектуална сопственост. Притоа, Судот оценувал дали барањето на Белгиското друштво на носители на авторски права, SABAM, упатено до провајдерот на Интернет услуги, Scarlet, за инсталирање на генерален систем за филтрирање, со цел да се спречи незаконското користење на музичките и аудиовизуелните дела од страна на корисниците на мрежата, е во согласност со правото на ЕУ (Pomreu Fabra and Torres Perez, 2012: 7, 23-34).

Во овој случај, Судот извршил балансирање на правото на интелектуална сопственост (член 17(2) од Повелбата на ЕУ), слободата на водење на бизнис (член 16 од Повелбата на ЕУ), правото на лични податоци (член 8 од Повелбата на ЕУ) и слободата на информирање (член 11 од Повелбата на ЕУ), при што се повикал на случајот *Promusicae*, според кој, мора да се обезбеди воспоставување на правичен баланс меѓу мерките за заштита на правата од интелектуална сопственост и основните права на индивидуите кои се засегнати од тие мерки. Притоа, Судот дошол до заклучок дека наметнувањето на обврска на провајдерот на Интернет услуги да инсталира систем за филтрирање, којшто ќе вклучува мониторирање на сите електронски комуникации што поминуваат низ неговите услуги и собирање и идентификација на ИП адресите на корисниците, за неограничен временски период, не е во согласност со правото на ЕУ. Истовремено, Судот констатирал дека обврската за инсталирање на генерален систем за филтрирање, со цел да се спречи повреда на авторските права, претставува непропорционална мерка, од причина што со истата не се почитува условот за воспоставување на правичен баланс меѓу различните интереси во прашање (Pomreu Fabra and Torres Perez, 2012: 7, 23-34).

Неколку месеци по донесување на одлуката во случајот *Scarlet Extended SA v. Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM)*, истата била потврдена од страна на Судот во рамки на случајот *Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM) v. Netlog NV*. И во овој случај, слично на случајот *Scarlet*, се работело за оценување на законитоста на инсталирање на системи за филтрирање на Интернет, но овој пат во однос на филтрирање на содржините што се наоѓаат на веб сервисите (Savin and Trzaskowski, 2014: 325-326).

Интелектуалната сопственост и Спогодбата од Преспа

Конечната спогодба за решавање на разликите опишани во резолуциите 817 (1993) и 845 (1993) на Советот за безбедност на Обединетите нации, за престанување на важноста на Привремената спогодба од 1995 година и за воспоставување на стратешко партнерство меѓу страните („Спогодбата од Преспа“) влезе во сила на 12 февруари 2019 година, при што нејзината имплементација тече паралелно со евроинтегративните процеси. Меѓу другото, стапувањето во сила на Спогодбата од Преспа ќе има влијание и врз областа на интелектуална сопственост.

Во оваа смисла, постојат неколку одредби во рамки на Спогодбата од Преспа, коишто се релевантни за интелектуалната сопственост: член 1, член 5, член 7, член 8 и член 20.

Поконкретно, во контекст на член 1, се работи за неколку алинеи во рамки на став 3, и тоа: член 1, став 3 (а), според кој официјалното име на Втората страна ќе биде „Република Северна Македонија“; член 1, став 3 (в), кој предвидува дека официјалниот јазик на Втората страна ќе биде „македонски јазик“; член 1, став 3 (г), во кој се предвидува значењето на термините „Македонија“ и „македонски“; член 1, став 3 (ѓ), со кој се утврдува употребата на придавката „на Република Северна Македонија“ или „на Северна Македонија“ и член 1, став 3 (ж), кој се однесува на: имиња за комерцијална употреба, трговски марки и заштитни знаци, како и на формирање на меѓународна група на експерти задолжена за решавање на прашањата и усогласување на ставовите во оваа смисла.

Имено, во член 1, став 3 (ж) на Спогодбата од Преспа се предвидува:

„Во врска со погоре наведеното име и термини во имиња за: комерцијална намена, трговски марки и заштитни знаци, страните се согласуваат да им дадат поддршка и да ги охрабрат своите деловни заедници да воспостават искрен, структуриран и во добра волја дијалог, во чии рамки ќе бараат и ќе постигнуваат заемно прифатливи решенија за прашањата што произлегуваат од имињата за: комерцијална намена, трговските марки и заштитни знаци и за сите релевантни прашања, на билатерално и на меѓународно ниво. За спроведување на претходно наведените одредби, ќе се формира меѓународна група на експерти, која ќе ја сочинуваат претставници

на двете држави, а во контекст на Европската Унија и со соодветен придонес на Обединетите нации и ИСО. Оваа група на експерти ќе се формира во текот на 2019 г. и ќе ја заврши својата работа во рок од три години. Ниту една одредба од член 1, став 3 (ж) нема да влијае на сегашната комерцијална употреба сè додека не се постигне заемна согласност, како што е предвидено во оваа алинеја.”

Понатаму, член 5 предвидува дека: „Во вршењето на своите работи, страните ќе се раководат од духот и начелата на: демократијата, фундаменталните слободи, почитувањето на човековите права и достоинство и владеењето на правото, во согласност со: Повелбата на Обединетите нации, Универзалната декларација за човекови права, Европската конвенција за заштита на човековите права и основни слободи... и други меѓународни спогодби и инструменти

ИМАЈЌИ ПРЕДВИД ДЕКА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈАТА НА СПОГОДБАТА ОД ПРЕСПА СЕ ОДВИВА ПАРАЛЕЛНО СО ЕВРОИНТЕГРАЦИСКИТЕ ПРОЦЕСИ, ПРИ ШТО УСПЕШНАТА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ВО ОБЛАСТА НА ИНТЕЛЕКТУАЛНАТА СОПСТВЕНОСТ ПРВЕНСТВЕНО ЗАВИСИ ОД ЕФЕКТИВНОСТА И КАПАЦИТЕТОТ НА РАБОТАТА НА МЕЃУНАРОДНАТА ГРУПА НА ЕКСПЕРТИ, ВАЖНО Е ОВАА ГРУПА ПРИ НЕЈЗИНАТА РАБОТА ДА ЈА ИМА ПРЕДВИД И УЛОГАТА НА ОСНОВНИТЕ ЧОВЕКОВИ ПРАВА ВО РАМКИ НА ПРАВОТО НА ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОПСТВЕНОСТ НА ЕУ, КАКО И УЛОГАТА НА ЕКЧП И СУДСКАТА ПРАКТИКА НА ЕСЧП

кон кои пристапиле двете страни.” Во член 7 се утврдува разбирањето на термините „Македонија” и „македонски”, како и „македонски јазик”, додека член 8 ја дефинира заштитата на симболите, како и формирањето на Заеднички интердисциплинарен комитет на експерти за: историски, археолошки и образовни прашања.

Конечно, во член 20 се предвидени завршните одредби, при што во став 5 се наведува дека разликата и преостанатите прашања наведени во Резолуцијата 817 (1993) и Резолуцијата 845 (1993) на Советот за безбедност на ОН ќе се сметаат за решени по влегувањето во сила на Спогодбата, додека во став 8 се предвидува дека Спогодбата ќе се применува во согласност со обврските кои за прва-

та страна произлегуваат од нејзиното членство во ЕУ и во други меѓународни, мултилатерални или регионални институции или организации, како и во согласност со други меѓународни инструменти, а за втората страна во согласност со нејзините обврски кои произлегуваат од нејзиното членство во меѓународни, мултилатерални

или регионални институции или организации, вклучително и оние поврзани со ЕУ, по предлогот за нејзино пристапување во членство.

Значи, според Спогодбата од Преспа, Република Грција и Република Северна Македонија ќе основаат меѓународна група на експерти, која ќе работи на расчистување на прашањата и усогласување на ставовите што се јавуваат во врска со: имиња за комерцијална намена, трговски марки и заштитни знаци, во кои се јавуваат термините „Македонија“ и „македонски“. Имено, имплементацијата на Спогодбата од Преспа во областа на интелектуалната сопственост, зависи, пред сè, од работата на оваа меѓународна група на експерти, која треба да се воспостави во текот на 2019 година и да заврши со својата работа во рок од три години. Притоа, оваа меѓународна група на експерти ќе работи согласно регулативата на ЕУ, како и правилата на Обединетите нации и Меѓународната агенција за стандардизација. Во меѓувреме, сите досега регистрирани имиња за: комерцијална намена, трговски марки и заштитни знаци ќе останат непроменети.

Заклучок

Основните човекови права континуирано заземаат сè поголема улога во однос на развивањето на правото на интелектуална сопственост во ЕУ. Притоа, особено влијание има член 17, став 2, од Повелбата на ЕУ, кој ја штити интелектуалната сопственост и кој има потекло од член 1, на Протокол 1, кон ЕКЧП и судската практика на ЕСЧП. Имајќи ја предвид оваа историска врска меѓу двата члена, како и структурната сличност, неспорна е релевантноста на судската практика на ЕСЧП во врска со примената на член 1, на Протокол 1, во однос на првиот став на член 17, од Повелбата на ЕУ, кој ја гарантира сопственоста, како и во однос на вториот став на член 17, од Повелбата на ЕУ, кој ја заштитува интелектуалната сопственост.

ЕКЧП, како дел од внатрешниот правен поредок на Република Северна Македонија, ужива директна примена пред националните органи. Притоа, судската практика на ЕСЧП, настаната како резултат на толкувањето и примената на ЕКЧП од страна на Судот, претставува неопходно сознание во контекст на исполнување на обврските на една држава-членка на Конвенцијата и примената на Конвенцијата.

Од друга страна, судската практика на ЕСЧП е признаена како извор на човекови права во рамките на ЕУ и во таа смисла ја користи

Судот на правдата на ЕУ, како тело надлежно за спроведување на правото на ЕУ. Уште повеќе, некои од општите принципи на правото на ЕУ, кои се развиени од страна на Судот на правдата на ЕУ како дел од неговата судска практика и претставуваат извор на правото на ЕУ, се извлечени директно од одредбите на ЕКЧП.

Во овој контекст, концептот на основните права се применува во сите правни области во рамки на надлежноста на ЕУ, вклучувајќи го и правото на интелектуална сопственост, додека усогласеноста со одредбите на ЕКЧП и судската практика на ЕСЧП во контекст на правото на интелектуална сопственост ќе значи и усогласеност со значаен дел од правото на ЕУ во оваа смисла.

Покрај тоа, сите држави-членки на ЕУ истовремено се и договорни страни на ЕКЧП, со што ја прифатиле надлежноста и судската практика на ЕСЧП, а наскоро и самата ЕУ ќе стане членка на ЕКЧП врз основа на Протоколот 14 кон Конвенцијата и Договорот од Лисабон, со што и актите на институциите на ЕУ ќе станат предмет на надзор од страна на ЕСЧП.

Од сето ова јасно произлегува дека примената на ЕКЧП и судската практика на ЕСЧП е важна за евроинтеграциските процеси на Република Македонија, вклучувајќи го и усогласувањето на домашната легислатива со европското законодавство во контекст на поглавјето 7, односно правото на интелектуална сопственост.

Исто така, имајќи предвид дека имплементацијата на Спогодбата од Преспа се одвива паралелно со евроинтеграциските процеси, при што успешната имплементација во областа на интелектуалната сопственост првенствено зависи од ефективността и капацитетот на работата на меѓународната група на експерти, која ќе се формира во 2019 година, важно е оваа група при нејзината работа да ја има предвид и улогата на основните човекови права во рамки на правото на интелектуална сопственост на ЕУ, како и улогата на ЕКЧП и судската практика на ЕСЧП во оваа смисла.

(Авторката е професорка по меѓународно право на Американ колеџ и заменик претседател на Адвокатската комора)

ПРОМОЦИЈА НА КНИГАТА НА МАНЧО МИТЕВСКИ „CAPTURED STATE“ – Understanding the Macedonian case

На 12 март 2019 во ЕУ Инфо центар во Скопје беше промовиран англискиот превод на книгата со наслов "Captured State – Understanding the Macedonian Case" од авторот Манчо Митевски и во издание на Фондацијата Фридрих Еберт – канцеларија Скопје.

Манчо Митевски хронолошки и детално го објаснува начинот на кој македонската држава и македонското општество станаа заложници на една корумпирана политичка

елита во периодот помеѓу 2006 – 2016 година. Фокусирајќи се на овој период авторот ги опишува средствата и механизмите кои беа инсталирани со цел да се зароби државата и нејзините ресурси. Уверени сме дека оваа книга посочува конкретни примери и идентификува рани предупредувања кои беа занемарени и игнорирани во случајот на Македонија. Оваа анализа помага да разбереме како во тој период се случи едно заробување на државата од тие размери и воедно да разбереме со каков обем на работа се соочува сегашната влада со цел да го надмине минатото. Но најважно од сè, оваа книга е корисно четиво за останатите примери на Балканот и пошироко со цел да ги идентификуваат и навремено да ги превенираат сличните случувања.

CONTACTS FOR COMMON FUTURE – ПЛАТФОРМА ЗА МЛАДИНСКА СОРАБОТКА И ПОВРЗУВАЊЕ ПОМЕЃУ СЕВЕРНА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И ГРЦИЈА

Во рамки на проектот Контакти за заедничка иднина (Contacts for common future) на 14-15 март 2019 во посета на Скопје престојуваше група на професори и студенти од Универзитетот во Солун.

Студиската посета беше организирана од страна на Фондацијата Фридрих Еберт во Скопје, Младински сојуз Крушево и УНЕСКО Клубот од Солун.

Во рамки на посетата професорите и студентите имаа средба со заменикот министер за образование Петар Атанасов и имаа можност да ги запознаат своите колеги од Филозофскиот Факултет на Универзитетот Св.Кирил и Методиј во Скопје. На средбата стануваше збор за можностите за соработка, поврзување и размена на кадар и искуства во областа на сродните студиски програми.

на Филозофскиот факултет, професорот Теодосиос Карвунаракис одржа предавање на тема IMAGES OF OUR COMMON HISTORY: EUROPE 1648-2018.

Во текот на април во рамки на проектот ќе биде организирана студиска посета на Универзитетот во Солун.

ЕКСПЕРТСКА ДЕБАТА НА ТЕМА “ЗНАЧЕЊЕТО НА СТРАТЕГИЈАТА И НОСЕЊЕ ЗАКОН ЗА ЗАШТИТА НА КРИТИЧНА ИНФРАСТРУКТУРА ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА”

На 13 март 2019 година во Министерството за надворешни работи на Република Северна Македонија се одржа експертската дебата на тема “Значењето на стратегијата и носење Закон за заштита на критична инфраструктура во Република Северна Македонија” во организација на Фондацијата Фридрих Еберт, канцеларија Скопје. На дебатата беа присутни пратеници од Комисијата за одбрана, професори и експерти во струката, а свое обраќање имаше и Министерот за внатрешни работи на Република Северна Македонија, г-дин Оливер Спасовски.

Во рамки на дебатата професорот Роберт Микац од Загреб ги сподели искуствата на Република Хрватска од процесот на носење на законот за заштита на критичната инфраструктура.

Во услови на современо општествено живеење, критичната инфраструктура игра исклучително значајна и витална улога. Нејзината поддршка на современите општествени случувања е од непроценливо значење. Затоа, главната цел е на почетокот да се иницира сеопфатна општествена акција преку изработка и промоција на монографија за заштита на критичната инфраструктура и да се направи обид за подигање на свеста за значењето на критичната инфраструктура.

ПРВА СРЕДБА НА РАБОТНАТА ГРУПА ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА ~ТРКАЛЕЗНА МАСА ЗА ИМПЛЕМЕНТИРАЊЕ НА ЕУ ДИРЕКТИВИТЕ ЗА КВАЛИТЕТ НА ВОЗДУХ~

На 20ти Март, 2019 во Скопје се одржа првата средба на работната група за животна средина, во организација на Фондацијата Фридрих Еберт – канцеларија Скопје, а во соработка со Министерството за животна средина и просторно планирање. Притоа, во фокусот на оваа прва работна средба беа ЕУ директивите за квалитет на воздух и нивното имплементирање во нашата земја, како едно потсетување до сите чинители дека воздухот го дишеме 365 дена во годината,

а не само во текот на зимскиот период кога темата на аерозагадување е најактуелна.

На средбата учествуваше и заменик министерот за животна средина и просторно планирање, Јани Макрадули кој се осврна на поврзаноста на активностите од Планот за чист воздух со ЕУ директивите. “Загадувањето е проблем што ги мачи скоро сите држави во Европа и во светот, и настаните и конференциите од овој тип овозможуваат да се тестираат и надградуваат директивите, задачите и законите кои ја покриваат оваа област.” - истакна Макрадули нагласувајќи дека без разлика за која држава во светот станува збор, активностите за намалување на загадувањето на воздухот, се исти: стимулирање на енергетска ефикасност, поврзување на централното греење, почисти индустрии, стимулирање на почист јавен транс-

порт, замена на стари печки со нови. Според него, Планот за чист воздух кој е усогласен со најдобрите решенија осмислени и веќе имплементирани во другите држави е најдобар пример за доследно спроведување на ЕУ директивите.

Целта на работната група е да одржува редовни средби помеѓу претставници на институциите на централно и локално ниво, граѓанските организации, синдикати, академски претставници и претставници на меѓународни организации кои во својата работа се фокусираат на теми од областа на животната средина, за да овозможи платформа за добра комуникација и соработка меѓу истите, како и креирање на план за заедничко делување. Крајна цел е да се идентификуваат чекорите до “Повелбата за животна средина” која ќе ја дефинира улогата, но и одговорноста на сите засегнати страни во остварување на одржлив развој со минимум импакт врз животната средина.

ПРЕДИЗВИЦИ - списание за општествени прашања

ТРИМЕСЕЧНИК - излегува четири пати годишно
(март/јуни/септември/декември)

ГОДИНА I
БРОЈ 1
МАРТ 2019
бесплатен примерок

ИЗДАВА
ФРИДРИХ ЕБЕРТ ФОНДАЦИЈА – СКОПЈЕ

РЕДАКЦИЈА:
Манчо Митевски (главен уредник)
м-р Нита Старова (заменик главен уредник)
Огнен Малески
д-р Ванчо Узунов
д-р Александар Љ. Спасов

ЛЕКТОР:
Инда Савиќ Костова

ГРАФИЧКИ УРЕДНИК:
Ели Гроздановска, КОНТУРА

ПЕЧАТИ:
КОНТУРА

ТИРАЖ:
200

Текстовите се примаат на адреса:
Фридрих Еберт Фондација
Ул. „Борка Талески“ 42/6
1000 Скопје
Тел. + 389 2 3093-181/-182
Е-пошта: nita.starova@fes-skopje.org

Фондацијата Фридрих Еберт во 2013 година ја спроведе првата национална студија за млади во Република Македонија, со цел да ги измери, опише и објасни главните ставови на македонската млада популација, во однос на општеството, политиката, образованието, вработувањето, семејството, религијата и интеграцијата во Европска Унија. Студијата се спроведе со помош на истата методологија во сите земји во регионот, што овозможи и резултираше со дополнителни споредбени анализи. Резултатите од оваа студија наидоа на широк интерес во Македонија и беа користени како основа на креирање на одредени предлог политики и проекти во изминатите години.

Затоа, после пет години, Фондацијата Фридрих Еберт повторно ја покренала иницијативата за истовремено спроведување на студијата за млади, во сите 10 земји во регионот на Југоисточна Европа, во 2018 година, со цел да се здобие со аналитички податоци за перцепциите на младата генерација, нивните очекувања, ставови и пристап кон реалноста и секојдневието, но истовремено и да ги измери евентуалните промени, тенденции и состојби во изминатите пет години. Студијата за млади во Северна Македонија 2018/2019 може да се најде на македонски, албански и англиски јазик на страната на ФЕС Скопје, www.fes-skopje.org

